

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

Vol. 11 No. 1 [January - June 2023]

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 [มกราคม – มิถุนายน 2566]

วารสารวิชาการ ราย 6 เดือน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่งานค้นคว้าวิจัยและองค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

[กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ]

รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร เต๊ะชันหมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

รองศาสตราจารย์ ดร.ชรินทร์ มั่งคั่ง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรัชญา ชูมนาเสียว

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รองศาสตราจารย์ ดร.รติชัย รตทอง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รองศาสตราจารย์ ดร.วิบูลย์ ตระกูลฮุ้น

มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีบริสุทธิสกุล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กันยารัตน์ เควียเซ่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลชัย กุลตวนิช

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ แก้วบุญมา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินดา สมประจบ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลดาวัลย์ แก้วศรีนวล

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพร ภูพงศ์พันธุ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัญญา พานิช

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[บรรณาธิการบริหาร]

รองศาสตราจารย์ ดร.วิณัฏฐา แสงสุข

คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[บรรณาธิการประจำฉบับ]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ปิติธนบดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[ประจำกองบรรณาธิการ]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภกานต์ นานรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกัลยา คงประดิษฐ์
อาจารย์ ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี
อาจารย์กิตติพิศ วีรอนันตมิตร
อาจารย์กุลธิร์ บรรจุแก้ว
อาจารย์ภูมินทร์ วาดเขียน
อาจารย์รวงคณา ปัญญาณี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[พิสูจน์อักษรภาษาอังกฤษ]

อาจารย์ศิริวิมล นกทรัพย์
อาจารย์วรารณ สืบวงศ์สุวรรณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[จัดรูปเล่ม]

นางสาวรมย์รวี โพธิ์คำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[ออกแบบปก]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เด่นเดือน เลิศทยากุล ไชยยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[สำนักงานวารสาร]

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ถนนปรีดีพนมยงค์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000
โทร. 0 3527 6555 ต่อ 4523
โทรสาร. 0 3524 5400
E-mail: husoarujournal@aru.ac.th

[สถานที่พิมพ์]

บริษัท เดแน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด
เลขที่ 99/164 หมู่ 2 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่
กรุงเทพมหานคร 10210
โทรศัพท์ 0 2575 1791 3
โทรสาร 0 2575 1791 3 ต่อ 16
Email: protexts@hotmail.com

เนื้อหาของบทความหรือข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

[บทบรรณาธิการ]

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน 2566 ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1) ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืนของไทย 2) แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3) อัตลักษณ์เพลงหน้าพาทย์: ประพันธ์โดยครูสำราญเกิดผล 4) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนการสอนออนไลน์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และ 5) การจัดการองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งไปสู่ความสุจริตและเที่ยงธรรม บทความวิชาการ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ 1) เครือข่ายนโยบายสาธารณะ: ความหมาย การวิเคราะห์เครือข่ายและกรณีศึกษา 2) การขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล และ 3) มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์: กรณีการเข้าถึงข้อมูลของบุคคลกระทำความผิดเกี่ยวกับธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์และบทวิจารณ์หนังสือ จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ Libraries, archives and museums as democratic spaces in a digital age

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทุกท่าน หากท่านมีข้อเสนอแนะสามารถติชมวารสารหรือติดต่อเผยแพร่งานวิชาการได้ที่ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/husoarujournal>

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ปิติธนบดี
บรรณาธิการ

[สารบัญ]

บทความวิจัย

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืนของไทย

ภาคิน โชติเวศย์ศิลป์

1

แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เดชวัน ปัญญาวุฒิธรรม -- เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์

21

อัตลักษณ์เพลงหน้าพาทย์: ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล

ปานหทัย วัชรวิงศ์ ณ อยู่ธยา

51

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19

ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปการแสดง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ธิดารัตน์ ภูมิวิวัฒน์

75

การจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ที่ไปสู่ความสุจริตและเที่ยงธรรม

ศุภชัย สมเจริญ

89

บทความวิชาการ

เครือข่ายนโยบายสาธารณะ: ความหมาย การวิเคราะห์เครือข่ายและกรณีศึกษา

นิภาพรณ เจนสันติกุล

115

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล

ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

137

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์: กรณีการเข้าถึง

ข้อมูลของบุคคลกระทำความผิดเกี่ยวกับธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์

พินิจ ศรีสวัสดิ์ -- พันธรัตน์ ศรีสุวรรณ

161

[สารบัญ]

บทวิจารณ์หนังสือ

Libraries, archives and museums as democratic spaces in a digital age

วิลเลียมส์ ปรานศิลป์

187

หลักเกณฑ์การส่งบทความตีพิมพ์ในวารสาร

193

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติ อาวุธปืนของไทย

Problems, Obstacles and Guidelines for Amending the Firearms Act of Thailand

ภาคิน โชติเวศย์ศิลป์^{1*} | Phakin Chotiweitsin

Abstract

This article aims to study the problems and approaches to amend the Thai Firearms Act, with a documentary research method. The study found that 1) problems and obstacles to gun control, controlling the possession and use of firearms according to the current law is inappropriate, 2) problems and obstacles to the law on obtaining and using firearms permits, requiring the license to be valid all the time when the licensee owns a firearm is inappropriate, 3) problems and obstacles in the absence of a law requiring the storage of firearm details, lack of information to prove firearms and ammunition used in the commission of crimes, and 4)

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Assoc. Prof., Program in Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

*Corresponding author email: pakin_ch@hotmail.com

problems and obstacles to carrying firearms, firearms are carried in public places without permission. As for the solution to the problem according to the intent of the Firearms Act of 1947, it was found that 1) approaches to solving problems and obstacles to gun control, firearms should be classified as dangerous substances by studying foreign gun control laws, 2) guidelines for resolving problems and obstacles in the law regarding permission to possess and use firearms, a new announcement should be issued on the appointment of registrars, officials, and officers under the Firearms Act, 3) approaches to solving problems and obstacles in lack of law of requiring the storage of details of firearms, the law should be amended to include the storage of bulletproof identity, and 4) guidelines for resolving problems and obstacles in carrying firearms, new firearms carriers must obtain a firearm purchase permit, a mental health medical certificate, and a conduct certificate.

Keywords: Firearms Issue, Firearm Barriers, Thai Firearms Act

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืนของไทย ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัญหาอุปสรรคการควบคุมอาวุธปืน การควบคุมการมีและใช้อาวุธปืนตามกฎหมายในปัจจุบันยังไม่เหมาะสม 2) ปัญหาและอุปสรรคกฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืน การกำหนดให้ใบอนุญาตมีอายุตลอดเวลาที่ผู้รับใบอนุญาตเป็นเจ้าของอาวุธปืนยังไม่เหมาะสม 3) ปัญหาและอุปสรรคไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดเก็บรายละเอียดของอาวุธปืน ไม่มีข้อมูลในการพิสูจน์อาวุธปืนและปลอกกระสุนปืนที่ใช้ในการกระทำความผิดตามกฎหมาย และ 4) ปัญหาและอุปสรรคการพกพาอาวุธปืน

มีการพกพาอาวุธปืนไปในที่สาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาดามเจตนารมณ์พระราชบัญญัติอาวุธปืน พุทธศักราช 2490 พบว่า 1) แนวทางการแก้ไขปัญหาลุ่บสรการควบคุมอาวุธปืน ควรมีการบัญญัติวัตถุที่เป็นอันตรายให้เป็นอาวุธปืนโดยศึกษากฎหมายควบคุมอาวุธปืนของต่างประเทศ 2) แนวทางการแก้ไขปัญหาลุ่บสรกฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืน ควรมีการออกประกาศฉบับใหม่ในเรื่องแต่งตั้งนายทะเบียน เจ้าพนักงาน และเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน 3) แนวทางการแก้ไขปัญหาลุ่บสรไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดเก็บรายละเอียดของอาวุธปืน ควรแก้ไขกฎหมายให้มีการจัดเก็บอัตลักษณ์ข้อมูลหัวกระสุนปืน และ 4) แนวทางการแก้ไขปัญหาลุ่บสรการพกพาอาวุธปืน การแก้ไขปัญหาลุ่บสรการพกพาอาวุธรายใหม่ ต้องขอใบอนุญาตซื้อปืน มีใบรับรองแพทย์ตรวจสุขภาพจิตและมีผู้รับรองความประพฤติ

คำสำคัญ: ปัญหาอาวุธปืน, ลุ่บสรการอาวุธปืน, พระราชบัญญัติอาวุธปืนของไทย

บทนำ

อาวุธปืนโดยสภาพเป็นอาวุธร้ายแรง ส่งผลแรงต่อชีวิตและเกิดการฆาตกรรมหรือก่ออาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย (มานิตย์ จุมปา และพรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย, 2552: 155) ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นบัญญัติห้ามมิให้บุคคลกระทำการต่าง ๆ อันเป็นการละเมิดบทบัญญัติของกฎหมาย หากฝ่าฝืนต้องรับโทษทางอาญานั้นไม่ได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืนไว้โดยตรง มีเพียงมาตรา 371 เท่านั้นที่กล่าวถึงเกี่ยวกับอาวุธปืนและหลักเกณฑ์การพกพาอาวุธปืนติดตัวตามมาตรา 371 แห่งประมวลกฎหมายอาญาและตามมาตรา 8 ทวิแห่งพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 เกี่ยวกับปัญหาบทบัญญัติและการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ข้อยกเว้นการพกพาอาวุธปืนติดตัวกรณีเมื่อมีเหตุจำเป็นและเร่งด่วนตามสมควรแก่พฤติการณ์ เป็นปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายและบางกรณีที่ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานพกพาอาวุธปืน ตามมาตรา 8 ทวิ

พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 แต่ไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 371 ศาลไม่มีอำนาจสั่งให้รับอาวุธปืนนั้น (สหพัฒน์ หอมจันทร์, 2562: 89)

จากสถิติคดีอาชญากรรม พบว่า มีคดีประเภทความผิดที่มีความเกี่ยวข้องกับอาวุธปืน 20,000 - 30,000 คดี/ปี โดยอาวุธปืนที่ถูกนำมาใช้ในการก่อเหตุนั้นมีหลากหลายชนิด (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2564) การตรวจพิสูจน์อาวุธปืน พบว่าเป็นกลุ่มอาวุธปืนที่ไม่มีมาตรฐานด้านความปลอดภัย ประกอบกับเป็นการผลิตมีไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต จึงถือได้ว่าเป็นอาวุธปืนเถื่อนตามข้อกำหนด ไม่ปฏิบัติตามมาตรา 8 ทวิ พระราชบัญญัติอาวุธปืน (มนตรี ดอนฟงโพ, 2562: 5) นอกจากนี้ บทบัญญัติเกี่ยวกับการพกพาอาวุธปืน หลักเกณฑ์และวิธีการออกใบอนุญาตพกพาอาวุธปืนยังมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติของการพกพาอาวุธปืน ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะและวิธีการพาอาวุธปืนและความหมายของคำว่า “อาวุธปืน” ปัญหาเกี่ยวกับการพาอาวุธปืนไปโดยไม่ได้รับอนุญาต ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องข้อยกเว้นในเรื่องเหตุจำเป็นและแรงจูงตามสมควรแก่พฤติการณ์ ปัญหาเรื่องความเหมาะสมของบทลงโทษ ซึ่งการพกพาอาวุธปืนกระทบต่อความปลอดภัยของสาธารณะ กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นสาเหตุหนึ่งในการก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม มีโทษเบาว่าโทษการมีอาวุธปืนอันไม่ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนไว้ เพื่อใช้ป้องกันตัวภายในบ้านหรือเคหสถาน และปัญหาเรื่องการกำหนดกฎ ระเบียบ เงื่อนไขเกี่ยวกับการยื่นขอใบอนุญาตมีอาวุธปืนติดตัว อันเกี่ยวกับคุณสมบัติและวิธีการขอมิใบอนุญาตมีอาวุธปืนติดตัว (บงกช เอกกาญจนกร, 2557: 3)

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาและเป็นข้อมูลในการป้องกันการก่ออาชญากรรมด้วยอาวุธปืนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิดดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคการควบคุมอาวุธปืน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคกฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดเก็บรายละเอียดของอาวุธปืน
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการพกพาอาวุธปืน
5. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาดตามเจตนารมณ์พระราชบัญญัติอาวุธปืน
พุทธศักราช 2490

วิธีดำเนินการวิจัย

การสังเคราะห์เอกสารโดยการดำเนินการศึกษาแล้ววิเคราะห์หาหลักฐานจากแต่ละการศึกษามาตีความผลที่ได้จากหลักฐานการวิจัยทั้งหมดและนำเสนอผลสังเคราะห์ (Cooper, 2007) รูปแบบของการสังเคราะห์โดยสังเคราะห์เนื้อหาสาระเฉพาะส่วนที่เป็นข้อค้นพบของรายงานการวิจัย โดยใช้วิธีการสังเคราะห์ด้วยวิธีการบรรยายจะได้บทสรุปรวม ข้อค้นพบของรายงานการวิจัยที่นำมาสังเคราะห์โดยยังคงสาระของงานวิจัยแต่ละเรื่องไว้ด้วย การสังเคราะห์วิธีเชิงคุณภาพจะช่วยให้เข้าใจการวิจัยเชิงระบบได้ดี (สุวิมล ร่วงวานิช, 2545; อุทุมพร จามรมาน, 2531; Gilson, 2014: 4)

ขั้นตอนการสังเคราะห์เชิงเอกสาร

1. ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัย เป็นการคัดเลือกงานวิจัยหรืองานวิชาการที่จะนำมาสังเคราะห์ ซึ่งต้องพิจารณาความน่าเชื่อถือของผลงานวิจัย สำหรับเกณฑ์การพิจารณาความน่าเชื่อถือของงานวิจัยหรืองานวิชาการที่จะนำมาวิเคราะห์ เช่น กรอบแนวคิดการวิจัย ระเบียบวิธีการวิจัย เป็นต้น
2. จัดหมวดหมู่งานวิจัยที่มีเป้าหมายเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืน

3. วิเคราะห์เนื้อหาในงานวิจัย โดยจัดวางสาระของเนื้อหา (ประเด็นเดียวกัน) ไว้ในหมวดหมู่เดียวกันเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืน
4. นำเสนอข้อมูลผลการสังเคราะห์งานวิจัยเอกสารโดยใช้วิธีการนำเสนอแบบบรรยาย

ลักษณะของการสังเคราะห์เอกสาร

1. การสังเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลดิบ (Primary analysis) เป็นการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลดิบที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเอง จากเอกสาร ตำรา วารสาร แล้ววิเคราะห์จำแนกแยกแยะจัดหมวดหมู่แล้วสรุปผลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืน
2. การสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary analysis) เป็นการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่มีผู้อื่นเก็บรวบรวมไว้แล้ว ซึ่งยังไม่เป็นสารสนเทศที่ตรงตามความต้องการที่จะใช้ สามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ต่อยอดเพื่อให้ได้สารสนเทศใหม่ตรงตามความต้องการ เช่น ข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานกฎหมาย กระทรวงมหาดไทย ข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
3. การสังเคราะห์งานวิจัย (Meta-analysis) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผลงาน งานวิจัย บทความวิจัย บทความย่อ งานวิจัย ฐานข้อมูลงานวิจัย ที่มีนักวิจัยอื่นได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ อธิบายเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary analysis) เพียงแต่ข้อมูลชนิดนี้คือรายงานการวิจัยที่ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว
4. การสังเคราะห์จากฐานข้อมูลออนไลน์และอินเทอร์เน็ต เป็นการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เอกสาร ตำรา วารสารที่เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืน

ผลการวิจัย

การศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติอาวุธปืนมีผลการวิจัย ดังนี้

1. ปัญหาอุปสรรคพระราชบัญญัติอาวุธปืน พุทธศักราช 2490

1.1 ปัญหาอุปสรรคการควบคุมการมีและใช้อาวุธปืน ปัญหาแต่เดิมคนไทยมีสิทธิและเสรีภาพในการครอบครองซื้อขายอาวุธปืนได้อย่างเสรี ปัญหาอาวุธปืนที่มีอันตรายมาก และมีอำนาจทะลุทะลวงได้สูงเกินกว่าที่มนุษย์จะคาดได้ เช่น ยิงทะลุรถยนต์ ทะลุผนังบ้าน หรือแม้กระทั่งทะลุตัวมนุษย์เอง เป็นต้น จึงได้เกิดการกำหนดข้อห้ามไม่ให้มีการยิงปืน โดยไม่มีเหตุอันควรขึ้น (ทวียศ ศรีเกตุ, 2559: 3) การควบคุมการมีและใช้อาวุธปืนตามกฎหมายอาวุธปืนของประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่เหมาะสม ได้แก่ ปัญหาการใช้อำนาจดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ ปัญหาการเพิกถอนใบอนุญาตและการริบอาวุธปืน ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบและการลงโทษ การอนุญาตมีไว้ครอบครองและใช้อาวุธปืนเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจเพียงหน่วยงานเดียว โดยไม่มีมาตรการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจแต่อย่างใด จึงเกิดปัญหาการเลือกปฏิบัติ การใช้ดุลพินิจที่ไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดปัญหาการครอบครองได้โดยง่าย ขาดมาตรการการควบคุมการมีอาวุธปืนในครอบครอง ตลอดจนขาดกลไกการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐผู้ใช้อำนาจกับความชอบด้วยกฎหมายในการมีหรือใช้อาวุธปืนตามกฎหมาย (ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ และสุรัสวดี แสนสุข, 2562)

1.2 ปัญหาและอุปสรรคกฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืน ปัจจุบันสังคมไทยมีการใช้อาวุธปืนยังมีปัญหาที่อาชญากรรม ปัญหาการกำหนดผู้เป็นนายทะเบียนอนุญาตเกี่ยวกับอาวุธปืน ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 มาตรา 6 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งนายทะเบียนและเจ้าหน้าที่อื่นและออกกฎกระทรวงในเรื่องต่อไปนี วาระเบียบการทะเบียน การขอและการออกใบอนุญาต ต่อมาประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องแต่งตั้งนายทะเบียน เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน อาศัย

อำนาจตามความในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืนวัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2522) ข้อ 2 ได้กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งต่อไปนี้เป็นนายทะเบียน ได้แก่ อธิบดีกรมการปกครอง อนุญาตอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตจังหวัดอื่น นายอำเภอ และปลัดอำเภอ การพิจารณาอนุญาตโดยการกำหนดให้นายทะเบียนคนเดียวเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณานั้น อาจมีความเชี่ยวชาญเพียงด้านใดด้านหนึ่ง ไม่มีความเชี่ยวชาญรอบด้านในการพิจารณาคุณสมบัติผู้ขออนุญาต ส่งผลให้การพิจารณาไม่ครอบคลุมคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตในทุกด้าน ทำให้การพิจารณาคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เท่าที่ควร การกำหนดคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตเกี่ยวกับอาวุธปืนตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน กำหนดคุณสมบัติผู้ขออนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน ตามมาตรา 13 วรรคหนึ่ง กำหนดห้ามมิให้ออกใบอนุญาตให้แก่บุคคล เช่น บุคคลซึ่งต้องโทษจำคุกสำหรับความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา บุคคลยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุคคลไม่มีอาชีพและรายได้ เป็นต้น แต่ไม่ได้กำหนดให้ครอบคลุมถึงคุณสมบัติด้านสุขภาพจิตว่าผู้ขออนุญาตเป็นผู้มีสภาพจิตปกติและไม่มีสารเสพติดในร่างกายที่ผู้ขออนุญาตต้องผ่านการรับรองโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ หรือมีการฝึกอบรมวิธีการใช้งาน การดูแลรักษาการเก็บและรักษาอาวุธปืนจากหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญยื่นประกอบคำขออนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน เนื่องจากกฎหมายมีการบังคับใช้มาเป็นระยะเวลานานและยังไม่ได้แก้ไขให้มีความสอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน ไม่ได้กำหนดการต่อใบอนุญาตและแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดต่อนายทะเบียนภายหลังได้รับอนุญาต การกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการเกิดอาชญากรรมควบคู่ภายหลังไปกับการที่นายทะเบียนได้อนุญาตให้ประชาชนสามารถครอบครองอาวุธปืนได้ เนื่องจากภายหลังได้รับอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนไปแล้วอาจปรากฏว่า ภายหลังผู้ได้รับอนุญาตขาดคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้หรือมีสมรรถภาพทางร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป การกำหนดให้ใบอนุญาตมีอายุตลอดเวลาที่ผู้รับใบอนุญาตเป็นเจ้าของอาวุธปืน จึงไม่มีความเหมาะสม (สรารักษ์ สุวรรณเสรี และ อาคม ศรียาภัย, 2563; อนุญญา กันเพ็ง, 2564: 3)

1.3 ปัญหาและอุปสรรคไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดเก็บรายละเอียดของอาวุธปืน พบปัญหาการเก็บอัตลักษณ์ข้อมูลหัวกระสุนปืนและปลอกกระสุนปืนของอาวุธปืนที่นำมาดำเนินการทางทะเบียน ทั้งขั้นตอนก่อนและหลังการออกใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน (แบบ ป.4) เช่น การนำมาทำเครื่องหมายทะเบียน การโอน การแจ้งย้ายไว้เป็นหลักฐาน ทำให้ไม่มีข้อมูลในการพิสูจน์อาวุธปืนและปลอกกระสุนปืนที่ใช้ในการกระทำความผิดตามกฎหมาย อันถือได้ว่า เป็นพยานหลักฐานสำคัญในการพิสูจน์ความผิดของผู้ก่อเหตุในการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืน ทำให้การสืบสวนติดตามอาวุธปืนที่ก่อเหตุและผู้ก่อเหตุมาดำเนินคดีเป็นไปได้ยาก ไม่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาการสวมทะเบียนอาวุธปืนเป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่ขาดการป้องกันก่อนการออกใบอนุญาตใหม่และใช้อาวุธปืน (แบบ ป.4) (วิสาขมาส อินทรชุตติ, 2564: 2)

1.4 ปัญหาและอุปสรรคการพกพาอาวุธปืน มีปัญหาเมื่อผู้กระทำความผิดที่มีการพกพาอาวุธปืนไปในที่สาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาตและให้เหตุผลของความจำเป็นในการพกพาอาวุธปืนที่ไม่เข้าข่าย เป็นเหตุจำเป็นเร่งด่วน เช่น ในการพกพาอาวุธปืนเพื่อการรักษาทรัพย์สินของตนเองไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมิใช่เหตุจำเป็นเร่งด่วนในทางกฎหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายมีปัญหาในกรณีถ้าหากมีโจรมาปล้นทรัพย์สิน และจำเลยไม่สามารถปกป้องตนเองและทรัพย์สินได้ เนื่องจากผิดกฎหมายในการพกพาอาวุธปืนเพื่อป้องกันทรัพย์สินของตน เนื่องจากไม่เข้าข่ายเหตุจำเป็นเร่งด่วน และเหตุการณ์นี้อาจส่งผลให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินได้ ข้อกฎหมายมีปัญหาเนื่องจากกฎหมายไม่ได้แยกสถานการณ์ระหว่างสถานที่และเหตุจำเป็นในการพกพาอาวุธปืน ซึ่งในกรณีนี้มิได้มีเหตุจำเป็นในการพกพาอาวุธปืน และโทษของการพกพาอาวุธปืนมีโทษเบากว่าโทษของการมีอาวุธปืนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนท้องที่ ซึ่งบุคคลนั้นอาจมีปืนไว้เพื่อใช้ป้องกันตัวภายในบ้านหรือเคหสถาน และยังพบปัญหาด้านลักษณะการพกพาอาวุธปืน (ศุภรัฐ ประเสริฐपालฉัตร, 2565: 3)

จากกรณีเหตุการณ์โศกนาฏกรรมสังหารหมู่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบลอุทัยสวรรค์ อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งทั่วไปเรียกว่า

“การตายหนองบัวลำภู” มีผู้ก่อเหตุเป็นอดีตตำรวจใช้ปืนถูกกฎหมาย แต่มีประวัติเสพยาเสพติด ทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บหลายรายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ สร้างความโศกเศร้าเสียใจให้กับทุกคนในสังคม ทำให้ประชาชนทั่วประเทศเกิดความหวาดกลัวเสียขวัญกำลังใจ เหตุการณ์รุนแรงนี้ไม่ใช่รอบแรกที่มีการกราดยิง จะเห็นว่าเมื่อต้นปี 2563 มีเหตุการณ์เกิดขึ้นถึง 2 ครั้งที่ลพบุรีและนครราชสีมา ซึ่งเป็นปัญหาการพกพาอาวุธปืน กฎหมายการครอบครองปืนยังไม่มีประสิทธิภาพ และหน้าเข้าคนที่ก่อเหตุร้ายยังเป็นข้าราชการตำรวจ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือการสร้างความมั่นคงของรัฐ แต่กลับเป็นการทำลายความมั่นคงและกำลังทำลายความชอบธรรมในการถือครองอาวุธด้วย จากข้อมูลขององค์กรวิจัยในสวีตเซอร์แลนด์ Small Arms Survey เมื่อปี 2560 ระบุว่า ไทยครอบครองอาวุธปืนมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน และอยู่ที่อันดับ 13 ของโลก ครอบครองปืนอยู่ 10,342,000 กระบอก เฉลี่ย 15.1 กระบอก ต่อ 100 คน ขณะที่การใช้อาวุธปืนก่อเหตุในไทย ข้อมูลจากกองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ปี 2562 ระบุว่า รวมทั้ง 31,419 ครั้ง แบ่งเป็นปืนสั้นมีทะเบียน 6,410 ครั้ง ไม่มีทะเบียน 24,348 ครั้ง และเป็นปืนยาว 661 ครั้ง ส่วนในปี 2565 ข้อมูลจาก Gun Deaths by Country 2022 ระบุว่า ไทยมีอัตราการเสียชีวิตจากอาชญากรรมปืนสูงเป็นอันดับ 3 ของเอเชีย 3.91 ต่อ 100,000 คน เป็นรองเพียงประเทศอิรักและฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นคำถามว่าไทยนำเข้าอาวุธที่พลเรือนครอบครองได้มาก มาตรการควบคุมการเข้าถึงยังไม่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากนัก (บริษัท ฐานเศรษฐกิจ มัลติมีเดีย จำกัด, 2565ก)

2. แนวทางการแก้ไขปัญหาตามเจตนารมณ์พระราชบัญญัติอาวุธปืน พุทธศักราช 2490

2.1 แนวทางการแก้ไขปัญหาลิขสิทธิ์การควบคุมอาวุธปืน

ควรมีการบัญญัติวัตถุประสงค์ที่เป็นอันตรายให้เป็นอาวุธปืน โดยศึกษากฎหมายควบคุมอาวุธปืนของต่างประเทศ และมาตรการสหประชาชาติ ในมาตรา 4 ดังนี้ 1) อาวุธปืน หมายรวมรวมถึงอาวุธทุกชนิดที่ใช้ส่งเครื่องกระสุนปืน โดยวิธีระเบิดหรือกำลังดันของแก๊สหรืออัดลมหรือ เครื่องกลไกอย่างใด ซึ่งต้องอาศัยอำนาจของพลังงาน 2) ชิ้นส่วนใด ๆ ที่ประกอบเป็นอาวุธปืน กล่าวคือ ลำกล้อง เครื่องลูกเลื่อนหรือส่วนประกอบสำคัญของ

เครื่องลูกเลื่อน เครื่องลั่นไกหรือ ส่วนประกอบสำคัญของเครื่องลั่นไก และเครื่องส่งกระสุน ของกระสุน หรือส่วนประกอบสำคัญของสิ่งเหล่านี้ 3) เครื่องมือใด ๆ ที่ผลิตขึ้นมาจากพลังงานที่มีใช้เกิดจากการเผาไหม้ของดินปืนที่ปากลำกล้องมากกว่า 8 จูล (6 ฟุต-ปอนด์) หรือปืนไฟฟ้าหรือเครื่องยิงลูกดอกไฟฟ้า หรือเครื่องบังคับเสียงให้เบา ผิดปกติหรือปลอดภัยกันแสงและผ่อนแรงกระดกของอาวุธปืน 4) ส่วนหนึ่งส่วนใดของอาวุธนั้น ๆ ซึ่งรัฐมนตรีเห็นว่าสำคัญและได้ระบุไว้ในกฎกระทรวง 5) การประกาศแจ้งในราชกิจจานุเบกษาให้ทราบต้องจัดทำขึ้นในรัฐสภาอย่างน้อย 14 วันก่อนที่จะมีการตีพิมพ์ และหากรัฐสภาไม่มีวาระประชุมภายใน 7 วันหลังจากเริ่มการประชุมครั้งต่อไป ส่วนการครอบครองสิ่งเทียมอาวุธปืน เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 52/1 ห้ามผู้ใดขายสิ่งเทียมอาวุธปืนแก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ ในกรณีที่มิใช่ข้อสงสัยเกี่ยวกับอายุของผู้ซื้อ ให้ผู้ขายแจ้งให้บุคคลดังกล่าวแสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือหลักฐานอื่นที่แสดงอายุของบุคคลนั้นก่อน แล้วแต่กรณี (สหพัฒน์ หอมจันทร์, 2562: 63)

สำหรับการกำกับดูแล หรือแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม และการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน สั่งการให้ฝ่ายปกครองภายใต้การนำของผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอ กำหนดตัวชี้วัดการทำงานเพื่อป้องกันภัยสังคมที่อาจเกิดขึ้น ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนด้วย หากพบว่า ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตขาดคุณสมบัติให้ดำเนินการสั่งเพิกถอนใบอนุญาตนั้นทันที ตามมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 (บริษัท ฐานเศรษฐกิจ มัลติมีเดีย จำกัด, 2565ข) ซึ่งมาตรการควบคุมจะเริ่มตั้งแต่การพิจารณาใช้อำนาจทางปกครองตามกรอบที่กฎหมายมี 3 ส่วนสำคัญคือ ส่วนของประชาชนผู้ที่ต้องการอาวุธปืน ร้านค้าผู้ประกอบการค้าอาวุธปืนและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย หากประชาชนต้องการซื้อ มีและใช้อาวุธปืน ต้องมีวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ตามกฎหมายกำหนด คือเพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อการกีฬาหรือเพื่อเก็บเท่านั้น และที่สำคัญคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตต้องเป็นไปตามกฎหมายกำหนด เช่น ต้องไม่เคยต้องโทษจำคุกในคดีอาหาร้ายแรงและต้องไม่มีพฤติกรรมประพฤติดุร้ายแรงอันอาจกระทำความผิดถึง

ความสงบเรียบร้อยของประชาชน เป็นต้น ร้านค้าผู้ประกอบการการค้าอาวูป็น ปัจจุบันยังไม่มียกนโยบายที่จะจำกัดร้านค้าโดยเด็ดขาด ให้มีการเพิ่มจำนวนร้านค้าและร้านค้าที่มีอยู่ก็จะต่อไปอนุญาตทุกปี จำนวนอาวูป็นและเครื่องกระสุนปืนที่ร้านค้าแต่ละร้านจะมีจำหน่ายได้ถูกควบคุมโดยคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ให้ส่งนำเข้าและมีเพื่อจำหน่ายในแต่ละปีได้ไม่เกินจำนวนที่กำหนด คือ ปืนสั้นไม่เกิน 30 กระบอก ปืนยาวไม่เกิน 50 กระบอก/ต่อปี ส่วนการควบคุมการนำเข้าได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย จำกัดการออกใบอนุญาตให้บุคคลส่งหรือนำเข้าซึ่งอาวูป็นสั้นและเครื่องกระสุนปืนที่ใช้สำหรับอาวูป็นสั้นต้องขอรับความเห็นชอบ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อนที่นายทะเบียนท้องที่จะอนุมัติได้ และต้องให้ร้านค้าที่ได้รับอนุญาตให้เป็นผู้นำเข้าและให้นำอาวูป็นสั้นและเครื่องกระสุนปืนที่นำเข้ารวมกับจำนวนโควตาของร้านนั้นด้วย อาวูที่ห้ามมิให้ออกใบอนุญาตสำหรับให้ทำ หรือส่ง หรือนำเข้า ซึ่งอาวูป็นหรือเครื่องกระสุนปืน เพื่อการค้าหรือเพื่อใช้ส่วนตัว เช่น ปืนกลทุกชนิด ปืนยิงเร็ว หรือปืนซึ่งมีเครื่องกลไกที่บรรจุกระสุนเองให้สามารถยิงซ้ำได้ทุกขนาด เป็นต้น และอาวูป็นที่นายทะเบียนจะออกใบอนุญาตให้ได้ต้องเป็นอาวูป็นชนิดและขนาดที่กล่าวไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2522) ออกตามความในพระราชบัญญัติอาวูป็น เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวูป็น พ.ศ. 2490 ต้องกลับมาทบทวนระบบและกฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองปืนที่ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน บทบัญญัติบางประการเหมาะสมกับปัจจุบันหรือไม่ โดยเฉพาะหลักเกณฑ์การอนุญาตให้มีและใช้อาวูป็น การควบคุมการตรวจสอบและการลงโทษ เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอาจมีผลให้การควบคุมการมีและใช้อาวูป็นที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับปัจจุบัน (บริษัทฐานเศรษฐกิจ มัลติมีเดีย จำกัด, 2565ก)

2.2 แนวทางการแก้ไขปัญหและอุปสรรคกฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวูป็น ควรกำหนดนายทะเบียนอนุญาตเกี่ยวกับอาวูป็น ยกเลิกประกาศกระทรวงเดิม และแก้ไขเพิ่มออกประกาศกระทรวงมหาดไทยฉบับใหม่ในเรื่องแต่งตั้งนายทะเบียน เจ้าพนักงาน และเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาวูป็น เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวูป็น พ.ศ. 2490 อาศัยอำนาจตามความใน

มาตรา 6 ที่ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกประกาศกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจกำหนดให้ข้อ 1) ยกเลิกประกาศกระทรวงเดิม ข้อ 2) ให้แต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งต่อไปนี้เป็นนายทะเบียน คือ อธิบดีกรมการปกครองในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พิจารณานุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนของนายทะเบียน ต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการกลั่นกรองเพื่อความปลอดภัย นายทะเบียน จึงจะพิจารณานุญาตได้และกำหนดเพิ่มเติม และข้อ 3) ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองเพื่อความปลอดภัย ประกอบด้วย บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านอาวุธปืน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่ในการกลั่นกรองคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตเพื่อเสนอต่อนายทะเบียนพิจารณาอนุญาต แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการกำหนดคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตเกี่ยวกับอาวุธปืน ควรแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณสมบัติต้องห้ามของผู้ขออนุญาตเกี่ยวกับอาวุธปืน โดยเพิ่มเติมมาตรา 13 (10) - (12) ห้ามมิให้ออกใบอนุญาต ตามความในหมวดนี้แก่อนุมาตรา 10 บุคคลซึ่งไม่มีใบรับรองจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี อนุมาตรา 11 บุคคลซึ่งไม่มีใบรับรองจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ไม่มีสารเสพติดในร่างกาย และอนุมาตรา 12 บุคคลซึ่งไม่มีใบรับรองว่าผ่านการฝึกอบรมวิธีการใช้งาน การดูแล การเก็บและการรักษาจากหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญ แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการไม่มีกำหนดระยะเวลาในการให้มีและใช้อาวุธปืน เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 23 อนุมาตรา 3 กำหนดให้ใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืน มีอายุ 2 ปีนับแต่วันที่ออกใบอนุญาตและสามารถต่อใบอนุญาตได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการขอใบอนุญาตใหม่และใช้อาวุธปืนที่กำหนดในกฎหมาย (สรารักษ์ สุวรรณเสรี และอาคม ศรีวิทย, 2563; อนุญญา กันเพ็ง, 2564: 3)

2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดเก็บรายละเอียดของอาวุธปืน ควรแก้ไขกฎหมายให้มีการจัดเก็บอัตลักษณ์ข้อมูลหัวกระสุนปืนและปลอกกระสุนปืนในทุกครั้งที่อาวุธปืนอยู่ในมือของนายทะเบียนท้องที่อันทำให้รัฐมีฐานข้อมูลของอาวุธปืนได้ โดยอาวุธปืนจะมาอยู่ในมือของนายทะเบียนท้องที่เมื่อมีการทำเครื่องหมายประจำอาวุธปืน ก่อนการออกใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน

ตามมาตรา 10 และมาตรา 32 ในเวลาที่เหมาะสม ให้จัดเก็บอัตลักษณ์ ข้อมูลหัวกระสุน ปืนและปลอกกระสุนปืนสำหรับอาวุธปืนให้ได้มากที่สุด คือ ช่วงเวลาหลังจากนายทะเบียนมีการทำเครื่องหมายอาวุธปืน ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่นายทะเบียนจะออกใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน กล่าวคือ ก่อนการออกใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนนายทะเบียนท้องที่ควรจัดเก็บอัตลักษณ์ข้อมูล หัวกระสุนปืนและปลอกกระสุนปืนสำหรับอาวุธปืน เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่ใช้สืบหาในอนาคตว่าปืนกระบอกใดเป็นปืนที่ใช้ในการกระทำความผิด ทำให้หาตัวผู้กระทำความผิดได้รวดเร็วขึ้น อันเป็นการส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพ หลังจากรับใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน (แบบ ป.4) ไปแล้ว อาวุธปืนจะกลับมาสู่มือของนายทะเบียนท้องที่เมื่อมีการดำเนินการทางทะเบียนอาวุธปืน เช่น โอน ย้ายที่อยู่ก็ต้องมีการจัดเก็บอัตลักษณ์ ข้อมูลหัวกระสุนปืนและปลอกกระสุนปืน เพื่อตรวจสอบยืนยันผลว่าเป็นอาวุธปืนกระบอกเดิมกับที่ได้รับใบอนุญาตไป ทำให้หาตัวผู้กระทำความผิดได้รวดเร็วขึ้น อันเป็นการส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นการป้องกันการทุจริตสวมทะเบียนอาวุธปืนและป้องกันปัญหาอาวุธปืนซ้ำอีกด้วย (วิสาขมาส อินทรชูติ, 2564: 2)

2.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการพกพาอาวุธปืน ควรแก้ไข ปัญหาการพกพาอาวุธรายใหม่จะต้องขอใบอนุญาตซื้อปืน ต้องมีใบรับรองแพทย์ตรวจสุขภาพจิต มีผู้รับรองความประพฤติ อาทิ ผู้บังคับบัญชา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (รายเก่า) ทบพวนระยะเวลาใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืน (ใบ ป.4) อาจ 3 ปี หรือ 5 ปี พิจารณาทบทวนความประพฤติว่าใช้ปืนได้หรือไม่ ผู้พ้นหน้าที่ไปแล้วยังมีความจำเป็นหรือไม่ กรณีกระทำความผิดเพิกถอนใบอนุญาตทันที ควรออกพระราชบัญญัติให้นำปืนเถื่อนมาคืนรัฐโดยไม่มีความผิดทางอาญา แต่ไม่ให้ขึ้นปืนที่มีใบอนุญาตและปืนเถื่อน จะต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติขั้นพื้นฐานว่ามีคุณสมบัติเพียงพอที่จะขออนุญาตซื้อปืน รวมถึงตรวจสอบสุขภาพจิต ซึ่งเวลาจะขออนุญาตซื้อปืนจะต้องมีใบรับรองจากแพทย์ จะต้องมีคนรับรอง เช่น หากเป็นข้าราชการ ต้องมีผู้บังคับบัญชารับรอง มีความประพฤติที่ไม่เป็นภัย เช่น ไม่ดื่มสุราแล้วขาดสติ หรือเป็นคนที่มีความประพฤติ มีอารมณ์ใช้ความรุนแรง ซึ่งผู้ที่ขออนุญาตซื้อปืนรายใหม่จะดูความประพฤติด้วย ส่วนคนที่มีปืน

ไว้ในครอบครองจะต้องมีการทบทวน ในการที่ให้มีและใช้อาวุธปืนได้ คือมีใบอนุญาตให้มี และใช้อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืน (ป.4) ว่าจะมีการทบทวนระยะกี่ปี 3 ปี หรือ 5 ปี ทั้งหมดนี้คือการเปลี่ยนแปลงระเบียบใหม่ สื่อมวลชนจะต้องสร้างความเข้าใจกับสังคม ด้วยว่ามีให้ใช้อยู่ที่บ้าน ป้องกันทรัพย์สิน ไม่ได้ให้พกพาไปไหน ถ้าพกพาอาจจะเพิกถอน ได้ เช่น ถ้าดื่มสุราแล้วนำไปด้วย ก็อาจจะเพิกถอนใบอนุญาตได้ ส่วนอาวุธเถื่อน ทั้งหมด ตำรวจจะต้องดำเนินการอย่างเข้มงวดและเอาผิดตามกฎหมาย (บริษัท ไทย บรอดคาสต์ จำกัด, 2565) ต้องศึกษาถึงกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึง กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ สามารถบังคับใช้ได้จริง และสามารถลดจำนวนอาชญากรรม อันเกิดจากการพกพาอาวุธปืนไปเป็นเครื่องมือในการก่ออาชญากรรมลงได้ (บงกช เอกกาญจนกร, 2557: 66)

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคพระราชบัญญัติอาวุธปืน พุทธศักราช 2490 พบว่า 1) ปัญหาอุปสรรคการควบคุมการมีและใช้อาวุธปืน คนไทยมีสิทธิและเสรีภาพในการครอบครองซื้อขายอาวุธปืนได้อย่างเสรี การควบคุมการมีและใช้อาวุธปืนตามกฎหมายอาวุธปืนของประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่เหมาะสม ปัญหาการใช้อำนาจดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ ปัญหาการเพิกถอนใบอนุญาตและการริบอาวุธปืน ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบและการลงโทษ 2) ปัญหาและอุปสรรคกฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืน กฎหมายฉบับที่มีการบังคับใช้ในปัจจุบันใช้มาเป็นระยะเวลานานด้วยสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง การกำหนดให้มีใบอนุญาตมีอายุตลอดเวลาที่ผู้รับใบอนุญาตเป็นเจ้าของอาวุธปืนยังไม่เหมาะสม 3) ปัญหาและอุปสรรคไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดเก็บรายละเอียดของอาวุธปืน พบปัญหาการเก็บอัตลักษณ์ข้อมูล ทำให้ไม่มีข้อมูลในการพิสูจน์อาวุธปืน รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาการสวมทะเบียนอาวุธปืนเป็นจำนวนมาก และ 4) ปัญหาและอุปสรรคการพกพาอาวุธปืน พบปัญหาการพกพาอาวุธปืนไปในที่สาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต สอดคล้องกับงานวิจัยของ สหพัฒน์ หอมจันทร์ (2562: 54) ที่ศึกษาปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับ

การควบคุมอาวุธปืนในประเทศไทย: ศึกษากรณีมาตรการทางกฎหมายอาญากับ มาตรการทางกฎหมายการคลัง ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาที่สำคัญคือ บทบัญญัติมีความไม่ชัดเจน และสิ่งประดิษฐ์ร้ายแรงที่ถูกผลิตขึ้นใหม่ยังไม่มี บทบัญญัติควบคุม รวมถึงการอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน และการอนุญาตให้พาอาวุธ ปืนติดตัว ตลอดจนมาตรการบังคับทางอาญาและมาตรการด้านค่าธรรมเนียม และภาษี ศุลกากรกับภาษีสรรพสามิตมีความไม่เหมาะสม จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ เหล่านี้ให้มีความเหมาะสม โดยบทบัญญัติของพระราชบัญญัติจะต้องถูกต้องทั้งในด้าน รูปแบบและเนื้อหา มีความชัดเจน ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการที่จะมี และใช้อาวุธปืนหรือพาอาวุธปืนติดตัวเมื่อพิจารณาจากความจำเป็นของตนเอง

2. ผลการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาดตามเจตนารมณ์พระราชบัญญัติ อาวุธปืน พุทธศักราช 2490 1) แนวทางการแก้ไขปัญหาลุ่สรรครการควบคุมอาวุธปืน ควรมีการบัญญัติวัตถุที่เป็นอันตรายให้เป็นอาวุธปืน โดยศึกษากฎหมายควบคุมอาวุธปืน ของต่างประเทศ และมาตรการสหประชาชาติ 2) แนวทางการแก้ไขปัญหาลุ่สรรครกฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืนควรมีการยกเลิกประกาศกระทรวงเดิม และแก้ไขเพิ่มออกประกาศกระทรวงมหาดไทยฉบับใหม่ในเรื่องแต่งตั้งนายทะเบียน เจ้าพนักงาน และเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 3) แนวทางการแก้ไขปัญหาลุ่สรรครไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดเก็บรายละเอียดของอาวุธปืน ควรมีแก้ไขกฎหมายให้มีการ จัดเก็บอัตลักษณ์ข้อมูล หัวกระสุนปืนและปลอกกระสุนปืนในทุกครั้งที่อาวุธปืนอยู่ในมือ ของนายทะเบียนท้องที่ อันทำให้รัฐมีฐานข้อมูลของอาวุธปืนได้กว้างขวาง 4) แนวทาง การแก้ไขปัญหาลุ่สรรครการพกพาอาวุธปืน การแก้ไขปัญหาลุ่สรรครการพกพาอาวุธรายใหม่ จะต้องขอใบอนุญาตซื้อปืน ต้องมีใบรับรองแพทย์ตรวจสุขภาพจิต มีผู้รับรองความ ประพฤติ อาทิ ผู้บังคับบัญชา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (รายเก่า) ทบพวนระยะเวลาใบอนุญาต ให้มีและใช้อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืน ซึ่ง บงกช เอกกาญจนกร (2557: 180) ศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับการพกพาอาวุธปืนในประเทศไทย พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการพกพาอาวุธ ปืนในประเทศไทยควรมีการจัดฝึกอบรมในเรื่องการยิงปืนจากสมาคมยิงปืนหรือ

กระทรวงมหาดไทย ผู้รับผิดชอบในการออกใบอนุญาตพกพาอาวุธปืน มีการสอบข้อเขียน วัดความรู้เกี่ยวกับอาวุธปืนและการใช้อาวุธ มีการทดสอบเกี่ยวกับการยิงปืนในสนามยิงปืน เฉกเช่นเดียวกับการทำใบอนุญาตขับซิ่งรถยนต์ เพื่อให้ทราบได้ว่าบุคคลผู้มาขอใบอนุญาตพกพาอาวุธปืนติดตัวนั้น สามารถใช้ปืนได้โดยวิธีที่ถูกต้องและใช้ปืนเป็น โดยกระบวนการนี้ต้องทำซ้ำทุก ๆ สามปี ดังที่ประเทศญี่ปุ่นได้ปฏิบัติ ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวนี้อาจสามารถกระทำได้ตั้งแต่การขอใบอนุญาตมีและใช้อาวุธปืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรให้ประชาชนมีอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนไว้ในครอบครองได้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการกีฬาและการล่าสัตว์ ภายใต้กฎหมายที่ควบคุมอาวุธปืนได้อย่างเข้มงวด ไม่ว่าจะเป็นใบอนุญาตประเภทอาวุธปืนที่สามารถครอบครองได้
2. ควรเข้มงวดเรื่องเก็บรักษาอาวุธปืนโดยทำแผนผังใหม่ให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่จะมาทำการตรวจสอบทุกปี
3. การขอใบอนุญาตครอบครองปืนนั้น ประเทศไทยควรมีการเข้าอบรมทั้งวัน มีการสอบทั้งภาคทฤษฎี (สอบข้อเขียน) และภาคปฏิบัติ และมีการทดสอบในสนามยิงปืน
4. ควรผ่านการทดสอบด้านสุขภาพจิต และต้องผ่านการตรวจสอบประวัติอย่างเข้มงวด

เอกสารอ้างอิง

ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ และสุรัสวดี แสนสุข. (2562). มาตรการควบคุมอาวุธปืนในประเทศไทย: ปัญหาและแนวทางแก้ไข. วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 6(2), 91-108.

ทวีศ ศรีเกต. (2559). กฎหมายการพกปืนและสิ่งเทียมอาวุธปืนตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ พ.ศ. 2490. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

บงกช เอกกาญจนกร. (2557). ปัญหาเกี่ยวกับการพกพาอาวุธปืนในประเทศไทย.

วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

บริษัท ฐานเศรษฐกิจ มัลติมีเดีย จำกัด. (2565ก). กราดยิงหนองบัวลำภู ทำไมควบคุมปืนไม่ได้ ไทยเสียชีวิตเพราะปืนสูงแค่ไหน? สืบค้น 1 ตุลาคม 2565, จาก <https://www.thansettakij.com/>

บริษัท ฐานเศรษฐกิจ มัลติมีเดีย จำกัด. (2565ข). กราดยิงหนองบัวลำภู "มหาดไทย" ตื่นคุมขอใช้ปืน พร้อมสั่งเพิกถอนอนุญาต. สืบค้น 1 ตุลาคม 2565, จาก <https://www.thansettakij.com/>

บริษัท ไทย บรอดคาสติ้ง จำกัด. (2565). ส่องมาตรการรัฐแก้ปัญหา เตรียมออกกฎหมาย คินปืนเถื่อน-คุมสารตั้งต้นผลิตยาเสพติด. สืบค้น 1 ตุลาคม 2565, จาก <https://workpointtoday.com/politics-gunanddrugs/>

มนตรี ดอนฟงไพร. (2562). อาวุธปืนทางนิติวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันนิติวิทยาศาสตร์.

มานิตย์ จุมปา และพรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2552). รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา คำอธิบายเรียงมาตราพร้อมคำพิพากษาศาลฎีกา. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

วิสาขมาส อินทรชูติ. (2564). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 ศึกษาเฉพาะกรณีอาวุธปืน. สืบค้น 1 ตุลาคม 2565, จาก <https://www.lawgrad.ru.ac.th/Abstracts/1306>

ศุภรัฐ ประเสริฐपालฉัตร. (2565). ปัญหาเกี่ยวกับการพกพาอาวุธปืน ตามมาตรา 8 ทวิ พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 กรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สรารักษ์ สุวรรณเสรี และอาคม ศรียาภัย. (2563). กฎหมายและคดีอาวุธปืน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์.

- สหพัฒน์ หอมจันทร์. (2562). ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาวุธปืนในประเทศไทย: ศึกษากรณีมาตรการทางกฎหมายอาญากับมาตรการทางกฎหมายการคลัง. *วารสารวิชาการอาชญวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์*, 5(1), 54.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2564). ตำรวจไซเบอร์หลายโกดังขายปืนออนไลน์ พบอาวุธปืนเถื่อนกว่า 2,000 กระบอก ลูกกระสุนปืนกว่า 1 ล้านนัด มูลค่ามากกว่า 50 ล้านบาท. สืบค้น 1 ตุลาคม 2565, จาก <https://policetv.tv/archives/19583>.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2545). *เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- อนัญญา กันเพ้ง. (2564). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืน. *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.
- อุทุมพร จามรมาน. (2531). *การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ: เน้นวิธีวิเคราะห์เมตต้า*. กรุงเทพฯ: ฟันนี่พับบลิชซิง.
- Cooper, D. R. (2007). *Business research methods* (9th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Gilson, L. (2014). Qualitative research synthesis for health policy analysis: What does it entail and what does it offer? *Health Policy and Planning*, 29(2), 4.

แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Cultural Heritage Management Guidelines of Wiang Sa City, Surat Thani Province

เตชวัน ปัญญาวุฒิธรรม^{1*} | Tachawan Panyawutthitham
เกรียงไกร วัฒนาวาสดี² | Kriengkrai Watanasawad

Abstract

The purposes of this research were to assess the value and the meaning of cultural heritage in Wiang Sa City, Surat Thani province, and to provide the guidelines of cultural heritage management. This is qualitative research in which data was gathered through in-depth interviews with key informants, which were randomized through accidental and purposive

¹ นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Student, Bachelor of Arts Program in Management of Cultural Heritage and Creative Industries, College of Innovation, Thammasat University.

² รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Assoc. Prof., Program in Management of Cultural Heritage and Creative Industries, College of Innovation, Thammasat University,

*Corresponding author email: tachawan1999@gmail.com

sampling. One group of key informants was the villagers of Wiang Sa, and the other group was key informants who involved with the management of the city. In addition, the data from a non-participating observation and a review of the literature were included in the study. The data was analyzed and put into a descriptive format which the results showed that Wiang Sa City's cultural heritage has a variety of values, including symbolic, informational, aesthetic, economic, and spiritual values. There are three processes of cultural heritage management guidelines: the first steps are the site identification, the observation, and the assessment. The second steps are the preservation, the development, and the management. The last steps are the inheritance and the promotion of activities that involve with cultural heritages.

Keywords: Cultural Heritage, Value, Management

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมและเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญและการสุ่มแบบเจาะจงสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มชาวบ้านตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเมืองเวียงสระ รวมถึงเก็บข้อมูลจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมภายในพื้นที่เมืองเวียงสระและการปฐมนิเทศกรรม ซึ่งได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และประมวลผลในรูปแบบเชิงพรรณนา พบว่า มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ คุณค่าเชิงวิชาการ คุณค่าเชิงสุนทรีย์ คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ และคุณค่าเชิงจิตใจ ส่วนการเสนอแนะ

แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ 1. แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม การสำรวจมรดกวัฒนธรรม การประเมินมรดกวัฒนธรรม และการจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรม 2. แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม การพัฒนามรดกวัฒนธรรม และการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม และ 3. แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การรักษาและสืบต่อมรดกวัฒนธรรม และการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม

คำสำคัญ: มรดกวัฒนธรรม, คุณค่า, การจัดการ

บทนำ

ที่อยู่อาศัยคือหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มนุษย์จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต มนุษย์จึงได้มีการตั้งที่อยู่อาศัยจนรวมตัวกันตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนโดยมีการอยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ และได้มีการขยายอย่างต่อเนื่องจนมีลักษณะที่เป็นชุมชนถาวรและมีการเติบโตขยายพื้นที่มากขึ้นจนกลายเป็นเมือง รวมถึงได้มีการพัฒนาการดำรงชีพและกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับเมือง จนกลายเป็นวัฒนธรรมของเมือง ทำให้ภายในเมืองมีมรดกวัฒนธรรมทั้งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage) ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองทั้งในอดีตและปัจจุบัน เมื่อเวลาล่วงผ่านไปเมืองเหล่านั้นได้กลายเป็นเมืองเก่าและหลายเมืองไม่ได้มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันจึงมีสภาพเป็นเมืองเก่าที่ตายแล้ว (Dead city) (Fielden & Jokilehto, 1993) ทำให้ปัจจุบันเมืองเหล่านี้มีลักษณะเป็นชุมชนโบราณหรือเมืองโบราณ (Ancient city) (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2562) หรือเป็นเมืองเก่าที่ปัจจุบันมีภูมิทัศน์แบบพิพิธภัณฑ์ (Museum landscape) โดยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่มีการอนุรักษ์ให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ (Identity) และคุณลักษณะเฉพาะ (Character) รวมถึงรักษาบูรณภาพ

(Integrity) และความจริงแท้ (Authenticity) ของเมืองเก่านั้น ๆ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554) และถูกใช้เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้หรือการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่าในประเทศไทย ในส่วนของเมืองเก่าที่ตายแล้ว (Dead city) ได้มีการสำรวจทางโบราณคดี พบว่ามีเมืองหรือชุมชนในลักษณะนี้กว่า 1,208 แห่ง และยังมีอีกหลายแหล่งรอการค้นพบในอนาคต (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2562) และจะได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โดยการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่าในลักษณะนี้จะดำเนินการโดยกรมศิลปากรเป็นหลัก ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งจะมีการจัดการโดยการสำรวจ ตรวจสอบ กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ เฝ้าระวัง บำรุงรักษา บูรณะ ปฏิสังขรณ์ และใช้ประโยชน์จากโบราณสถานหรือที่ดินในโบราณสถานนั้น (กรมศิลปากร. สำนักโบราณคดี, 2556) รวมถึงจะมีการศึกษาที่เน้นไปที่การศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีผ่านโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ค้นพบ นอกจากนี้ยังมีเมืองเก่าในลักษณะนี้อีกหลายเมืองที่ไม่ได้รับการอนุรักษ์และการจัดการอย่างดีและเหมาะสมทำให้ได้รับผลกระทบทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์ โดยปัจจุบันการจัดการเมืองเก่าส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญไปที่เมืองเก่าที่มีชีวิต (Living city) มากกว่าเมืองเก่าที่ตายแล้ว โดยการดำเนินการโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2564 ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของเมืองเก่าที่ตายแล้วซึ่งสำคัญไม่ต่างไปจากเมืองเก่าที่ยังมีชีวิต เนื่องจากพื้นที่เมืองเก่าที่ตายแล้วเหล่านั้น ยังคงหลงเหลือร่องรอยและมรดกวัฒนธรรมของเมืองซึ่งมีคุณค่ายิ่งต่อสังคมปัจจุบันในหลายมิติทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ความสัมพันธ์กับชุมชนปัจจุบัน และความสามารถในการต่อยอดเพื่อประโยชน์ด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจหรือสังคม จึงควรคำนึงแก่การจัดการให้เหมาะสม

เมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานและร่องรอยกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์มาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และมีหลักฐานแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 11 ถือเป็นเมืองสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ในเวลาใกล้เคียงกัน กล่าวคือเมืองเวียงสระเป็นเมืองที่ตั้งเข้ามาในแผ่นดิน ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำตาปี บนที่ราบระหว่างแนวเทือกเขา โดยชุมชนอื่น ๆ มักตั้งอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลทั้งสองฝากฝั่ง คือ อ่าวไทยและอันดามัน อีกทั้งลักษณะของเมืองมีการแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ เมืองชั้นนอกและเมืองชั้นใน โดยมีแนวคูเมืองกั้น นอกจากนี้ภายในเมืองยังพบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย อาทิ พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างสารนาถ พระวิษณุหินศิลาปะดิลวะ พระวฤกโกระเศิลปะโจพะ เป็นต้น และยังเป็นเมืองที่สำคัญแห่งหนึ่งที่มีการปฏิสัมพันธ์และติดต่อกับเมืองอื่น ๆ (สุขกมล วงศ์สวรรค์, 2555) ปัจจุบันเมืองเวียงสระมีลักษณะเป็นเมืองเก่าที่ตายแล้ว หรือมีลักษณะเป็นชุมชนโบราณหรือเมืองโบราณ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 (กรมศิลปากร, 2533) สภาพปัจจุบันของเมืองเวียงสระปรากฏให้เห็นร่องรอยของคูเมือง (คูน้ำ) โดยในส่วนเมืองชั้นในมีสภาพถูกปล่อยทิ้งร้าง ปรากฏเนินโบราณสถาน สระน้ำโบราณ และแหล่งโบราณคดีได้ขึ้นดิน ส่วนเมืองชั้นนอกปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดเวียงสระ และเนื่องจากเมืองเวียงสระเป็นเมืองเก่าที่ตายแล้วจึงทำให้มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระปรากฏและถูกถ่ายทอดผ่านงานศิลปกรรม ตำนาน เรื่องเล่า และเรื่องราวของเมือง ซึ่งสิ่งที่ยังคงปรากฏเหล่านั้น ล้วนแล้วแต่เป็นร่องรอยจากอดีตอันเป็นมรดกที่มีคุณค่าและสำคัญยิ่งต่อเมืองเวียงสระ ทั้งนี้การศึกษาเมืองเวียงสระที่ผ่านมาในอดีตมักมุ่งเน้นไปที่การศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ การจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระในปัจจุบันมุ่งเน้นไปที่โบราณวัตถุเฉพาะที่สำคัญ โบราณวัตถุอีกส่วนหนึ่งไม่ได้รับการอนุรักษ์ โบราณสถานไม่มีการขุดแต่งและการอนุรักษ์แต่อย่างใดทำให้มีความเสื่อมสภาพและพื้นที่เมืองยังถูกทำลายค่อนข้างมากทั้งจากธรรมชาติและจากมนุษย์ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ รวมถึงเมืองเวียงสระยังไม่ได้เป็นที่รับรู้ของผู้คนในยุคปัจจุบันมากนัก

ด้วยเหตุนี้จึงสมควรอย่างยิ่งแก่การศึกษาโดยการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระและการเสนอแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะสามารถธำรงรักษาและใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าทั้งหลายเหล่านี้ให้ดำรงสืบทอดสู่คนรุ่นหลังเป็นมรดกคู่เมืองเวียงสระ และประเทศชาติสืบไป

ภาพที่ 1 เมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะในพื้นที่เมืองเวียงสระที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 (กรมศิลปากร, 2533) (พื้นที่ภายในบริเวณที่ปรากฏร่องรอยคูน้ำคันดิน) ที่มีอาณาบริเวณทิศเหนือจรดคลองตาล ทิศใต้จรดแนวคูเมืองชั้นนอก ทิศตะวันออกจรดแนวคูเมืองชั้นนอก และทิศตะวันตกจรดลำท่ากุ่ม (แม่น้ำตาปีสายเดิม) ปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านเวียง ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจะใช้พื้นที่ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระที่เกิดจากการประเมินโดยชุมชนและกำหนดคุณค่าตามแนวคิดคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของ วิลเลียม ดี โลปี (Lipe, 1984) และมุ่งศึกษาแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยวิเคราะห์ตามสภาพของมรดกวัฒนธรรมและพื้นที่ ความเห็นของชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเมือง และหลักการจัดการมรดกวัฒนธรรมและเมืองเก่า

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม

มรดกวัฒนธรรมจะมีคำเรียกอย่างหลากหลายโดยแต่ละคำจะมีความนิยมใช้เรียกแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และช่วงเวลา คือ คำว่า “สมบัติวัฒนธรรม (Cultural property)” “ทรัพย์สินวัฒนธรรม (Cultural asset)” “มรดกวัฒนธรรม (Cultural heritage)” และ “ทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural resource)” ซึ่งปัจจุบันนิยมใช้คำว่า มรดกวัฒนธรรมและทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งอาจมีการใช้แต่ละคำสลับแทนที่กันไปมา แต่สื่อความหมายเช่นเดียวกัน (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554) ซึ่งมรดกวัฒนธรรม หมายถึง

ผลงานสร้างสรรค์ของชนในชาติอันมีคุณค่า ส่งผ่านมาจากคนรุ่นก่อนและเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ทั้งยังรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและระบบนิเวศที่มีคุณค่า อันสะท้อนความสำเร็จของคนในอดีต แสดงถึงวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ มีการสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบันและควรค่าแก่การสืบทอดต่อไปในอนาคต (สมาคมอิโคโมสไทย, 2554) โดยมรดกวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural heritage) หมายถึง สิ่งก่อสร้าง สิ่งของ หรือวัตถุต่าง ๆ ที่จับต้องและสัมผัสได้ด้วยมือหรือมองเห็นด้วยตา แบ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่อยู่ติดที่หรือมรดกวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ (Immovable cultural heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายได้ (Movable cultural heritage) (ธนิ เลิศชาญฤทธิ์, 2554) และ 2. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible cultural heritage) หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติเหล่านั้น แบ่งประเภทได้เป็น (1) ประเพณี และการแสดงออกของมุขปาฐะและภาษา (2) ศิลปะการแสดง (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล (4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ (5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Unesco, 2003)

จากแนวคิดมรดกวัฒนธรรมที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้เพื่อกำหนดนิยามและประเภทของมรดกวัฒนธรรมซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม

มรดกวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมาย (Value) และความหมาย (Meaning) ซึ่งมนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้น โดยจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับกรอบเกณฑ์ทางปัญญา ประวัติศาสตร์ และจิตวิทยาสังคม หรือพื้นฐานทางสังคม รวมทั้งบริบทอื่น ๆ ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนยึดถือ (สายนต์ ไพเราะญจิตร, 2547)

วิลเลียม ดี โลปป์ (Lipe, 1984) เสนอว่าคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมมี 4 ประการ ได้แก่ 1. คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Associative/Symbolic value) 2. คุณค่าเชิงวิชาการ

(Informational value) 3. คุณค่าเชิงสุนทรียะ (Aesthetic value) และ 4. คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic value) แต่ทั้งนี้ ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (2554) ได้เสนอคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเพิ่มเติมจากคุณค่าทั้ง 4 ประการที่เสนอโดย วิลเลียม ดี โลเป อีกประการหนึ่ง คือ คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ ที่แสดงให้เห็นถึงมรดกวัฒนธรรมถูกนำมาใช้ในการเป็นเครื่องมือแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน อำเภอ จังหวัด หรือประเทศ และถูกใช้ในการสร้างความ เป็นปึกแผ่นของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

จากแนวคิดคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้เพื่อประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม

การจัดการมรดกวัฒนธรรมเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่พัฒนาจากแนวคิด (Concept) แนวทาง (Approach) และวิธีวิทยา (Methodology) ที่มีพื้นฐานมาจากศาสตร์สาขาวิชาโบราณคดี และในขณะเดียวกันศาสตร์สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมยังมีการพัฒนาและบูรณาการกับศาสตร์วิชาสาขาต่าง ๆ ทั้งเชิงวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ จึงมีลักษณะเป็นศาสตร์ที่เป็นสหวิทยา (Interdisciplinary science) หรือพหุวิทยา (Multidisciplinary science) (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2555)

วิลเลียม ดี โลเป (Lipe, 1984) แบ่งกระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมออกเป็น 5 กระบวนการ ได้แก่ 1. การจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกวัฒนธรรม 2. การประเมินมรดกวัฒนธรรม 3. การระบุผลกระทบและข้อขัดแย้งในการจัดการมรดกวัฒนธรรม โดยผลกระทบแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ผลกระทบจากกิจกรรมอื่น และผลกระทบจากการพัฒนาและการจัดการมรดกวัฒนธรรมต่อสังคม ชุมชนและกลุ่มชน 4. การทำงานและปรึกษาหารือร่วมกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น และ 5. การพัฒนาโครงการหรือรายการสำหรับการปกป้อง การเข้าถึงและการให้ความรู้แก่สาธารณะ

ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (2554) เสนอว่าการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมให้บรรลุตามเป้าหมายจะต้องกำหนดการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ (Processes) และมีลำดับขั้นตอน (Procedures) แม้การจัดการมรดกวัฒนธรรมอาจมีความแตกต่างกันไป

ตามแต่ละบริบท ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ (Circumstances) และยุทธวิธี (Strategy) ของแต่ละสังคมและประเภทของมรดกวัฒนธรรม โดยได้มีการกำหนดกระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมไว้ 3 กระบวนการ ได้แก่ 1. การประเมินความสำคัญ (Assessing significance) 2. การวางแผนการจัดการ (Planning for management) และ 3. การกำหนดรายการการจัดการ (Management program)

เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ (2555) สรุปและจำแนกกระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมเป็น 3 กระบวนการกว้าง ๆ ได้แก่ 1. ขั้นตอนก่อนดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การสำรวจหรือศึกษาวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม การจัดทำบัญชีรายการ และประเมินคุณค่าและความสำคัญ 2. ขั้นตอนในช่วงระหว่างดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การกำหนดแผนการปฏิบัติงาน หรือแผนการจัดการที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่และประเภทของมรดกวัฒนธรรม และ 3. ขั้นตอนหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การสื่อความหมายมรดกวัฒนธรรม

จากแนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการจัดการเมืองเก่าเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเมืองเก่า

การอนุรักษ์หรือการจัดการเมืองหรือส่วนของเมืองมีพื้นฐานในการจัดการคล้ายคลึงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยเฉพาะที่เป็นสิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี แต่มีความแตกต่างกันบางประการ คือ ในเมืองที่เป็นเมืองเก่าหรือย่านเก่าจะมีความซับซ้อนในหลาย ๆ เรื่อง อาทิ สังคม วัฒนธรรม วิถีทางเศรษฐกิจ ผู้คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ยงชนิษฐ์ พิมพ์เสถียร, 2556)

เฟลเดน และโจกิลเฮโต (Fielden & Jokilehto, 1993) ได้เสนอหลักการอนุรักษ์เมืองเก่าในลักษณะของการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1. การผนวกการอนุรักษ์เข้าไปในแผนพัฒนาเมือง (Integrated conservation) 2. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) 3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน

(Infill design) 4. การบริหารจัดการ (Administrative actions) โดยการบริหารจัดการเมือง
เก่าจะแตกต่างกันในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (Living city) และเมืองเก่าที่
ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (Dead city)

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2556) ประมวลและเรียบเรียงหลักการอนุรักษ์เมืองและ
ส่วนของเมืองออกเป็น 6 ประการ คือ 1. การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม (Identification)
2. การกำหนดทางเลือกวิธีการอนุรักษ์ (Alternative conservation treatments) โดย
มีทางเลือกใน 7 ระดับ ได้แก่ การป้องกัน (Protection) การสงวนรักษา (Preservation)
การบูรณะ (Restoration) การฟื้นฟู (Rehabilitation) การปฏิสังขรณ์หรือการสร้างขึ้นใหม่
(Reconstruction) การย้ายที่ตั้ง (Relocation) และการสื่อความหมาย (Interpretation)
3. การบูรณาการแผนการอนุรักษ์กับแผนพัฒนาเมือง (Integrated urban development
and conservation plans) โดยทำได้ 2 ลักษณะ คือ จัดทำแผนอนุรักษ์เป็นเอกเทศ
(Stand-alone plan) และผนวกแผนงานและโครงการอนุรักษ์ในแผนพัฒนาเมือง
(Integrated plan) 4. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) 5. การออกแบบ
สิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม (Infill design) และ 6. การบริหารจัดการและเตรียมบุคลากรวิชาชีพ
(Administration and professionals)

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) ซึ่งเป็น
หน่วยงานหลักของไทยในการดูแลและรับผิดชอบงานเกี่ยวกับเมืองเก่า กำหนดหลักการ
อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ไว้ดังนี้ 1. รักษาเอกลักษณ์ของเมืองเก่าในด้านต่าง ๆ คือ
ภูมิทัศน์ โครงสร้างของเมือง สิ่งก่อสร้าง วิถีชีวิต และกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ
2. กำหนดขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่พัฒนาอย่างชัดเจน 3. การฟื้นฟูสิ่งที่เสื่อมโทรม
และถูกทำลายให้คืนสภาพ 4. การเสริมสร้างองค์ประกอบต่าง ๆ ของเมืองให้สามารถ
ดำเนินกิจกรรมในสังคมร่วมสมัยได้ 5. กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับ
แนวทางการพัฒนาเมือง และแรงจูงใจในการอนุรักษ์เมือง 6. พัฒนาระบบสาธารณูปโภค
ที่สอดคล้องกับโครงสร้างของเมืองเก่า และ 7. กำหนดหรือแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์
และพัฒนาเมืองเก่าในระดับเมือง

จากแนวคิดการจัดการเมืองเก่าที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระในมิติต่าง ๆ โดยได้ทบทวนงานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากหลักฐานทางโบราณคดี” (สุขกมล วงศ์สวรรค์, 2555) “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม: ทางเลือกสำหรับโบราณสถานสระมรกต จังหวัดปราจีนบุรี” (สหัสญ์ สัจกุลวนิชย์, 2557) “แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเวียงสระ” (รัตพล สุวรรณโชติ และคณะ, 2559) และ “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ” (พระมหาศุภชัย สุขโข (วงศ์พิพันธ์) และคณะ, 2564) เพื่อศึกษาข้อมูลการวิจัยที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมและเมืองเวียงสระที่จะนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการจัดการเมืองเวียงสระอย่างเหมาะสมต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการศึกษา โดยเก็บข้อมูลการวิจัยภาคสนามและการศึกษาเอกสารประกอบ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ วิเคราะห์โดยการพรรณนาและสรุปความคิดเห็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก การศึกษาวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามและการศึกษาเอกสาร โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักและจัดเก็บข้อมูล ดังนี้

- 1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1.1 กลุ่มชาวบ้าน ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยคัดเลือกจากตัวแทนของชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ตำบลเวียงสระมาตั้งแต่กำเนิดและอาศัยอยู่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 30 ปี และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระโดยตรง รวมถึงมีความสนใจในการให้ข้อมูล จำนวน 10 คน เนื่องจากชาวบ้านเป็นบุคคลที่สืบทอดมรดกวัฒนธรรม ทำให้สามารถทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม และการให้คุณค่าและความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระของชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นข้อมูลต่อการเสนอแนะแนวทางในการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดของแนวคำถามในการสัมภาษณ์ คือ รายการมรดกวัฒนธรรม ลักษณะของมรดกวัฒนธรรม คุณค่าของมรดกวัฒนธรรม เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรียะ และเชิงเศรษฐกิจโดยการประเมินของชุมชน ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

1.1.2 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 5 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์วัดเวียงสระ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงสระ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการเมืองเวียงสระ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเวียงสระ ทำให้สามารถทราบถึงรูปแบบและแนวทางในการบริหารจัดการเมืองเวียงสระที่ผ่านมาและในปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ศึกษาแนวทางในการเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดของคำถามในการสัมภาษณ์ คือ ลักษณะทั่วไปและสภาพปัจจุบันของมรดกวัฒนธรรม การอนุรักษ์ พัฒนาและบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระที่ผ่านมาและในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

1.2 การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยการสังเกตการดำรงอยู่และสภาพของมรดกวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตามการกำหนดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และสังเกตการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในพื้นที่เมืองเวียงสระและพื้นที่ตำบลเวียงสระ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางในการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยใช้แบบสังเกตในการเก็บข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดการสังเกต คือ รายการมรดกวัฒนธรรม ประเภทของมรดกวัฒนธรรม บริเวณที่พบมรดกวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของมรดกวัฒนธรรม สภาพปัจจุบันของมรดกวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรม ตามแนวคิดคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรียะ และเชิงเศรษฐกิจ รูปแบบและสภาพการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และข้อมูลบันทึกเพิ่มเติม

1.3 การศึกษาเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำรา เอกสารวิจัย บทความทางวิชาการ ข้อมูลการศึกษาต่าง ๆ และข้อมูลจากระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มรดกวัฒนธรรม และการศึกษาและการจัดการภายในพื้นที่ โดยนำเนื้อหาและประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม

2. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบและประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลผ่านการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยการเทียบเคียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และข้อมูลจากเอกสารที่มีแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือและผ่านการตรวจสอบข้อมูลมาแล้ว รวมถึงได้นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบอีกครั้งเพื่อความถูกต้องของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและประเด็นที่ครบถ้วนสมบูรณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษารวบรวมและผ่านการตรวจสอบแล้วมาวิเคราะห์ตามความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. คุณค่า

และความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ และ 2. แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ซึ่งวิเคราะห์จากการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสารมาประเมินและวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมและกรอบแนวคิดจัดการมรดกวัฒนธรรมและการจัดการเมืองเก่า รวมถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงสรุปผลในรูปแบบเชิงพรรณนาเป็น 2 ประเด็นตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีผลการศึกษาวิจัยดังนี้

1. คุณค่าและความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

คุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมสามารถประเมินได้อย่างหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์และวิธีการที่ใช้ในการประเมิน โดยการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระครั้งนี้ ใช้หลักเกณฑ์คุณค่าของวิลเลียม ดี โลเป (Lipe, 1984) และใช้รูปแบบการประเมินโดยประเมินจากความคิดเห็นของชุมชน ประกอบกับรูปแบบการใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรมตามเกณฑ์คุณค่า ซึ่งปรากฏผลการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ดังนี้

1.1 คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ คือ การเป็นตัวแทนของอดีตหรือชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบันในรูปแบบของสัญลักษณ์และความทรงจำร่วมซึ่งสามารถสื่อความหมายและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้ โดยมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระถูกนำมาใช้ในฐานะตัวแทนของอดีตและความทรงจำร่วมของชุมชนและอำเภอเวียงสระ โดยมรดกวัฒนธรรมที่ชุมชนเห็นว่าเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์สำคัญของเมืองเวียงสระ คือ พระวิษณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปลั๊วะ สระน้ำโบราณ วัดเวียงสระ และพื้นที่เมืองเวียงสระภายในบริเวณคูเมือง กล่าวคือ ลักษณะทางกายภาพของเมืองที่มีคูน้ำล้อมรอบซึ่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้มักจะถูกใช้เป็นตัวแทนของเมืองเวียงสระอยู่เสมอ อีกทั้งมรดกวัฒนธรรมส่วนหนึ่งยังถูกนำไปใช้ในการออกแบบเป็นสัญลักษณ์ของหน่วยงานหรือ

องค์กรภายในอำเภอเวียงสระด้วย ได้แก่ 1. วัด กำแพงเมือง และสระน้ำโบราณ ถูกนำไปออกแบบเป็นตราอำเภอเวียงสระ ตราเทศบาลตำบลเมืองเวียง และตราเทศบาลตำบลเวียงสระ 2. วัดนาพอและตำนานเมืองเวียงสระส่วนของพื้นที่ทุ่งนาหลวง ถูกนำไปออกแบบเป็นตราเทศบาลตำบลทุ่งหลวง 3. พระวิษณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปิลลวะ ถูกใช้เป็นตราวัดเวียงสระ 4. ตำนานวัดคลองตาล ถูกนำไปออกแบบเป็นตราวัดคลองตาล และ 5. พระวิษณุและกำแพงเมือง ถูกนำไปออกแบบเป็นตราสภากาชาดวัฒนธรรมอำเภอเวียงสระ นอกจากนี้ ยังมีการนำมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระไปใช้เป็นตัวแทนซึ่งสื่อผ่านคำขวัญ ได้แก่ คำขวัญอำเภอเวียงสระ คือ “ชุมชนเมืองโบราณ สืบสานศรีวิชัย ตลาดใหญ่การค้า ยางพาราชั้นดี มากมีไม้ผล ผู้คนมีน้ำใจ” และคำขวัญเทศบาลตำบลเมืองเวียง คือ “ประตูดุสสนา มากค่าปฎิมากรรม งามล้ำน้ำใจ ยิ่งใหญ่อารยธรรม”

ภาพที่ 2 ตราสัญลักษณ์หน่วยงานในอำเภอเวียงสระที่สื่อความหมายจากมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

1.2 คุณค่าเชิงวิชาการ คือ การเป็นแหล่งของข้อมูลและความรู้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ โดยมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระถูกใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางวิชาการ ในฐานะแหล่งข้อมูลความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่

ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี ศาสนา สังคม และวัฒนธรรม โดยมี นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากมายที่ลงมาศึกษาข้อมูลในพื้นที่ เช่น ลูเน็ต เดอ ลาจองกิแยร์ (Lunet de Lajonquière) ดร.เอช.จี. ควอริทซ์ เวลส์ (Dr.H.G. Quaritch Wales) เอ.บี. กริสวอลด์ (A.B. Griswold) สแตนลีย์ เจ.โอ.คอนเนอร์ จูเนียร์ (Stanley J.O' Connor Jr.) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ผาสุก อินทราวุธ และศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม เป็นต้น (สุขกมล วงศ์สวรรค์, 2555) ทั้งนี้ มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระยังถูกใช้เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สถานศึกษาในอำเภอเวียงสระและสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ใช้เพื่อ ประโยชน์ในทางวิชาการหรือเพื่อการเรียนการสอนของนักเรียน นักศึกษา และนักวิชาการ รวมถึงหน่วยงานและเครือข่ายต่าง ๆ ก็มีการใช้ประโยชน์ในทางวิชาการจากมรดก วัฒนธรรมของเมืองเวียงสระเช่นกัน เช่น สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช มีการศึกษาและพัฒนางานองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระ เพื่อเป็นข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์และโบราณคดีในพื้นที่รับผิดชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่เมืองเวียงสระ ยังได้รับการจัดตั้งให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย ได้แก่ แหล่งเรียนรู้และ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้และพื้นที่ปกป้องทรัพยากรท้องถิ่นตาม โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของเทศบาลตำบลเมืองเวียง และ ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียน เวียงสระ และวัดเวียงสระได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นภายในวัดเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ของชุมชน รวมถึงมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระยังถูกนำไปจัดแสดงในนิทรรศการ ของพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ ไซยา และพิพิธภัณฑ์ภายในวิหารโพธิ์ลังกา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

1.3 คุณค่าเชิงสุนทรีย์ คือ คุณลักษณะที่แสดงถึงศิลปะหรือความงาม ซึ่งคุณค่าในด้านนี้ไม่ได้มีแบบแผนตายตัวขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคลและปัจจัย

ประกอบต่าง ๆ ดังนั้น ความงามของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระจึงได้รับการประเมินที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล โดยในมุมมองของกลุ่มชาวบ้าน คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเชิงสุนทรียะมีอยู่ในมรดกวัฒนธรรมทุกรายการซึ่งอาจมีความสวยงามมากขึ้นไปตามความชื่นชอบส่วนบุคคล และยังพบว่าสุนทรียะของมรดกวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนมีความสัมพันธ์กับความคิดความเชื่อที่ดำรงอยู่ในชุมชน คือ การมีความผูกพันและความเคารพศรัทธาต่อมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ จึงเกิดการให้คุณค่าในเชิงสุนทรียะที่ออกมาในลักษณะของความงามที่เกิดจากความภาคภูมิใจของชุมชน ทั้งนี้ หากประเมินคุณค่าในเชิงสุนทรียะของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระด้วยองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ จะพบว่ามีการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของศิลปะในหลายยุคสมัย คือ ศิลปะคุปตะ สกุลช่างสารนาถ ศิลปะปัลลวะ ศิลปะโจพะ ศิลปะอยุธยา ศิลปะรัตนโกสินทร์ และศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นต้น

1.4 คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ คือ การมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจหรือการถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างมูลค่าและรายได้ โดยมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจโดยตรง แต่กลุ่มชาวบ้านมีมุมมองว่ามรดกวัฒนธรรมทั้งหลายของเมืองเวียงสระนั้น มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจในตัวเองแม้จะไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในด้านนี้โดยตรงก็ตาม และยังคงมุมมองว่ามรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระนั้นสามารถนำมาใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงเศรษฐกิจได้ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึก และการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

นอกจากคุณค่าทั้ง 4 ประการ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น จากการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ยังพบว่ามีคุณค่าสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ **คุณค่าเชิงจิตใจ** ซึ่งเกิดจากความผูกพันของกลุ่มชาวบ้านกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นความทรงจำและความภาคภูมิใจร่วมกันของชุมชน โดยคุณค่าในด้านนี้สะท้อนผ่านความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมและการมีมรดกวัฒนธรรมเป็นที่ศรัทธาสักการะหรือเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งคุณค่าในด้านนี้ถือเป็นคุณค่าที่สำคัญที่สุด

สำหรับชุมชน และชุมชนยังมองว่ามรดกวัฒนธรรมทุกรายการมีคุณค่าในเชิงจิตใจอยู่ทั้งสิ้น

2. แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการจัดการมรดกวัฒนธรรมและการจัดการเมืองเก่า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ พบว่ามรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระบางส่วนได้รับการจัดการ ในขณะที่บางส่วนไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม กล่าวคือ มีเพียงมรดกวัฒนธรรมบางส่วนที่ได้รับการอนุรักษ์ การดูแลรักษา และการสืบทอดและส่งผ่าน หากแต่ยังมีมรดกวัฒนธรรมอีกหลายส่วนที่ไม่ได้รับการอนุรักษ์และดูแลรักษา ทำให้เกิดความเสื่อมสภาพจากธรรมชาติและมนุษย์ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ และในปัจจุบันมรดกวัฒนธรรมบางส่วนมีผู้สืบทอดน้อยและขาดการส่งต่อสู่คนรุ่นต่อไป รวมถึงยังพบว่าเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนยังมีส่วนสำคัญในการร่วมจัดการมรดกวัฒนธรรมที่ผ่านมาและมีโอกาสและพลังที่จะสามารถร่วมจัดการมรดกวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพต่อไปได้ในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ จากการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมทำให้พบว่า ชุมชนมีความสัมพันธ์กับมรดกวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งและมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นมีคุณค่าเป็นอย่างมาก รวมถึงการพัฒนาของคุณค่าในหลายด้านยังเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกวัฒนธรรมอีกด้วย จึงได้เสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยแบ่งออกเป็น 3 กระบวนการ ดังนี้

2.1 แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม ก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจ รวมถึงประเมินมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ ก่อน เพื่อที่จะสามารถกำหนดแนวทางการจัดการต่อไปได้ ในกระบวนการนี้จึงได้เสนอแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 1 แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
1. การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม	การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ กำหนดเป็นพื้นที่ภายในบริเวณที่ปรากฏร่องรอยคูเมืองกำแพงเมือง (คูน้ำคันดิน) คือ พื้นที่วัดเวียงสระในปัจจุบัน โดยแบ่งพื้นที่ดังกล่าวออกเป็น 2 ส่วน คือ เมืองชั้นในและเมืองชั้นนอก รวมถึงอาจกำหนดบริเวณโดยรอบเมืองเพิ่มเติมได้ เมื่อระบุแหล่งแล้วจะต้องกำหนดขอบเขตและองค์ประกอบของแหล่ง รวมทั้งศึกษาลักษณะและประวัติศาสตร์ของพื้นที่
2. การสำรวจมรดกวัฒนธรรม	สำรวจมรดกวัฒนธรรมภายในพื้นที่แหล่งที่ระบุไว้ โดยสำรวจทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งจะต้องบันทึกข้อมูลของมรดกวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่ง ได้แก่ ประเภท จำนวน ลักษณะบริบท และสภาพปัจจุบัน
3. การประเมินมรดกวัฒนธรรม	1. ประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม โดยประเมินในด้านต่าง ๆ คือ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรียะ เชิงเศรษฐกิจ และเชิงจิตใจ 2. ประเมินความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม โดยประเมินตามหลักเกณฑ์ควบคู่ไปกับการประเมินคุณค่าและความหมาย รวมทั้งประเมินเพิ่มเติมตามระดับของความสำคัญ คือ ความสำคัญระดับปัจเจกชน ระดับชุมชน ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ 3. ประเมินสภาพของมรดกวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ 1) ประเมินสภาพการคงอยู่ ความเปราะบาง และความยากง่ายต่อการสูญหาย และ 2) ประเมินการเสื่อมสภาพ โดยประเมินการเสื่อมสภาพโดยธรรมชาติและโดยมนุษย์

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
4. การจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรม	นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนก่อนหน้า มาจัดเรียบเรียงเป็นบัญชีรายการของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยแต่ละรายการจะต้องระบุชื่อ ประเภท จำนวน ลักษณะ คุณค่าและความหมาย ความสำคัญ การคงอยู่ และการเสื่อมสภาพ

2.2 แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม จากการดำเนินการตามแนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมแล้ว จะทำให้ทราบและเข้าใจในมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการที่เหมาะสม ในกระบวนการนี้จึงได้เสนอแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 2 แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
1. การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม	1. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ จะต้องดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช ทั้งนี้ ชุมชนสามารถร่วมอนุรักษ์ได้โดยแนวทางที่เหมาะสม คือ การช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้เกิดผลกระทบทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์ การจัดทำเอกสารให้ความหมายมรดกวัฒนธรรม และหากพบว่ามรดกวัฒนธรรมได้รับผลกระทบหรือเสียหายให้แจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
	2. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ใช้แนวทางการอนุรักษ์โดยการสงวนรักษา คือ การปฏิบัติและสืบทอดต่อไป การจัดการองค์ความรู้ของมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรม รวมถึงสามารถพัฒนาข้อมูลและเสนอขึ้นทะเบียนในระดับจังหวัดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้อีกด้วย
2. การพัฒนามรดกวัฒนธรรม	พัฒนาพื้นที่เมืองเวียงสระให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม โดยใช้พื้นที่เมืองเวียงสระทั้งหมดและพิพิธภัณฑสถานภายในวัดเวียงสระ และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ โดยใช้พื้นที่เมืองชั้นใน ซึ่งจะต้องจัดทำป้ายความรู้และป้ายสื่อความหมายเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้ว และจัดการทางเดินในเมืองชั้นในให้โล่งเตียนขึ้น รวมทั้งจัดให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากรให้ความรู้ และใช้พื้นที่วัดเวียงสระเป็นจุดประสานงานของแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวนี้
3. การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม	1. การบริหารจัดการในการอนุรักษ์ตามระเบียบแบบแผนการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานให้อยู่ในการบริหารจัดการของสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราชเป็นหลัก 2. การบริหารจัดการการอนุรักษ์โดยการดูแลรักษาและพัฒนา ให้การบริหารจัดการอยู่ในความร่วมมือของภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลเมืองเวียง และภาคประชาสังคม ตามหลักบรรทัดฐาน คือ บ้าน ได้แก่ ชาวบ้าน อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปกรรมอำเภอเวียงสระ ครูภูมิ

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
	ปัญหาท้องถิ่น และสภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงสระ วัดได้แก่ วัดเวียงสระ และโรงเรียน ได้แก่ สถานศึกษาในอำเภอเวียงสระ ประสานความร่วมมือกันในการบริหารจัดการ โดยภาครัฐทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการจัดการและการส่งเสริมและรักษา รวมถึงให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนภาคประชาสังคมทำหน้าที่ให้ความร่วมมือและเป็นแกนหลักในการจัดการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเสนอความคิดเห็นต่อการจัดการในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน

2.3 แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม เป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืนของมรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดการจากกระบวนการก่อนหน้า ซึ่งในกระบวนการนี้ได้เสนอแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 3 แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
1. การรักษาและสืบทอดมรดกวัฒนธรรม	การรักษาจะต้องดำเนินการอนุรักษ์ตามรูปแบบในกระบวนการที่ผ่านมา และจะต้องดูบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ อยู่เสมอ เพื่อจะอนุรักษ์ได้ทันตามบริบทที่เปลี่ยนไป อีกทั้ง จะต้องคงรักษาการปฏิบัติและสืบทอดไว้ รวมถึงถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป และสามารถพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระได้

แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
2. การส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม	1. ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการประสานงานกับสถานศึกษาในอำเภอเวียงสระ ให้มีการสอดแทรกองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองเวียงสระในการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการกับหลักสูตรของสถานศึกษา และจัดให้มีการศึกษาในสถานที่จริง โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้
	2. ส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติและสืบทอด โดยหน่วยงานท้องถิ่นอย่างเทศบาลตำบลเมืองเวียง จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมตามประเพณีของชุมชน โดยอาจจัดเป็นโครงการไว้ในแผนปฏิบัติการของหน่วยงาน หรือส่งเสริมตามสมควรแก่บริบท

จากข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ทั้ง 3 กระบวนการ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ผู้รับผิดชอบในการจัดการควรจะเป็นเทศบาลตำบลเมืองเวียงซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ และประสานความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น เครือข่ายสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ และภาคการศึกษาเข้าร่วมจัดการ ซึ่งภาคส่วนสำคัญที่สุดที่จะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม กล่าวคือ ชาวบ้านตำบลเวียงสระ จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกส่วนของกระบวนการจัดการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยและข้อสรุปผลการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษาได้เป็น 2 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่ามีคุณค่าและความหมายในเชิงสัญลักษณ์

เชิงวิชาการ และเชิงสุนทรีย์ะ รวมถึงกลุ่มชาวบ้านยังมองว่ามีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจด้วย ซึ่งผลดังกล่าวมีความสอดคล้องตามแนวคิดและทฤษฎีของ วิลเลียม ดี โลเป้ (Lipe, 1984) ซึ่งจำแนกคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ คือ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ คุณค่าเชิงวิชาการ คุณค่าเชิงสุนทรีย์ะ และคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ยังพบว่ามีคุณค่าสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ คุณค่าเชิงจิตใจ ซึ่งเกิดจากการรับรู้และความผูกพันต่อมรดกวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าเชิงจิตวิญญาณของ ธนิกุลเลิศชาญฤทธิ์ (2554) ที่เสนอเพิ่มเติมจากแนวคิดของ วิลเลียม ดี โลเป้ ทั้งนี้ ยังเห็นได้ว่าคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้นไม่ได้มีความแน่นอนตายตัว แต่มีความแตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรมและความคิดความเชื่อของชุมชนกลุ่มบุคคล หรือปัจเจกชนด้วย รวมถึงคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้นยังมีลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาหรือตามบริบทของมรดกวัฒนธรรมหรือบริบททางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไป

2. ผลการศึกษาแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการโดยแบ่งเป็น (1) แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม การสำรวจมรดกวัฒนธรรม การประเมินมรดกวัฒนธรรม และการจัดทำบัญชีรายชื่อมรดกวัฒนธรรม (2) แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม การพัฒนามรดกวัฒนธรรม และการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม และ (3) แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การรักษาและสืบทอดมรดกวัฒนธรรม และการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมนั้น จะเห็นได้ว่าการแบ่งกระบวนการการจัดการออกเป็น 3 กระบวนการหลักดังกล่าวนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ (2555) ซึ่งแบ่งขั้นตอนการจัดการมรดกวัฒนธรรมออกเป็น 3 กระบวนการ คือ ขั้นตอนก่อน ขณะ และหลังการจัดการ และจากการเสนอแนะแนวทางดังกล่าวยังทำให้เห็นว่ากระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถใช้เป็นทางเลือกสำหรับการจัดการพื้นที่แหล่งโบราณสถานและ

เมืองเก่าที่ตายแล้วหรือเมืองโบราณได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สหสญญ์ สัจกุลวนิชย์ (2557) ที่ศึกษาการจัดการมรดกวัฒนธรรมในฐานะทางเลือกใหม่ในการจัดการโบราณสถานสมรภต จังหวัดปราจีนบุรี อีกทั้งยังพบว่าแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมในการพัฒนาพื้นที่และการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ของเมืองเวียงสระ สอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเวียงสระของ รัตพล สุวรรณโชติ และคณะ (2559) ซึ่งถือเป็นการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จะทำให้เกิดการประเพณี การทำบัญชีรายการ และการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระได้ รวมถึงยังสามารถใช้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ การปฏิบัติ และสืบทอดมรดกวัฒนธรรม รวมถึงข้อเสนอในการพัฒนาพื้นที่เมืองเวียงสระให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของเมืองเวียงสระของ พระมหาศุภชัย สุขโข (วงศ์พิพันธ์) และคณะ (2564) นอกจากนี้ การใช้แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมและการจัดการเมืองเก่าในการจัดการเมืองเก่าที่ตายแล้วอย่างเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้น เป็นการบูรณาการแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกันจึงทำให้การจัดการที่เกิดขึ้นมีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเห็นได้ว่าแนวทางที่จะใช้ในการจัดการนั้น ไม่ได้มีตัวบทที่แน่นอนตายตัวแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับบริบทและสัมพันธภาพที่แปรเปลี่ยนไปของมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาและการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบจากธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งอาจส่งผลให้มรดกวัฒนธรรมนั้นเสื่อมสภาพหรือเสียหาย

ได้ ผู้วิจัยจึงเสนอว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งเข้าไปจัดการและดำเนินการปกป้องมรดกวัฒนธรรมนั้นไม่ให้ได้รับผลกระทบจากธรรมชาติอีกหรือได้รับผลกระทบน้อยลง

1.2 การศึกษาครั้งนี้ ได้มีการศึกษาและรวบรวมมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่และไม่ได้รับการจัดทำข้อมูลหรือทำบัญชีไว้ ผู้วิจัยจึงเสนอว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนควรร่วมมือกันในการจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระต่อไป

1.3 การศึกษาครั้งนี้ ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระไว้ ผู้วิจัยจึงเสนอว่าชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปใช้ในการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นให้ดำรงอยู่คู่ชาวเวียงสระต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

2.1 การศึกษาในครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ที่ทำการศึกษาวិจัยเฉพาะพื้นที่ภายในบริเวณที่ปรากฏร่องรอยคูเมืองกำแพงเมือง (คูน้ำคันดิน) หรือบริเวณวัดเวียงสระในปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษาในอนาคต ผู้ที่จะศึกษาวิจัยควรที่จะกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาของเมืองเวียงสระเพิ่มเติม โดยอาจกำหนดให้ครอบคลุมถึงพื้นที่วัดนาพอ ตำบลทุ่งหลวง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระ

2.2 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม และการเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ดังนั้น การศึกษาในอนาคต ผู้ที่จะศึกษาวิจัยควรที่จะศึกษาการประเมินความสำคัญและการประเมินสภาพของมรดกวัฒนธรรม รวมถึงจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและรอบด้านมากขึ้น

2.3 การศึกษาครั้งนี้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นกลุ่มชาวบ้านไว้เฉพาะกลุ่มชาวบ้านตำบลเวียงสระ ดังนั้น การศึกษาในอนาคต ผู้ที่จะศึกษาวิจัยควรขยายผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นกลุ่มชาวบ้านให้ครอบคลุมทั้งอำเภอเวียงสระ เพื่อให้ครอบคลุมผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). **ทะเบียนโบราณสถานทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. สำนักโบราณคดี. (2556). **คู่มือการปฏิบัติงานเพื่อการปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน**. กรุงเทพฯ: ไอเดีย สแควร์.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2562). เมืองเก่าในประเทศไทย และแนวคิดภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์กับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า. ใน **การประชุมสัมมนาวิชาการคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ครั้งที่ 2 เมืองเก่าและบริบทสังคมร่วมสมัย**. นนทบุรี: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์. (2555). **การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนวัตกรรมการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2554). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พระมหาสุกษัย สุขโข (วงศ์พิพันธ์), พระสมุห์ธนภัทร ธนภโท (ทิพย์วงศ์), ดิเรก นุ่นกล้า, และไพรัตน์ นิมหาด. (2564). การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **วารสารมหาจุฬานาครธรรม์**, 8(5), 393-406.
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2504). **ราชกิจจานุเบกษา**, 78(ตอน 66), 980-998.
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. (2535). **ราชกิจจานุเบกษา**, 109(ตอน 38), 12-26.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (2559). **ราชกิจจานุเบกษา**, 133(ตอน 19 ก), 1-9.
- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. (2556). **การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. 2564. (2564). **ราชกิจจานุเบกษา**, 138(ตอนพิเศษ 193 ง), 1-5.
- รัตพล สุวรรณโชติ และคณะ. (2559). **โครงการแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเวียงสระ เพื่อสร้างสำนึกรักท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มเยาวชน ครูภูมิปัญญา และองค์กรท้องถิ่น อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมาคมอีโคโมสไทย. (2554). **กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สมาคมอีโคโมสไทย.
- สหสัญญา สัจจุลวนิชย์. (2557). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม: ทางเลือกสำหรับโบราณสถานสระมรกต จังหวัดปราจีนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สายันต์ ไพรชาวจิตร. (2547). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). **ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า** (เล่ม 1-6). กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุขกมล วงศ์สุวรรณ. (2555). **พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากหลักฐานทางโบราณคดี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Fielden, B. M., & Jokilehto, J. (1993). **Management guidelines for world cultural heritage sites**. Rome: ICCROM.
- Lipe, W. D. (1984). Value and meaning in cultural resources. In **Approaches to the archaeological heritage** (pp.1-11). Cambridge: Cambridge University Press.
- Unesco. (2003). **Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage**. Paris: Unesco.

อัตลักษณ์เพลงหน้าพาทย์: ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล

The Identity of Pleng Na-Phat: Composed by Sumran Kerdphol

ปานหทัย วัชรวิวงศ์ ณ อโยธยา^{1*} | Panhatai Watchareewong Na Ayutthaya

Abstract

This study aimed to analyze the music structure and identity of Pleng Na-Phat composed by Kru Samran Kerdphol. A qualitative research methodology was implemented. The data were collected via document research. The results revealed that 1) Pleng Na-Phat composed by Kru Samran Kerdphol consisted of 11 songs, all of which belong to Pleng Tra category containing Song Chan tempo with 4 Mhai La, 8 Mhai La, and 9 Mhai La structure. Rua was played at the end of each song. 2) There were 3 penta-centric modes of Pleng Na-Phat composition: Nai, Nok, Klang. 3) With respect to the identity of Pleng Na-Phat, there were 30 rhythm patterns used in the composition of Pleng Na-Phat. A, B, C, and H patterns were found in all songs. The melody patterns were displayed in straight

¹ อาจารย์, สาขาวิชาดนตรีศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Lecturer, Department of Music Education, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

*Corresponding author email: palmhatai@gmail.com

patterns comprising no movement, ascending movement, and descending movement. Most of them were simple melody patterns without any appearance of the zigzag ones. Besides, there were 3 types of melodies used in the composition: specific melodies, Na-Phat melodies, and general melodies. Such melodies were recognized as Kru Samran Kerdphol's melodic identity which can be classified into 6 patterns. 4) Concerning the distribution of Kong Wong Yai hands that demonstrated the identity of Pleng Na-Phat composed by Kru Samran Kerdphol, 8 techniques were found: Sai Prakhob Kwa, Kwa Prakhob Sai, using the left hand, rhythmic manipulation with the right hand, Lueam with 2nd interval, playing together with 2nd interval, Kror with 2nd interval, and 5th interval that was not Luk Yon.

Keywords: Music Analysis, Identity, Pleng Na-Phat, Kru Samran Kerdphol

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างและอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า เพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล มีทั้งหมด 11 เพลง ทุกเพลงเป็นเพลงหน้าพาทย์ประเภทเพลงตระอัตร่าจังหวะสองชั้น มีโครงสร้างแบบ 4 ไม้ม้วน 8 ไม้ม้วน และ 9 ไม้ม้วน ทุกเพลงบรรเลงต่อท้ายด้วยรั้ว ทางที่ใช้ในการประพันธ์เพลงหน้าพาทย์ มีทั้งหมด 3 ทาง ได้แก่ ทางใน ทางนอก และทางกลาง อัตลักษณ์เพลงหน้าพาทย์ พบว่า กระบวนจังหวะที่ใช้ในการประพันธ์เพลงหน้าพาทย์ทั้งหมดมีจำนวน 30 รูปแบบ มีรูปแบบจังหวะที่พบในทุกเพลงจำนวน 4 รูปแบบ คือ รูปแบบ A B C และ H กระบวนทำนองแสดงในรูปแบบเส้นตรง มีทั้งแบบอยู่กับที่ เคลื่อนที่ขึ้นและเคลื่อนที่ลง ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบทำนองที่ไม่ซับซ้อนและไม่แสดงลักษณะขึ้นลงเป็นฟันปลา การใช้ทำนองในการประพันธ์มี 3 รูปแบบ คือ

ทำนองเพลงเฉพาะ ทำนองเพลงหน้าพาทย์และทำนองเพลงทั่วไป สามารถแสดงเป็น
อัตลักษณ์ด้านทำนองเฉพาะของครูสำราญได้ทั้งหมด 6 รูปแบบ ด้านการแจกแจงมือซ้อง
ที่แสดงอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ครูสำราญ เกิดผล เป็นผู้ประพันธ์ มีทั้งหมด
8 เทคนิค ได้แก่ เทคนิคการตีซ่ายประคบขวา เทคนิคตีขวาประคบซ้าย เทคนิคการใช้มือ
ซ่าย เทคนิคการตีลักจังหวะด้วยมือขวา เทคนิคการตีคู่ 2 แบบเหลื่อม เทคนิคการตีคู่
2 แบบพร้อมกัน เทคนิคการตีคู่ 2 แบบกรอ และเทคนิคการตีคู่ 5 ที่ไม่ใช่ลูกโยน

คำสำคัญ: การวิเคราะห์เพลง, อัตลักษณ์, เพลงหน้าพาทย์, ครูสำราญ เกิดผล

บทนำ

ดนตรีไทยมีบทบาทในวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นมวงคล
หรืองานอวมงคลล้วนมีดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีและพิธีกรรม การศึกษาและ
วิเคราะห์ดนตรีไทยอย่างลึกซึ้งโดยใช้ทฤษฎีทางวิชาการนั้น จะช่วยให้เข้าใจถึงสภาพของ
สังคมไทย ค่านิยม พฤติกรรม รวมทั้งจารีตประเพณีอันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย
ได้อย่างชัดเจน ดนตรีไทยสามารถแยกประเภทตามลักษณะเฉพาะของบทเพลงได้เป็น
2 ประเภท ได้แก่ 1) เพลงประเภทที่ใช้ดนตรีล้วน (เพลงบรรเลง) ได้แก่ เพลงโหมโรง
เพลงหน้าพาทย์ เพลงเรื่อง เพลงหางเครื่อง เป็นต้น และ 2) เพลงประเภทรับ-ร้อง ได้แก่
เพลงเถา เพลงสามชั้น เพลงสองชั้น เพลงชั้นเดียว เพลงดับ เป็นต้น

เพลงหน้าพาทย์ถือเป็นเพลงขั้นสูงสุดของการศึกษาดนตรีไทย มีความศักดิ์สิทธิ์
และระเบียบปฏิบัติที่เป็นแบบแผน ผู้จะศึกษาต้องเรียนรู้ผ่านตามระเบียบประเพณีที่
ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาช้านาน มีบทบาทสำคัญเพื่อบรรเลงประกอบอากัปกริยา อารมณ์
และการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ของการแสดงโขน ละคร ที่เป็นกิริยาของมนุษย์ สัตว์ วัตถุ
หรือธรรมชาติทั้งเป็นกิริยาที่มีตัวตนหรือกิริยาสมมติ นอกจากนี้เพลงหน้าพาทย์ยังมี
บทบาทที่สำคัญในพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย ถือเป็นเพลงในการดำเนินพิธีกรรมและ
อัญเชิญฤาษี เทวดา ครูอาจารย์ทั้งหลายให้มาร่วมในพิธีอันศักดิ์สิทธิ์

การแบ่งระดับขั้นหรือชั้นของเพลงหน้าพาทย์ ฝ่ายนาฏศิลป์และฝ่ายดุริยางค์ จัดระดับที่แตกต่างกัน โดยฝ่ายนาฏศิลป์ จตุพร รัตนวราหะ (2538: 15) อธิบายเพลงหน้าพาทย์ว่ามี 2 ประเภท ดังนี้

เพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ได้แก่ องค์พระพิราพรอน ตระนอน ตระนิมิต ตระบรรทมไพร ตระพระปรคนธรรพ เสมอเถร เสมอมาร คุกพาทย์ สาธุการ ชำนาญบาทสกุณี ฯลฯ

เพลงหน้าพาทย์ปกติ หรือหน้าพาทย์ที่ประกอบกิจวิธปฏิบัติ ได้แก่ เพลงช้า เพลงเร็ว เซ็ด เสมอ รัว เหาะ ปฐม โคมเวียน ฯลฯ

ในขณะที่ฝ่ายดุริยางคศิลป์ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ เพลงหน้าพาทย์ชั้นต้น เพลงหน้าพาทย์ชั้นกลาง เพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง โดยเพลงหน้าพาทย์ของฝ่ายดุริยางคศิลป์ถูกจัดลำดับไว้สอดคล้องกับสำคัญในการสืบทอดเพลงเป็นระดับขั้นต่าง ๆ โดยผู้เรียนปีพาทย์จะต้องผ่านพิธีครอบครูและให้ครูผู้ประกอบพิธีจับมือตีฆ้องวงใหญ่ วรรคที่ 1 ของเพลงตามระดับขั้นนั้น ๆ จำนวน 3 รอบ โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จับมือเพลงสาธุการ เพื่อเรียนเพลงสาธุการและเพลงชุดโหมโรงเย็นโดยครูผู้ถ่ายทอดจะต้องเว้นเพลงตระโหมโรงซึ่งเพลงลำดับที่ 2 ของเพลงชุดโหมโรงเย็นไว้

ขั้นที่ 2 จับมือเพลงตระโหมโรง เป็นการจับมือตีวรรคแรกของเพลงตระहु้ปากคอก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถต่อเพลงตระต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในเพลงชุดโหมโรงเย็นได้ ทั้งนี้ เพลงตระโหมโรงมีอยู่หลายบทเพลงแต่นิยมบรรเลงเพียง 3 บทเพลงต่อกัน คือ ตระहु้ปากคอก ตระมารละม่อม และตระปลายพระลักษมณ์

ขั้นที่ 3 จับมือเพลงกระบองกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนเพลงชุดโหมโรงกลางวันได้ ขั้นตอนนี้ถือเป็นการสืบทอดเพลงหน้าพาทย์ชั้นกลาง

ขั้นที่ 4 จับมือเพลงบาทสกุณี เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนหน้าพาทย์ชั้นสูงทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงเพื่อประกอบพิธีไหว้ครุตนตรีนานาศิลป์ เป็นเพลงเพื่อเชิญเทพองค์ต่าง ๆ อาทิ เพลงตระพระอิศวรเพื่อเชิญพระอิศวร หรือตระพระพิฆเนศเพื่อเชิญองค์พระพิฆเนศ เป็นต้น โดยการเรียนรู้เพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงนี้จะเรียนจนครบเพลงเพื่อใช้ประกอบพิธีไหว้ครุ โดยเว้นเพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ไว้

ชั้นที่ 5 จับมือเพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์สูงสุด หรือ บางที่เรียกว่าเป็นหน้าพาทย์ระดับพิเศษ โดยการจับมือเพลงนี้ ครูจะจับมือพาดูเรียนตีใน ส่วนที่เป็นส่วนกลางของเพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ หรือที่นักดนตรีทราบว่าเป็นส่วน ของ “ตัวองค์” ซึ่งแตกต่างกับเพลงในระดับชั้นอื่น ๆ ที่จะนำวรรคแรกของเพลงมาตี

ครูสำราญ เกิดผล (2558) ได้อธิบายหลักการของเพลงหน้าพาทย์ โดยการใช้ไม้ เเดินและไม้ลา ซึ่งเป็นการเรียกหน้าทับของตะโพนกลองทัดที่ประกอบเพลงไว้ สามารถ แยกเพลงหน้าพาทย์ตามหน้าทับที่ประกอบเพลงได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. หน้าพาทย์แบบตระ เป็นการตีไม้เดินและไม้ลาแบบตระ ให้ดำเนินจังหวะ อย่างช้าที่เรียกว่า เดินช้า ทำนองเพลงมีทั้งอัตรา 3 ชั้น และ 2 ชั้น โดยตระ 3 ชั้น ตะโพน ตี 1 หน้าทับ ไม้กลอง 1 ไม้ มีความยาวเท่ากับจังหวะหน้าทับปรบไ้ 3 ชั้น 1 จังหวะ แต่ ถ้าเป็นไม้เดินของตระ 2 ชั้น ตะโพนตี 1 หน้าทับ ไม้กลอง 1 ไม้ จะมีความยาวเท่ากับ จังหวะหน้าทับปรบไ้ 2 ชั้น 1 จังหวะ และไม้ลาเพลงตระ มีความยาวเป็น 4 จังหวะหน้า ทับปรบไ้ตามอัตราเดียวกับไม้เดิน

2. หน้าพาทย์แบบเสมอ การตีไม้เดินอย่างปานกลาง เช่น เพลงพราหมณ์เข้า บาทสกุณี เป็นต้น การตีไม้กลองดำเนินไปตามจังหวะปานกลางอย่างสม่ำเสมอ การเดิน ลักษณะนี้ ตะโพนตี 2 จังหวะหน้าทับ ไม้กลองตี 2 ไม้ มีความยาวเท่ากับหน้าทับปรบไ้ 2 ชั้น 1 จังหวะ และ ไม้ลา มีความยาวเท่ากับหน้าทับปรบไ้ 2 ชั้น 2 จังหวะ

3. หน้าพาทย์แบบนางเดิน การตีไม้เดินแบบนี้เรียกว่า เดินเร็ว เช่นในเพลงซุบ เพลงเชิดฉาน การตีไม้กลองให้ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ การเดินลักษณะนี้ ตะโพนตี 4 หน้าทับ ไม้กลองตี 4 ไม้ มีความยาวเท่ากับจังหวะหน้าทับปรบไ้ 2 ชั้น 1 จังหวะ โดยไม ลานหน้าพาทย์แบบนี้เรียกว่า ไม้ลาแบบเหาะ มีความยาวเท่ากับหน้าทับปรบไ้ 2 ชั้น 4 จังหวะ

เพลงหน้าพาทย์ถือเป็นเพลงเก่าแก่สำคัญที่ถูกเก็บรักษาไว้อย่างดี โดยการ ถ่ายทอดของนักดนตรีไทยจากรุ่นสู่รุ่น มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรบ้าง แต่ด้วย เพลงหน้าพาทย์เป็นเพลงชั้นสูงที่มีกลวิธีในการดำเนินทำนองที่มีลักษณะต่างจากเพลง ทั่วไป กล่าวคือ เพลงหน้าพาทย์จะถูกสร้างเสียงที่ฟังแล้วเกิดความสงบนิ่งอยู่ในวงค์

เป็นเสียงแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิที่จะสามารถประพันธ์บทเพลงใหม่ขึ้นมาค้นหาได้ยาก ต่างจากเพลงไทยประเภทอื่น ๆ

ครูสำราญ เกิดผล ถือเป็นคนดนตรีไทยชาวพระนครศรีอยุธยาที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีจากนักดนตรีไทยและบุคคลทั่วไป จนได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ (สาขาดนตรีไทย พุทธศักราช 2548) ครูได้ประพันธ์เพลงไว้มากมายหลายประเภท ทั้งเพลงโหมโรง เพลงเถา เพลงเรื่อง รวมถึงเพลงหน้าพาทย์ โดยเพลงหน้าพาทย์ที่ครูประพันธ์นั้นเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทยถึงความทรงคุณค่า ความไพเราะ และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ที่ชัดเจนของความเป็นเพลงหน้าพาทย์ ซึ่งเพลงทั้งหมดนั้นถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรโดยสภากวีวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ผู้วิจัยเป็นผู้ที่ศึกษาทางด้านดนตรีไทย และได้เรียนเพลงไทยประเภทต่าง ๆ รวมถึงเพลงหน้าพาทย์จากครูสำราญ เกิดผล มาเป็นเวลานาน ทำให้เกิดความซาบซึ้งในความไพเราะและความเป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงออกในบทเพลงหน้าพาทย์ที่ครูได้ประพันธ์ขึ้น จึงมีความสนใจในการศึกษาอัตลักษณ์เพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล ซึ่งเป็นหน้าพาทย์ประเภทเพลงตระทั้งหมด จำนวน 11 เพลง เพื่อให้ทราบลักษณะเฉพาะทางดนตรี อันจะนำไปสู่แนวทางการศึกษารูปแบบการประพันธ์เพลงไทยประเภทต่าง ๆ ของบุคคลสำคัญในวงการดนตรีไทยท่านอื่น ๆ ในโอกาสต่อไป ผู้วิจัยคาดว่าผลจากการศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาดนตรีไทยอีกประการหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างของเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางดนตรีวิทยา (Musicology) และทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และทำข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งนำเสนองานวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลด้านเอกสาร

เอกสารข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงหน้าพาทย์ และเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์เพลงไทย ในหัวข้อและประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับงานวิจัย จากแหล่งข้อมูลทางด้านเอกสาร ได้แก่ 1) สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล 3) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 4) ห้องสมุดวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล 5) ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล 6) ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มหาวิทยาลัยมหิดล 7) สำนักหอสมุดแห่งชาติ และ 8) สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

1.2 ข้อมูลด้านโน้ตเพลง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำโน้ตเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดย ครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) จากหนังสือเพลงหน้าพาทย์ไหว้ครู ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมเพลงหน้าพาทย์ไหว้ครู ตำรับครูทองดี ชูสตัย และเพลงหน้าพาทย์ไหว้ครูโดย นายสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) พุทธศักราช 2548 จัดพิมพ์โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์เฉพาะเพลงที่ประพันธ์โดย ครูสำราญ เกิดผล จำนวน 11 เพลง ได้แก่ 1) เพลงตระนวมินทรธิดา 2) เพลงตระพระแม่แห่งแผ่นดิน 3) เพลงตระทูลกระหม่อมบริพัตร 4) เพลงตระพระบรม 5) เพลงตระพระเทพรัตน์ 6) เพลงตระกระยาสังเวย 7) เพลงตระบูชาพระ

8) เพลงตระพระพิษเนศวร์ประทานพร 9) เพลงตระพระศิวะเปิดโลก 10) เพลงตระนางหรือ ตระมณโฑหุงน้ำทิพย์ และ 11) เพลงตระพระปัญจสิงขร

2. การจัดกระทำข้อมูล

2.1 ข้อมูลจากเอกสารตำราและสิ่งพิมพ์

ผู้วิจัยนำข้อมูลเอกสาร ตำรา และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาจัดระบบในการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีทางมานุษยวิทยา ประเภทเพลงไทย เพลงหน้าพาทย์ องค์ประกอบของเพลงไทย รูปแบบการใช้มือฆ้อง ครูสำราญ เกิดผล สำนักดนตรี และการสืบทอด ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2 ข้อมูลจากโน้ตเพลง

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากหนังสือเพลงหน้าพาทย์ที่จัดพิมพ์โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นโน้ตสากลมาบันทึกเป็นโน้ตไทยในรูปแบบของโน้ตฆ้องวงใหญ่ แสดงการแจกแจงมือฆ้อง และนำเสนอโครงสร้างของเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล และอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล

3. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยนำโน้ตที่ได้จากการบันทึกเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาตรวจสอบความถูกต้องของโน้ตเพลง โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย ผลนิโครธ อาจารย์ประจำสาขาดุริยางคศาสตร์ไทย ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งเป็นผู้บรรเลงในวงพาทย์รัตนที่ได้รับการถ่ายทอดเพลงโดยตรงจากครูสำราญ เกิดผล ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์

4. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาเรียบเรียงเพื่อนำเสนอในรูปแบบของเอกสาร โดยทำการวิเคราะห์ในหัวข้อความเป็นมาของเพลงหน้าพาทย์ สำนักดนตรีพาทย์รัตน การสืบทอดเพลงของครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ

4.2 วิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์

นำข้อมูลทางด้านดนตรีที่ได้จากโน้ตมาวิเคราะห์โครงสร้างของเพลงหน้าพาทย์ ประกอบด้วย 1) ระดับเสียงที่ใช้บรรเลง 2) ความยาวของเนื้อเพลง และ 3) หน้าทับที่ใช้ตีประกอบเพลง และวิเคราะห์ห่อัฒลักษณ์ของเพลง ประกอบด้วย 1) สังคิதลักษณ์ 2) รูปแบบจังหวะ 3) รูปแบบทำนอง และ 4) การแจกแจงมือซ้อง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. โครงสร้างเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล

เพลงหน้าพาทย์ที่ครูสำราญ เกิดผลประพันธ์ขึ้น เป็นเพลงตระจำนวน 11 เพลง มีรายละเอียดโครงสร้างดังนี้

1.1 เพลงตระจำนวนมินทราธิราช เป็นเพลงตระสองชั้นความยาว 9 ไม้เดินลงลา แล้วรวด้วยรวเฉพาะแบบลาเดียวความยาว 3 วรรคเพลง มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรวเฉพาะที่สูงขึ้นเป็นคู่ 2 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ใน บันไดเสียง ซลท รม มีเสียงนอกบันไดเสียง คือเสียง ฟ ในไม้เดินที่ 8 และไม้เดินที่ 9 ซึ่งถ้าพิจารณาเฉพาะประโยคดังกล่าว สามารถเป็นได้ทั้ง บันไดเสียง ซอล และบันไดเสียง เร แต่ถ้าพิจารณาประโยค 7 และประโยคที่ 10 แล้ว พบว่ายังอยู่บันไดเสียง ซอล ทางในการบรรเลงพบว่าอยู่ในทางในทั้งบทเพลง

1.2 เพลงตระพระแม่แห่งแผ่นดิน เป็นเพลงตระสองชั้นความยาว 8 ไม้เดินแล้วรวด้วยรวเฉพาะแบบลาเดียวความยาว 4 วรรคเพลง มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรวเฉพาะที่สูงขึ้นเป็นคู่ 2 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ใน บันไดเสียง ซลท รม และบันไดเสียง รมฟ ลท โดยมีกาเปลี่ยนบันไดเสียงจากบันไดเสียงซอลเป็นบันไดเสียงเร ในไม้เดินที่ 6 และคงใช้บันไดเสียง เร ไปจนถึง ไม้ลา ประโยคที่ 3 เมื่อถึงประโยคที่ 4 ของไม้ลา จึงเป็นการใช้ประโยคเชื่อมที่เป็นได้ทั้งบันไดเสียงเรและบันไดเสียงซอล เมื่อพิจารณาทางในการบรรเลงพบว่า อยู่ในทางในและทางกลาง

1.3 เพลงตระกูลกระหม่อมบริพัตร เป็นเพลงตระกูลสองชั้น ความยาว 8 ไม้เดิน แล้วรัวด้วยรัวเฉพาะแบบสองลา โดยลาที่ 1 มีความยาว 1 วรรค และลาที่ 2 มีความยาว 4 วรรคเพลง มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรัวเฉพาะที่ต่ำลงเป็นคู่ 8 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ในบันไดเสียง ดรึม ซล ในส่วนของไม้เดินทั้งหมด 8 เดิน และไม้ลาประโยคที่ 1 และประโยคที่ 2 วรรคแรก โดยมีการใช้เสียงร่วมของบันไดเสียง โด และบันไดเสียงซอล ในช่วงของไม้ลา ประโยคที่ 2 วรรคที่ 2 คือเสียง เร และลา และเปลี่ยนมาใช้บันไดเสียง ซอล อย่างสมบูรณ์ในประโยคที่ 3 และ 4 สิ่งเป็นการจบของบทเพลง เมื่อพิจารณาทางในการบรรเลง พบว่า เพลงตระกูลกระหม่อมบริพัตร บรรเลงอยู่ในทางนอกและทางใน

1.4 เพลงตระกูลพระบรม เป็นเพลงตระกูลสองชั้นความยาว 8 ไม้เดิน ลงด้วยรัวเฉพาะแบบสองลา โดยลาที่ 1 มีความยาว 1 วรรค และลาที่ 2 มีความยาว 4 วรรคเพลง มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรัวเฉพาะที่ต่ำลงเป็นคู่ 8 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ในบันไดเสียง ดรึม ซล ในส่วนของไม้เดินทั้งหมด 8 เดิน และไม้ลาประโยคที่ 1 และประโยคที่ 2 วรรคแรก โดยมีการใช้เสียงร่วม ของบันไดเสียง โด และบันไดเสียงซอล ในช่วงของไม้ลา ประโยคที่ 2 วรรคที่ 2 คือเสียง เร และลา และเปลี่ยนมาใช้บันไดเสียง ซอล อย่างสมบูรณ์ในประโยคที่ 3 และ 4 สิ่งเป็นการจบของบทเพลง เมื่อพิจารณาทางในการบรรเลง พบว่า เพลงตระกูลพระบรม บรรเลงอยู่ในทางนอกและทางใน

1.5 เพลงตระกูลเทพรัตน์ เป็นเพลงตระกูลสองชั้นความยาว 8 ไม้เดิน ลงด้วยรัวเฉพาะแบบลาเดียว ความยาว 6 วรรค มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรัวเฉพาะที่ต่ำลงเป็นคู่ 3 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ใน บันไดเสียง ซลท รม ทั้งเพลงโดยมีเสียงนอกบันไดเสียง คือเสียง ด กับ ฟ ใน 2 ประโยคสุดท้ายของไม้ลา เมื่อพิจารณาทางในการบรรเลง พบว่า เพลงตระกูลเทพรัตน์ บรรเลงอยู่ทางในทั้งบทเพลง

1.6 เพลงตระกูลกระยาสังวैया เป็นเพลงตระกูลสองชั้นความยาว 4 ไม้เดิน ลงด้วยรัวลาเดียว ความยาว 4 วรรค มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรัวเฉพาะที่สูงขึ้นเป็นคู่ 2 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ใน บันไดเสียง ซลท รม ทั้งเพลงโดยมีเสียงนอกบันไดเสียง คือ ฟ ในประโยคที่ 4 ของเพลง และเปลี่ยนเป็นบันไดเสียง รมฟ ลท ในไม้ลาประโยคที่ 1

และ 2 เมื่อพิจารณาทางในการบรรเลง พบว่า เพลงตระกระยาสังเวย บรรเลงอยู่ทางใน และทางกลาง

1.7 เพลงตระบูชาพระ เป็นเพลงตระสองชั้นความยาว 4 ไม้เดิน ลงด้วย รัว ลาเดียว ความยาว 4 วรรค มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรัวเฉพาะที่สูงขึ้นเป็นคู่ 2 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ใน บันไดเสียง ซลท รม ทั้งเพลงโดยมีเสียงนอกบันไดเสียง คือ ฟ ในประโยคที่ 2 ของเพลง และเสียงโด ในไม้ลา ประโยคที่ 3

1.8 เพลงตระพระพิณเนศวร์ประทานพร เป็นเพลงตระสองชั้นความยาว 8 ไม้เดิน ลงด้วยรัวเฉพาะแบบลาเดียว ความยาว 6 วรรค มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลง ไปรัวเฉพาะที่สูงขึ้นเป็นคู่ 3 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ในบันไดเสียง ซลท รม ทั้งเพลงโดย ไม่มีเสียงนอกบันไดเสียง

1.9 เพลงตระบูชาพระคิเวเปิดโลก เป็นเพลงตระสองชั้น ความยาว 4 ไม้เดิน ลงด้วย รัวลาเดียว ความยาว 4 วรรค มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรัวเฉพาะที่สูงขึ้นเป็นคู่ 5 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ในบันไดเสียง ซลท รม ทั้งเพลงโดยไม่มีเสียงนอก บันไดเสียง

1.10 เพลงตระนาง หรือ ตระมณโฑหุงน้ำทิพย์ พบว่า เป็นเพลงตระสองชั้น ความยาว 4 ไม้เดิน ลงด้วย รัวลาเดียว ความยาว 4 วรรค มีระยะห่างของเสียงจากตัว เพลงไปรัวเฉพาะที่สูงขึ้นเป็นคู่ 5 เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ในบันไดเสียง ซลท รม ทั้ง เพลงโดยไม่มีเสียงนอกบันไดเสียง

1.11 เพลงตระพระปัญจสิงขร พบว่า เป็นเพลงตระสองชั้นความยาว 4 ไม้เดิน ลงด้วย รัวลาเดียว ความยาว 4 วรรค มีระยะห่างของเสียงจากตัวเพลงไปรัวลาเดียว เป็นเสียงเดียวกัน เสียงที่ใช้พบว่า ลูกตกอยู่ในบันไดเสียง ซลท รม ทั้งเพลงโดยไม่มีเสียง นอกบันไดเสียง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สรุปการวิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดย ครูสำราญ เกิดผล ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปการวิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล

ประเภทเพลงหน้าพาทย์	ชื่อเพลง	โครงสร้าง (ไม้เดิน)	รัว	การเชื่อมโยงเสียง	ทางที่ใช้บรรเลง
เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์	1. ตระนวมินทราธิราช	9	รัวเฉพาะ	สูงขึ้นคู่ 2	ทางใน
	2. ตระพระแม่แห่งแผ่นดิน	8	รัวเฉพาะ	สูงขึ้นคู่ 2	ทางใน/ทางกลาง
	3. ตระทูลกระหม่อมบริพัตร	8	รัวเฉพาะ	เสียงเดิม	ทางนอก/ทางใน
	4. ตระพระบรม	8	รัวเฉพาะ	สูงขึ้นคู่ 2	ทางใน/ทางกลาง
	5. ตระพระเทพรัตน์	8	รัวเฉพาะ	ต่ำลงคู่ 3	ทางใน
เพื่อใช้ในพิธีไหว้ครู	6. เพลงตระกระยาสาธิต	4	รัวลาเดียว	สูงขึ้นคู่ 2	ทางใน/ทางกลาง
	7. เพลงตระบูชาพระ	4	รัวลาเดียว	สูงขึ้นคู่ 2	ทางใน
	8. เพลงตระพระพินเนศวรประทานพร	8	รัวเฉพาะ	สูงขึ้นคู่ 3	ทางใน
	9. เพลงตระพระศิวะเปิดโลก	4	รัวลาเดียว	สูงขึ้นคู่ 5	ทางใน
	10. เพลงตระพระปัญจสิงขร	4	รัวลาเดียว	เสียงเดิม	ทางใน
เพื่อประกอบการแสดง	11. ตระนางมโหชน้ำทิพย์	4	รัวลาเดียว	สูงขึ้นคู่ 2	ทางใน

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า เพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล ซึ่งเป็นเพลงตระอัตรจักรวาล 2 ชั้น มีโครงสร้างแบบ 4 ไม้ลา 8 ไม้ลา และ 9 ไม้ลา ทุกเพลงบรรเลงต่อท้ายด้วยรัว มีทั้งรัวประเภทลาเดียว รัวเฉพาะแบบลาเดียว และรัวเฉพาะแบบ 2 ลา สามารถจัดประเภทเพลงตามวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์และบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงได้เป็น 3 ประเภท โดยแต่ละประเภทมีโครงสร้างและทางที่ใช้บรรเลง ดังนี้

1) เพลงหน้าพาทย์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ จำนวน 5 เพลง เป็นเพลงมีความยาว 9 ไม้ลา จำนวน 1 เพลง ได้แก่ เพลงตระนวมินทราธิราช และมีโครงสร้างเป็น 8 ไม้ลา จำนวน 4 เพลง ได้แก่ เพลงตระ

พระแม่แห่งแผ่นดิน ตระกูลกระหม่อมบริพัตร ตระพระบรม และ ตระพระเทพรัตน์ ทุกเพลงบรรเลงต่อท้ายด้วยรัวเฉพาะ

2) เพลงหน้าพาทย์เพื่อใช้ในพิธีไหว้ครู จำนวน 5 เพลง ได้แก่ เพลงตระกระยาสังเวย เพลงตระบูชาพระ เพลงตระพระพิณเนศวร์ประทานพร เพลงตระพระคิวงเปิดโลก และเพลงตระพระปัญจสิงขร มีโครงสร้างเป็น 4 ไม่เดินแล้วรัวด้วยรัวลาเดียว ยกเว้น เพลงตระพระพิณเนศวร์ประทานพรที่มีโครงสร้างเป็น 8 ไม่ลาแล้วรัวด้วยลาเฉพาะ

3) เพลงหน้าพาทย์เพื่อใช้ประกอบการแสดงโขน จำนวน 1 เพลง ได้แก่ เพลงตระนาง หรือ ตระมณโฑหุ่่น้ำทิพย์ มีโครงสร้างเป็น 4 ไม่เดินแล้วรัวด้วยรัวลาเดียว

ด้านทางที่ใช้ในการประพันธ์เพลงหน้าพาทย์ มีทั้งหมด 3 ทาง ได้แก่ ทางใน ทางนอก และทางกลาง เป็นเพลงที่ใช้ระดับเสียงทางใน ทั้งบทเพลงมากที่สุด จำนวน 7 เพลง และใช้ระดับเสียง 2 ทางในการประพันธ์ แบ่งเป็น ใช้ระดับเสียงทางในกับทางกลาง 3 เพลง และใช้ระดับเสียงทางในกับทางนอก 1 เพลง และในการเชื่อมเสียงระหว่างตัวเพลงไปทำนองรัว พบว่ามีการเชื่อมเสียงแบบใช้เสียงซ้ำทั้งเสียงระดับเดียวกันและเสียงเดียวกันที่ต่ำลง 1 ช่วงเสียง นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมเสียงแบบใช้ความห่างของเสียงที่สูงขึ้นเป็นคู่ 2, 3, 5 และการใช้เสียงที่ต่ำลงเป็นคู่ 3 โดยพบการเชื่อมเสียงที่มีความห่างของเสียงที่สูงขึ้นเป็นคู่ 2 มากที่สุด และไม่พบเสียงที่มีความห่างของเสียงเป็นคู่ 4, 6 และ 7

2. อัตลักษณ์เพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล

อัตลักษณ์เพลงหน้าพาทย์ที่ครูสำราญ เกิดผล ประพันธ์ขึ้น ซึ่งเป็นเพลงตระจำนวน 11 เพลง เมื่อวิเคราะห์จากองค์ประกอบดนตรี สรุปได้ว่า

2.1 กระบวนจังหวะที่ใช้ในการประพันธ์เพลงหน้าพาทย์ทั้งหมดมีจำนวน 30 รูปแบบ โดยรูปแบบจังหวะที่พบในทุกเพลงจำนวน 4 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบ A

--- X	- X - X
-------	---------

2) รูปแบบ B

--- X	--- X
-------	-------

3) รูปแบบ C

- - - X	- - XXX
---------	---------

4) รูปแบบ H

- X - X	- X - X
---------	---------

จากการศึกษาพบว่า มีการใช้รูปแบบ B มากที่สุด จำนวน 74 ครั้ง รองลงมา คือ รูปแบบ C จำนวน 64 ครั้ง รูปแบบ H จำนวน 56 ครั้ง และรูปแบบ A จำนวน 45 ครั้ง

2.2 กระสวนทำนองหรือการเคลื่อนที่ทำนองในเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์ โดย ครูสำราญ เกิดผล ส่วนใหญ่มีรูปแบบทำนองแสดงในรูปแบบเส้นตรง มีทั้งแบบอยู่กับที่ เคลื่อนที่ขึ้น และเคลื่อนที่ลง มีการแสดงรูปแบบทำนองซึ่งแสดงเป็นกราฟรูปแบบอื่น ๆ อาทิ เคลื่อนที่ขึ้นแล้วลง เคลื่อนที่อยู่กับที่แล้วขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรูปแบบทำนองที่ไม่ซับซ้อนและไม่แสดงลักษณะขึ้นลงเป็นฟันปลา

2.3 เพลงหน้าพาทย์ทุกเพลงที่ครูสำราญ เกิดผล ประพันธ์ขึ้น มีการใช้ทำนองในการประพันธ์ 3 รูปแบบ คือ ทำนองเพลงเฉพาะ ทำนองเพลงหน้าพาทย์ และทำนองเพลงทั่วไป โดยในทุกเพลงถูกสร้างขึ้นด้วยการผสมผสานของทำนองทั้ง 3 แบบ พบทำนองเฉพาะที่มีรูปแบบจังหวะที่ใช้ซ้ำในหลายเพลงซึ่งมีการเคลื่อนที่ทำนองทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน สามารถแสดงเป็นอัตลักษณ์ด้านทำนองเฉพาะของครูสำราญ ได้ทั้งหมด 6 รูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 2 ทำนองเพลงเฉพาะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดย ครูสำราญ เกิดผล

ทำนองเพลงเฉพาะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดย ครูสำราญ เกิดผล							
รูปแบบจังหวะ				ทำนองเพลง			
-- XXX	- X - X	- X - X	- X - X	-- ซซซ	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร
				-- รรร	- ม - ฟ	- ซ - ล	- ท - ร
				-- ดทล	- ร - ด	- ท - ล	- ซ - ร
				-- รรร	- ม - ร	- ด - ล	- ล - ล
				-- รรร	- ม - ฟ	- ซ - ล	- ท - ร
--- X	-- XXX	- - - X	- - - X	--- ด	-- ดดด	--- ซี่	--- ด
				--- ซ	-- ซซซ	--- รี่	--- ซ
--- X	-- XXX	- X - X	- X - X	--- ท	-- ททท	- ล - ท	- ร - ล
- X - X	- X - X	- - - X	- - - X	- ซ - ฟ	- ม - ร	--- ร	--- ร
				- ท - ล	- ซ - ม	--- ร	--- ร
--- X	--- X	- - - X	- - - X	--- ม	--- ร	--- ซ	--- ซ
--- X	-- XXX	- X - X	-- XXX	--- ม	-- ททท	- รี่ - ม	-- ททท

2.4 การแจกแจงมือฆ้องที่แสดงอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ครูสำราญ
เกิดผล เป็นผู้ประพันธ์ มีทั้งหมด 8 เทคนิค ได้แก่

1) เทคนิคการตีซ้ายประคบขวา (การตีด้วยมือซ้ายแล้วใช้มือขวาตามมา
ประคบ) เช่น ในประโยคที่ 6 ของเพลงตระนวมินทราราช แสดงการแจกแจงมือฆ้อง
ดังนี้

--- ซ	-- <u>ล</u> ท	--- ท	- ด - ร	-- <u>ซ</u> ซ	- ท --	---	---
- ร - ฟ	-- ซ -	- ล --	- - - ล	--- ซ	--- ล	- ซ - ฟ	- ม - ร

วรรคถาม ห้องที่ 1-4 ตีเสียง (ร) มือซ้าย ตีเสียง (ซ) คู่ 2 โดยใช้มือขวา ตีเสียง (ซ) และมือขวา ตีเสียง (ฟ) พร้อมกัน สะบัดขึ้น 3 เสียง (ซลท) การใช้มือซ้อง (ซ้าย-ขวา-ขวา) ต่อด้วยตีเสียง (ล) มือซ้าย ตีเสียง (ท ด) มือขวา และคู่ 4 (ร)

วรรคตอบ ห้องที่ 5-8 ตีสะเดาะเสียง (ซซซ) การใช้มือซ้อง (ขวา-ขวา-ซ้าย) ตามด้วย ตีเสียง (ท) มือขวา และเสียง (ล ซ ฟ ม ร) มือซ้าย ด้วยเทคนิคการตีด้วย มือซ้ายแล้วใช้มือขวาตามมาประคบเสียงที่ตีด้วยมือซ้ายไปแล้ว

2) เทคนิคตีขวาประคบซ้าย (การตีด้วยมือขวาแล้วใช้มือซ้ายตามมา ประคบ) เช่น ในประโยคที่ 6 ของเพลงตระพระพิณศวรรค์ประทานพร แสดงการแจกแจง มือซ้องดังนี้

-- ท -	--- ล	- ท -	----	-- ท -	- ล- ท	--- ท	- ด - ร
-- -ลซ	----	--- ล	- ซ - ร	---ลซ	----	- ล- -	----

วรรคถาม ห้องที่ 1 – 4 ตีสะบัดเสียง (ทลซ) การใช้มือซ้อง (ขวา-ซ้าย-ซ้าย) ตามด้วย ตีเสียง (ล) และเสียง ที่ ด้วยมือขวา และ เสียง (ล ซ ร) มือซ้าย ด้วย เทคนิคการตีด้วยมือซ้ายแล้วใช้มือขวาตามมาประคบเสียงที่ตีด้วยมือซ้ายไปแล้ว

วรรคตอบ ห้องที่ 5 – 8 ตีสะบัดเสียง (ทลซ) การใช้มือซ้อง (ขวา-ซ้าย-ซ้าย) ตามด้วย ตีเสียง (ล) และ (ท) ด้วยมือขวา จากนั้นตีเสียง (ล) ด้วยมือซ้าย และ เสียง (ท ด ร) มือขวา ด้วยเทคนิคการตีด้วยมือขวาแล้วใช้มือซ้ายตามมาประคบเสียงที่ตี ด้วยมือขวาไปแล้ว

3) เทคนิคการใช้มือซ้าย (การตีด้วยมือซ้าย) เช่น ในประโยคที่ 1 ของเพลงตระพระบรม แสดงการแจกแจงมือห้องดังนี้

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ร	- - - ร	- - - -	- - - ร
- ท - ล	- ซ - ม	- - - ร	- - - -	- - - ซ	- - - ร	- - - ร	- - - -

วรรคสาม ห้องที่ 1 - 4 ตีเสียง (ทลขมร) ด้วยมือซ้าย และตีเสียง (ร) ด้วยมือขวา ซึ่งเป็นการแบ่งมือห้องที่ไม่เหมือนการแจกมือห้องทั่วไปที่จะใช้วิธีการแบ่งให้มือซ้ายมือขวาเฉลี่ยเท่ากัน ซึ่งในวรรคสาม โน้ต (ทลขม) ในเพลงทั่วไปจะแจกแจงมือห้องเสียง (ทล) มือซ้าย (ขม) ด้วยมือขวา แสดงการบันทึกโน้ต ดังนี้

- ท - ล	- - - -	- - - -	- - - ร
- - - -	- ซ - ม	- - - ร	- - - -

วรรคตอบ ห้องที่ 5 - 8 ตีคู่ 5 เสียง (ร) มือขวาตีเสียง (ร) และมือซ้ายตีเสียง (ซ) พร้อมกัน ตามด้วยคู่แปดเสียง (ร) จากนั้นจึงตีเสียง (ร) ด้วยมือซ้าย และเสียง (ร) มือขวา

4) เทคนิคการตีลักจังหวะด้วยมือขวา เช่น ในประโยคที่ 12 ของเพลงตระพระเทพรัตน์แสดงการแจกแจงมือห้อง ดังนี้

- - - ร	- - ม ฟ	- ม- ฟ	- ซ - ล	- - - ซ	- - ลท	- ล - ท	- ด - ร
- ร - -	- - - ฟ	- ม- ฟ	- ซ - ล	- ซ - -	- - - -	- ล - ท	- ด - ร

วรรคถาม ห้องที่ 1- 4 ตีเสียง (รร) การใช้มือ (ซ้าย-ขวา) ต่อด้วยตีเสียง (ม) ด้วยมือขวา และ ตีคู่แปดเสียง (พมพชล)

วรรคตอบ ห้องที่ 5 - 8 เสียง (ซซ) การใช้มือ (ซ้าย-ขวา) ต่อด้วยตีเสียง (ล) ด้วยมือขวา และ ตีคู่แปดเสียง (ทลทตร)

5) เทคนิคการตีคู่ 2 แบบเหลื่อม เช่น ในประโยคที่ 6 ของเพลงตระนวมินทราราช แสดงการแจกแจงมือห้องดังนี้

- - - ซ	- - - ลท	- - - ท	- ด - ร	- - ซซ	- ท - -	- - - -	- - - -
- ร - พ	- - ซ -	- ล - -	- - - ล	- - - ซ	- - - ล	- ซ - พ	- ม - ร

วรรคถาม ห้องที่ 1 - 4 ตีเสียง (ร) มือซ้าย ตีเสียง (ซ) คู่ 2 โดยใช้มือขวาตีเสียง (ซ) และมือขวา ตีเสียง (พ) พร้อมกันในลักษณะเหลื่อม สะบัดขึ้น 3 เสียง (ซลท) การใช้มือห้อง (ซ้าย-ขวา-ขวา) ต่อด้วยตีเสียง (ล) มือซ้าย ตีเสียง (ท ด) มือขวา และคู่ 4 (ร)

วรรคตอบ ห้องที่ 5 - 8 ตีสะเคาะเสียง (ซซซ) การใช้มือห้อง (ขวา-ขวา-ซ้าย) ตามด้วย ตีเสียง (ท) มือขวา และเสียง (ล ซ พ ม ร) มือซ้าย ด้วยเทคนิคการตีด้วยมือซ้ายแล้วใช้มือขวาตามมาประคบเสียงที่ตีด้วยมือซ้ายไปแล้ว

6) เทคนิคการตีคู่ 2 แบบพร้อมกัน เช่น ในประโยคที่ 7 ของเพลงตระนวมินทรามบรมิพัตร แสดงการแจกแจงมือห้องดังนี้

- - - -	- - ท -	- - - ม	- - มม -	- - ร ร	- ม - ร	- ร - -	- - - ด
- - - -	- - - ลซ	- - - -	- - - ม	- - - ร	- - - -	- ด - ซ	- - - -

วรรคถาม ห้องที่ 1 - 4 ตีสะบัดเสียง (ทลช) การใช้มือซ้อง (ขวา-ซ้าย-ซ้าย) ตามด้วย ตีเสียง (ม) มือขวา และตีสะเดาะเสียง (มมม) การใช้มือซ้อง (ขวา-ขวา-ซ้าย)

วรรคตอบ ห้องที่ 5 - 8 ตีสะเดาะเสียง (รรร) การใช้มือซ้อง (ขวา-ขวา-ซ้าย) ตามด้วย ตีเสียง (มร) ด้วยมือขวา ต่อด้วยตีเสียง (ด) คู่ 2 โดยใช้มือขวาตีเสียง (ร) มือซ้ายตีเสียง (ด) พร้อมกัน หลังจากนั้นตีเสียง (ช) มือซ้าย และตีเสียง (ด) มือขวา

7) เทคนิคการตีคู่ 2 แบบกรอ เช่น ในประโยคที่ 1 ของเพลงตระกระยาสังเวย แสดงการแจกแจงมือซ้องดังนี้

----	--- ชู	----	--- ชู	--- ล	--- ชู	----	--- ล
----	--- ชู	--- ชู	----	--- ล	--- ฟ	----	--- ล

วรรคถาม ห้องที่ 1 - 4 ตีคู่แปดเสียง (ช) และตีเสียง (ชช) ด้วยมือซ้ายและขวา

วรรคตอบ ห้องที่ 5 - 8 ตีคู่ 8 เสียง (ล) หลังจากนั้นตี 2 คู่ เสียง (ช) ด้วยวิธีการกรอโดยใช้มือขวาตีเสียง (ท) มือซ้ายตีเสียง (ล) พร้อมกัน ต่อด้วยคู่ 2 เสียง (ฟ) ด้วยวิธีการกรอโดยใช้มือขวาตีเสียง (ช) มือซ้ายตีเสียง (ฟ) พร้อมกัน และจบประโยคด้วยการตีคู่ 8 เสียง (ล)

8) เทคนิคการตีคู่ 5 ที่ไม่ใช่ลูกโยน เช่น ในประโยคที่ 2 ของเพลงตระ
ทุลกระหม่อมบริพัตร แสดงการแจกแจงมือฆ้องดังนี้

- - - ล	- ช - ร	- - - -	- - - ร	- - - ด	- - ดด -	- - - ช	- - - ช
- - - ล	- ช - ร	- - - ร	- - - -	- - - ช	- - - ด	- - - -	- - - ด

วรรคถาม ห้องที่ 1 - 4 ตีคู่แปดเสียง (ลชร) และตีเสียง (รร) ด้วยมือ
ซ้ายและขวา

วรรคตอบ ห้องที่ 5 - 8 ตีคู่ 4 เสียง (ด) ต่อด้วยสะเตาะเสียง (ด) การใช้
มือ (ขวา - ขวา - ซ้าย) หลังจากนั้นตีเสียง (ช) มือขวา และจบประโยคด้วยการตีคู่ 5
เสียง (ด) โดยใช้มือขวาตีเสียง (ช) และมือซ้ายตีเสียง (ด) พร้อมกัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดยครูสำราญ เกิดผล ผู้วิจัยมีประเด็น
ที่น่าสนใจอภิปรายผลดังนี้

1. โครงสร้างเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์โดย ครูสำราญ เกิดผล ทุกเพลงมี
โครงสร้างเหมือนกับเพลงหน้าพาทย์ที่พบทั่วไป คือ มีโครงสร้างเป็นแบบ 4 ไม้ลา และ 8
ไม้ลา มีเพียงเพลงตระนวมินทราธิราชเพลงเดียวเท่านั้นที่มีโครงสร้างไม่เหมือนเพลงหน้า
พาทย์ทั่วไป คือ มีโครงสร้างแบบ 9 ไม้ลา ครูสำราญ เกิดผล ประพันธ์ขึ้นให้มีโครงสร้าง
เป็น 9 ไม้ลาเพื่อให้มีความหมายตรงกับกษัตริย์รัชกาลที่ 9 ของราชวงศ์จักรี ถือเป็นการ
สร้างเพลงหน้าพาทย์ที่มีความแปลกแตกต่างจากเพลงหน้าพาทย์ทั้งที่เป็นเพลงเก่าดั้งเดิม
และเพลงที่มีการประพันธ์ขึ้นใหม่ ทั้งนี้ด้วยเพลงหน้าพาทย์เป็นเพลงชั้นสูงที่ผู้ศึกษา
ดนตรีให้ความเคารพเป็นอย่างมาก กอปรกับขนบปฏิบัติของการเรียนเพลงหน้าพาทย์

จนถึงขั้นสามารถประพันธ์ได้ ต้องเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้ วิทยุติและคุณวุฒิ ทำให้มีเพลงหน้าพาทย์ที่ประพันธ์ขึ้นใหม่จำนวนน้อยมาก

2. การเชื่อมเสียงของเพลงหน้าพาทย์แต่ละเพลงไปทำนองรัว มีการเชื่อมเพลงโดยใช้ความห่างของช่วงเสียงเป็นคู่ 2 ที่พบมากที่สุด เมื่อพิจารณาพบว่า การเชื่อมเพลงโดยใช้ระยะห่างดังกล่าวเป็นการเชื่อมเพลงเช่นเดียวกับการเชื่อมเสียงที่พบในเพลงชุดโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น และเพลงโหมโรงกลางวัน ซึ่งการเชื่อมเพลงด้วยคู่ 2 ดังกล่าวเมื่อพิจารณาพบว่าเป็นการเชื่อมเพลงที่ใช้มากในเพลงหน้าพาทย์ เนื่องจากการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ เมื่อบรรเลงจบต้องต่อท้ายด้วยเพลงรัวเสมอ ซึ่งการเชื่อมเพลงโดยใช้ระยะห่างของเสียงที่เป็นคู่ 2 นี้ แตกต่างจากการจัดชุดเพลงประเภทอื่น ๆ เช่น เพลงเรื่อง เพลงตับ ที่ส่วนใหญ่ใช้การเชื่อมเพลงที่มีระยะห่างเป็นคู่ 3 และคู่ 5 แทน ซึ่งระยะห่างของเสียงดังกล่าวเมื่อร้อยเรียงเป็นเรื่องหรือเป็นดับแล้ว ทำให้เพลงฟังดูกลมกลืนมากกว่าการใช้เสียงคู่ 2

3. เพลงหน้าพาทย์ที่ครูสำราญ เกิดผล ประพันธ์ขึ้นนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้มีโครงสร้างที่แต่งมาจากทำนองเพลงอื่น ยกเว้นเพลงตระพระศิวะเปิดโลกเท่านั้นที่มีการนำโครงสร้างเพลงในช่วงของไม้ลา ซึ่งมีความยาวเท่ากับ 4 จังหวะหน้าทับปรบไก่ 2 ขึ้นมาจากทำนองเพลงเปิดโลกในเพลงสาธุการ โดยมีการเปลี่ยนทำนองในช่วงต้นของทำนองเปิดโลก เพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับทำนองเพลงตระพระศิวะเปิดโลกความยาว 4 ไม้เดินที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ข้างต้น จะเห็นได้ว่า การประพันธ์เพลงหน้าพาทย์มีความแตกต่างจากการประพันธ์เพลงประเภทอื่น ๆ เป็นอย่างมาก อาทิ เพลงเถา ต้องประพันธ์จากการยึดและตัดทอนจากเพลง 2 ชั้น ให้เกิดเป็นทำนองเพลง 3 ชั้น และชั้นเดียว จึงครบเป็นเถา หรือเพลงทยอยที่ประพันธ์จากการขยายทำนองที่มีอยู่เดิมเป็นส่วนของทำนองเนื้อและทำนองโยน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเพลงหน้าพาทย์มีความยากในการประพันธ์กว่าเพลงประเภทอื่น ๆ มาก แสดงให้เห็นองค์ความรู้ที่ชาญฉลาดอย่างยิ่งของครูสำราญ เกิดผล ที่สามารถประพันธ์เพลงโดยผสมผสานระหว่างทำนองเพลงต่าง ๆ ได้อย่างลงตัว

4. เทคนิคการใช้มือฆ้องที่เป็นอัตลักษณ์ของเพลงหน้าพาทย์ที่ครูสำราญ เกิดผล ประพันธ์นั้น มีทั้งเทคนิคการแจกแจงมือฆ้องที่เป็นอัตลักษณ์ซึ่งพบในการบรรเลง

เพลงประเภทอื่น ๆ ทางเพลงบ้านพาทย์โกสัลและบ้านพาทย์รัตนอยู่แล้ว เช่น เทคนิคการตีกลองด้วยมือขวา เทคนิคการตีคู่ 2 แบบเหลื่อม และบางเทคนิคมีการแจกแจงมือซีกเหมือนกับเพลงเรื่อง เช่น เทคนิคการตีซ่ายประคบขวา เทคนิคตีขวาประคบซ้ายที่สามารถพบได้ในเพลงเรื่องพระยาพายเรือของทางบ้านพาทย์รัตน

5. นอกจากอัตลักษณ์ทางด้านตัวบทเพลงที่สะท้อนถึงครูสำราญ เกิดผลแล้ว ขนบปฏิบัติการถ่ายทอดเพลงหน้าพาทย์ของครูสำราญ เกิดผล ยังคงยึดถือขนบธรรมเนียมและประเพณีในการถ่ายทอดอย่างเคร่งครัด โดยในการต่อเพลงหน้าพาทย์ทุกครั้ง ผู้เรียนต้องนำดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าขาว และเงินก่านล 12 บาทมาเพื่อบูชาครูอาจารย์ โดยครูสำราญ เกิดผล จะเป็นผู้บริการมณฑลต่อหน้าศิระครูก่อนที่จะต่อเพลงหน้าพาทย์ การต่อเพลงหน้าพาทย์นี้ นอกจากต้องถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว ครูสำราญให้ความสำคัญกับตัวบุคคลผู้ถ่ายทอดเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ผู้ที่จะถ่ายทอดเพลงหน้าพาทย์ให้กับผู้อื่นได้ก็ควรจึงพร้อมด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิเสียก่อน แม้ตัวผู้วิจัยเองที่เป็นอาจารย์แล้ว ทุกครั้งที่จะมีการต่อเพลงหน้าพาทย์ให้ลูกศิษย์ ครูจะบอกว่า “เอามาหาปู่ก่อน แล้วแกค่อยไปทวนเอา” เรื่องนี้ถือเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ด้านความเป็นครูผู้เคร่งครัดด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของครูสำราญ เกิดผล ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการศึกษาเพลงหน้าพาทย์ที่ครูสำราญ เกิดผล ประพันธ์ขึ้นในด้านการสื่อสารมรดกทางสุนทรียศาสตร์

1.2 ควรมีการนำเพลงประเภทอื่น ๆ ที่ครูสำราญ เกิดผล ประพันธ์ขึ้นมาวิเคราะห์อัตลักษณ์เพลง เพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ และก่อให้เกิดความเข้าใจในการบรรเลงบทเพลงประเภทต่าง ๆ มากขึ้น

1.3 ควรนำการวิเคราะห์โครงสร้างและอัตลักษณ์จากการวิจัยนี้ไปพัฒนาให้เป็นทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างและอัตลักษณ์ของดนตรีไทยให้เด่นชัดขึ้น เนื่องจากการเข้าใจถึงโครงสร้างของเพลงอย่างลึกซึ้ง จะเป็นผลดีต่อการศึกษาดนตรีไทยในอนาคต

1.4 ควรมีการบรรจุทางเพลงของสำนักดนตรีต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาดนตรี เพื่อให้มีความหลากหลายของทางเพลง เนื่องจากปัจจุบันทางเพลงของหลายสำนักดนตรีไม่เป็นที่แพร่หลาย หากคนรุ่นใหม่ไม่ช่วยกันสืบสาน ทางเพลงของหลายสำนักดนตรีในอดีตคงสูญหายในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษารวบรวมเพลงประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะเพลงเรื่องของสำนักพาทย์โกศล เพื่อบันทึกเป็นเสียงและเป็นโน้ตขึ้นซึ่งใช้เป็นแหล่งศึกษาข้อมูลและอนุรักษ์

2.2 วิเคราะห์ศึกษาเพลงอื่น ๆ ของสำนักพาทย์โกศล เนื่องจากเพลงอื่น ๆ ของสำนักนี้ไม่เป็นที่เผยแพร่ในปัจจุบันเหมือนทางเพลงของสำนักอื่น ๆ หากไม่ช่วยกันอนุรักษ์ทางเพลงดังกล่าวอาจสูญหายได้

2.3 ศึกษารวบรวมเพลงหน้าพาทย์ของสำนักดนตรีอื่น ๆ เพื่อบันทึกเป็นเสียงและเป็นโน้ตขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาข้อมูลและอนุรักษ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). **เพลงหน้าพาทย์ ไหว้ครู**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การพิหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ข้าคม พรประสิทธิ์. (2546). **รายงานการวิจัยเรื่องอัตลักษณ์เพลงฉิ่ง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จตุพร รัตนวราหะ. (2538). **เพลงหน้าพาทย์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุโขทัย: โรงพิมพ์วิทย์.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2542). **สังคตินิยมว่าด้วยดนตรีไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์. (2534). **การวิเคราะห์ทางห้องเพลงสาธุการ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปานหทัย สุนทรธส. (2552). **เพลงชุดโหมโรงกลางวันตำรับครูทองดี ชูสัตย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. (2550). **ปฐมบทดนตรีไทย**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิชิต ชัยเสรี. (2559). **สังคีตลักษณะวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานพ วิสุทธิแพทย์. (2533). **ดนตรีไทยวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สงบศึก ธรรมวิหาร. (2542). **ดุริยางค์ไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สงัด ภูเขาทอง. (2539). **การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2548). **ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช 2548**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำราญ เกิดผล. **ศิลปินแห่งชาติ**. สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2558.
- อุทิศ นาคสวัสดิ์. (2546). **ทฤษฎีและหลักปฏิบัติดนตรีไทยและพจนานุกรมดนตรีไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ในช่วง
สถานการณ์โควิด-19 ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดง
ของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Factors Affecting Online Learning during
the COVID-19 Situation in the Performing Arts
Skills Course of Performing Arts Students,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

ธิดารัตน์ ภูมิวัฒน์^{1*} | Tidarat Pumiwattana

Abstract

The research aimed to study factors affecting online learning during COVID-19 in the performing arts skills course of performing arts students at the Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. The samples consisted of 48 undergraduate students

¹ อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

*Corresponding author email: tidarat2517@gmail.com

รับต้นฉบับ: 1 กุมภาพันธ์ 2566 ปรับแก้ต้นฉบับ: 26 มีนาคม 2566 รับลงตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2566

DOI: 10.14456/husoaru.2023.4

in the performing arts program. The questionnaire was conducted as the research tool. Statistics in data analysis were percentage, average, and standard deviation. The study found that most students use mobile phones to study online via mobile networks and study online at dormitories. The students had overall opinions on the factors affecting online learning during the COVID-19 situation in the Performing Arts Skills subject at a high level. It was found that the teacher factor had the most impact on online learning, followed by the student factor, the technology factor, and the study location factor, respectively.

Keywords: Online Instruction, Performing Arts, Undergraduate Student

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาศิลปะการแสดง จำนวน 48 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือในการเรียนออนไลน์ โดยมีการเชื่อมต่อสัญญาณผ่านเครือข่ายมือถือ และเรียนออนไลน์ที่หอพัก นักศึกษามีความเห็นต่อปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงโดยรวมในระดับมาก โดยเห็นว่าปัจจัยด้านผู้สอนมีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยด้านผู้เรียน ปัจจัยด้านเทคโนโลยี และปัจจัยด้านสถานที่ศึกษา ตามลำดับ

คำสำคัญ: การเรียนการสอนออนไลน์, ศิลปะการแสดง, นักศึกษาปริญญาตรี

บทนำ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) เมื่อปี พ.ศ. 2563 ทำให้สภาพการดำรงชีวิตและรูปแบบการทำกิจกรรมของคนในสังคมปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงไป จนกระทั่งเมื่อการระบาดของโรคโควิด-19 ระลอกแรกเริ่มคลี่คลายลงสังคมจึงเริ่มให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตแบบวิถีใหม่ หรือนิวอร์มอล (New normal) ซึ่งปัจจุบันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ยังคงมีการระบาดอย่างต่อเนื่อง ประชาชนจึงเริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับโรคได้ กลายเป็นวิวัฒนาการใหม่ของสังคมมนุษย์และกลายเป็นระบบโลกใหม่ในปัจจุบัน ประชาชนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น เช่น การซื้อของออนไลน์ การประชุมออนไลน์ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ใกล้เคียงกับสถานการณ์ปกติ

ช่วงปีที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างทั่วทั้งประเทศ ซึ่งแวดวงการศึกษาของไทยย่อมได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน หน่วยงานภาคการศึกษาไม่สามารถดำเนินการจัดรูปแบบการเรียนการสอนในสถานศึกษา โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยได้ตามปกติ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจึงต้องเร่งแก้ไขและหาวิธีการจัดการศึกษาของไทยให้สามารถดำเนินต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก การศึกษาในระดับอุดมศึกษาช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 จึงจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาให้มีความเหมาะสมตามสถานการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถพบเจอกันและสามารถเข้าถึงการศึกษาได้โดยไม่จำกัดสถานที่ การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์จึงมีบทบาทมากในวงการการศึกษาไทย การจัดการศึกษารูปแบบออนไลน์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นแนวทางที่ดีที่สุดและเร่งด่วนที่สุดสำหรับการแก้ไขปัญหาการศึกษาในเบื้องต้น เพื่อลดการแพร่กระจายเชื้อไวรัสและลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ

ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาในช่วงเวลาที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 มหาวิทยาลัยได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเป็นแบบออนไลน์ คือ นักศึกษาทุกสาขาวิชาและทุกชั้นปีสามารถเรียนและติดต่อกับอาจารย์ผู้สอนได้ผ่านช่องทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แต่วิธีการจัดการเรียนการสอนด้วย

วิธีดังกล่าวไม่ครอบคลุมทุกรายวิชา เนื่องจากในบางสาขาวิชาจำเป็นต้องเรียนในรายวิชาที่ต้องฝึกทักษะด้านการปฏิบัติตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ไประดับไปจนถึงขั้นสูงตามลำดับชั้นปี อีกทั้งอาจารย์ส่วนใหญ่ยังไม่มี ความชำนาญในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ และนักศึกษา ยังไม่ทราบและเข้าใจในระบบการศึกษารูปแบบใหม่ ซึ่งในบางกรณี นักศึกษาบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาแบบออนไลน์ได้อย่างสมบูรณ์ สืบเนื่องจากสถานะทางบ้าน การขาดเครื่องมือสื่อสารที่สามารถรองรับรูปแบบการเรียนออนไลน์ รวมถึงเครือข่ายสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร ส่งผลให้ระบบการศึกษาแบบออนไลน์ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

จากปัญหาที่พบบนนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษารูปแบบออนไลน์ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงในช่วงสถานการณ์โควิด-19 โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาศิลปการแสดง ชั้นปีที่ 1-4 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช่แก้ปัญหาและเป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาตามที่อาจารย์ผู้สอนกำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเรียนแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงสำรวจ ประกอบด้วยขั้นตอนการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาศิลปการแสดง ชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 จำนวน 48 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาที่ต้องมีการฝึกปฏิบัติทักษะทางศิลปะการแสดง ซึ่งเป็นนักศึกษาที่เรียนในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนออนไลน์ การใช้สัญญาณเพื่อเชื่อมต่อในการเรียนออนไลน์ สถานที่ในการเข้าเรียนออนไลน์ มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด ทั้งนี้ ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านพิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ซึ่งข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จากนั้นจึงปรับปรุงแบบสอบถามและนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามให้นักศึกษาผ่านทางออนไลน์ โดยใช้ Google Forms ได้รับข้อมูลจากการตอบกลับของนักศึกษา จำนวน 48 ฉบับ (ร้อยละ 100)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ ข้อมูลตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณค่าความถี่และค่าร้อยละ ข้อมูลตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) กำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ยในการแปลผลตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มีผลกระทบในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง มีผลกระทบในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีผลกระทบในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มีผลกระทบในระดับน้อย และค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง มีผลกระทบในระดับน้อยที่สุด และข้อมูลตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปตามประเด็นความคิดเห็น

ผลการวิจัย

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักศึกษาสาขาวิชาศิลปะ-การแสดงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.8) เป็นเพศหญิง โดยนักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75) มีอายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป นักศึกษาจำนวนมากที่สุด 18 คน (ร้อยละ 37.5) เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนออนไลน์ การใช้สัญญาณเพื่อเชื่อมต่อในการเรียนออนไลน์ และสถานที่ในการเข้าเรียนออนไลน์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 68.8) ใช้โทรศัพท์มือถือในการเรียนออนไลน์ โดยนักศึกษาร้อยละ 68.8 ใช้การเชื่อมต่อสัญญาณผ่านเครือข่ายมือถือในการเรียนออนไลน์ และนักศึกษาร้อยละ 54.2 เรียนออนไลน์ที่หอพัก

2. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านผู้สอนมีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.78) รองลงมาคือปัจจัยด้านผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย 3.68) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (ค่าเฉลี่ย 3.64) และปัจจัยด้านสถานที่ศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.46) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นในแต่ละปัจจัย มีผลการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยด้านผู้เรียน พบว่า ปัจจัยด้านผู้เรียนมีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.68) นักศึกษามีความเห็นต่อปัจจัยด้านผู้เรียนในประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนพบปัญหาด้านการจัดรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์ในรายวิชาที่ต้องใช้ทักษะด้านการปฏิบัติทางด้านศิลปะการแสดง เช่น รายวิชานาฏศิลป์สากล รายวิชานาฏศิลป์ไทย เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 4.00) รองลงมา คือ ผู้เรียนพบปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์มากกว่ารูปแบบการเรียนในชั้นเรียนแบบปกติ (ค่าเฉลี่ย 3.69) และผู้เรียนมีปัญหาด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย 3.65) สำหรับประเด็นที่มีผลกระทบน้อยที่สุด คือ ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย 3.50)

2. ปัจจัยด้านผู้สอน พบว่า ปัจจัยด้านผู้สอนมีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.78) นักศึกษามีความเห็นต่อปัจจัยด้านผู้สอนในประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้สอนมีความชำนาญและเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดกระบวนการทำในรายวิชาทักษะด้านการปฏิบัติทางศิลปะการแสดง (ค่าเฉลี่ย 3.90) รองลงมา คือ ผู้สอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มพูนทักษะและวิชาความรู้ให้แก่ผู้เรียนเป็นอย่างดี (ค่าเฉลี่ย 3.81) และผู้สอนมีการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ที่มีคุณภาพ (ค่าเฉลี่ย 3.79) สำหรับประเด็นที่มีผลกระทบน้อยที่สุด คือ ผู้สอนมีแนวทางปฏิบัติต่อการจัดการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์อย่างดีและมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.63)

3. ปัจจัยด้านสถานที่ศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านสถานที่ศึกษามีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.46) นักศึกษามีความเห็นต่อปัจจัยด้านสถานที่ศึกษาในประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สภาพแวดล้อมของสถานที่ที่ใช้ในการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.65) รองลงมา คือ สถานที่ศึกษามีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.63) และผู้เรียนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนทักษะทางด้านศิลปะการแสดงโดยไม่จำกัดสถานที่ (ค่าเฉลี่ย 3.42) สำหรับประเด็นที่มีผลกระทบน้อยที่สุด คือ สถานที่ที่ใช้ในการศึกษามีความเอื้อต่อความสะดวกสบายของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย 3.21)

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี พบว่า ปัจจัยด้านเทคโนโลยีมีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.64) นักศึกษามีความเห็นต่อปัจจัยด้านเทคโนโลยีในประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อใช้ในการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ผู้เรียนสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในรายวิชาที่มีการฝึกปฏิบัติทักษะด้านศิลปะการแสดงได้อย่างเหมาะสม และเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอนแบบออนไลน์ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ค่าเฉลี่ย 3.71 เท่ากัน) สำหรับประเด็นที่มีผลกระทบน้อยที่สุด คือ ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีความเหมาะสมและมีคุณภาพเอื้อต่อการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย 3.48)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านผู้เรียน จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยด้านผู้เรียนมีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ผู้เรียนได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่รายวิชาที่นักศึกษาสาขาวิชาศิลปะการแสดงต้องเรียนในหนึ่งภาคการศึกษา คือ รายวิชาทักษะทางด้านการแสดงหรือรายวิชาปฏิบัติ เมื่อจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนจากการเรียนในห้องเรียนปกติที่มีอาจารย์เป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนการทำรำโดยตรงเป็นการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ซึ่งต้องเรียนผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ทำให้ขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถเข้าใจในกระบวนการทำรำหรือทักษะด้านการแสดงที่อาจารย์ถ่ายทอดได้อย่างถ่องแท้ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อารยา เจริญกุล และแสงเดือน พรหมแก้วงาม (2564) ที่ศึกษาประสบการณ์การเรียนการสอนออนไลน์วิชาปฏิบัติการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ พบว่า การเรียนการสอนออนไลน์มีจุดเด่น คือ สามารถเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมทางด้านความรู้และทักษะปัญญา เชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติได้แม้เป็นการฝึกปฏิบัติที่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาจากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในขณะที่มีจุดอ่อน คือ ข้อจำกัดของประสบการณ์การเรียนรู้เนื่องจากผู้เรียนไม่เห็นภาพ และบรรยากาศการเรียนการสอนออนไลน์ยังขาดการมีปฏิสัมพันธ์และจัดชั่วโมงเรียนออนไลน์ที่ต่อเนื่องและใช้เวลานาน

2. ปัจจัยด้านผู้สอน พบว่า จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยด้านผู้สอนมีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในสถานะที่ไม่ปกติเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนได้ปกติ จึงจำเป็นต้องเกิดการปรับตัวทั้งผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนจำเป็นต้อง

จัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับรายวิชา รวมถึงมีกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะวิชาความรู้ให้กับนักศึกษา ต้องหาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาเกิดความมุ่งมั่นที่อยากจะเรียนรู่มากขึ้น ซึ่งการสร้างแรงจูงใจสำหรับการเรียนออนไลน์นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง อีกทั้งผู้สอนจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนแบบออนไลน์ให้เหมือนห้องเรียนปกติ เพื่อสร้างความรู้สึกลให้นักศึกษารู้สึกว่าการเรียนออนไลน์ไม่แตกต่างจากการเรียนในห้องเรียนปกติ ซึ่งมีผลทำให้นักศึกษามีความคุ้นเคยกับการเรียนในรูปแบบใหม่มากขึ้น ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ นรรัชต์ ฝันเชียร (อ้างถึงใน ประเสริฐ เกิดมงคล และคณะ, 2565) ที่กล่าวว่า ครูผู้สอนควรสร้างแรงจูงใจโดยการเสริมแรงในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู่มากขึ้น ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ในการสร้างชั้นเรียนเสมือน ซึ่งการเรียนผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ร่วมกันหรือการสร้างห้องเรียนเสมือนนั้น นับเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่น่าสนใจ เพราะนอกจากผู้เรียนจะได้เรียนรู้ร่วมกันเหมือนในห้องเรียนแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือสอบถามข้อสงสัยได้ในทันที ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันผ่านเครื่องมือเหล่านี้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนออนไลน์ไม่แตกต่างจากการเรียนทั่วไปในห้องเรียน และทำให้คุ้นเคยกับการเรียนรูปแบบนี้มากขึ้น ทั้งยังช่วยให้ผู้สอนตรวจสอบผู้เรียนทุกคนได้อีกด้วย

3. ปัจจัยด้านสถานที่ศึกษา พบว่า จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยด้านสถานที่ศึกษามีผลกระทบต่อการเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับปานกลาง ที่ผลการศึกษาเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะสถานที่ในการใช้เรียนออนไลน์ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนแบบออนไลน์เช่นเดียวกัน ซึ่งหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญคือ สภาพแวดล้อมโดยรอบของสถานที่ที่ใช้ในการเรียน หากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนออนไลน์ก็อาจทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจเนื้อหา เสียสมาธิในการเรียน หรืออาจทำให้นักศึกษารู้สึกไม่อยากจะเรียนออนไลน์อีก สภาพแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญลำดับต้นในการเรียนออนไลน์ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ วินัส ภักดีนรา (2564) ที่กล่าวเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ต่างส่งผลต่อการเรียนรู้ โดยสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพที่ดีย่อมส่งเสริมสุขภาพกายและ

สัญลักษณ์ที่ดี ส่วนสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยาส่งผลต่อบรรยากาศในการเรียนรู้ การมีสุขภาพจิตที่ดีและการมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามความคาดหวังของหลักสูตร จึงสรุปได้ว่าสถานที่ในการศึกษามีผลต่อความรู้ความเข้าใจเนื้อหาของนักศึกษาในการเรียนออนไลน์ เพราะหากมีสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนออนไลน์ก็จะส่งผลให้นักศึกษาสามารถเรียนรายวิชาปฏิบัติทางด้านศิลปะการแสดงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยด้านเทคโนโลยีมีผลกระทบต่อเรียนแบบออนไลน์โดยรวมในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยด้านเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนการสอนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเรียนการสอนแบบออนไลน์จำเป็นต้องมีความพร้อมด้านเทคโนโลยีให้เอื้อต่อการเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต รวมถึงเทคโนโลยีในการเชื่อมต่อ ต้องมีความทันสมัยในระดับหนึ่ง เพื่อรองรับแอปพลิเคชันในการใช้เรียนออนไลน์ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณัฐกาญจน์ เสงพจิตร (2564) ที่ศึกษาความพร้อมในการเรียนออนไลน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสยามในช่วงโควิด-19 ที่พบว่า ช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 การเรียนออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อระบบการศึกษา ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมในการเรียนออนไลน์ คือ ด้านฮาร์ดแวร์ ด้านซอฟต์แวร์ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความรู้ ด้านความเข้าใจ ด้านผู้เรียน และด้านผู้สอน ทั้งนี้จากความเห็นของนักศึกษาในการเรียนรายวิชาปฏิบัติทักษะทางศิลปะการแสดง ซึ่งไม่สามารถใช้รูปแบบการเรียนออนไลน์ได้เพียงอย่างเดียว อาจมีการใช้รูปแบบการเรียนแบบผสมผสาน เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เนื่องจากรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงบางวิชามีรายละเอียดที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขจากอาจารย์ผู้สอนทันที เช่น รายวิชานาฏศิลป์ไทย หรือรายวิชาบัลเล่ต์ ซึ่งมีรายละเอียดท่ารำหรือท่าเต้นบางท่าที่ซับซ้อน นักศึกษาที่ไม่สามารถจัดสรรร่างกายได้ถูกต้องจึงจำเป็นต้องมีอาจารย์ผู้สอนเข้าแนะนำหรือจับท่าทางให้สรีระถูกต้องทันที เพื่อให้ให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจในกระบวนการและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาควรให้ความสำคัญในเรื่องของสถานที่ใช้ในการเรียนการสอน เนื่องจากรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงจำเป็นต้องมีพื้นที่สำหรับให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติ มหาวิทยาลัยควรเปิดพื้นที่กลางแจ้ง หรือลานกิจกรรมเอนกประสงค์ให้อาจารย์ผู้สอนสามารถนัดเวลาเรียนกับนักศึกษาได้ แต่ทั้งนี้อาจารย์ผู้สอนจำเป็นต้องปฏิบัติตามประกาศควบคุมโรคของกระทรวงสาธารณสุข เช่น การจำกัดผู้เข้าเรียนแบบออนไซต์ (On-site) ต่อครั้ง การให้ผู้เรียนและผู้สอนสวมหน้ากากอนามัยตลอดการเรียน หรือเว้นระยะห่างระหว่างเรียน เป็นต้น

2. สาขาวิชาศิลปะการแสดงควรแบ่งการเรียนการสอนในรายวิชาทักษะทางศิลปะการแสดงออกเป็น 2 ช่วง คือ การเรียนภาคทฤษฎี และการลงมือภาคปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาสามารถลงมือฝึกปฏิบัติทักษะทางศิลปะการแสดงกับอาจารย์ผู้สอนได้ โดยอาจมีการแบ่งนักศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม และแบ่งเวลาเรียนให้ไม่ทับซ้อนกัน เนื่องจากนักศึกษายังไม่ชำนาญและขาดการมีทักษะที่ดีโดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 ด้วยเรื่องของศัพท์ ท่าทางที่ถูกต้องสวยงามทางศิลปะการแสดงต้องรู้และเข้าใจศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกแทนท่าทาง เพื่อให้นักศึกษาที่เรียนในศาสตร์นี้เกิดทักษะที่ดี ความเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดที่ง่ายขึ้น ซึ่งนักศึกษาต้องมีความรู้เบื้องต้นอย่างแม่นยำก่อนจึงจะเรียนในรูปแบบออนไลน์ได้ดี นอกจากนี้ผู้สอนต้องมีความยืดหยุ่นให้กับนักศึกษาด้วย โดยเฉพาะนักศึกษาที่มีพื้นฐานที่ไม่เท่ากัน

3. สาขาวิชาศิลปะการแสดงควรจัดทำคู่มือหลักปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ และเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต หากมีสถานการณ์ใกล้เคียงกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 หรือเกิดสถานการณ์อื่น ๆ ที่ทำให้การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงในการเรียนการสอนมาเป็นแบบออนไลน์ ด้วยศาสตร์เฉพาะด้านโดยเฉพาะทางด้านศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ที่ต้องใช้เวลาในการฝึก การเรียนออนไลน์จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจง่ายและสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). **รวมแนวทางการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข**. กรุงเทพฯ: กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค.
- กรมควบคุมโรค. (2563). **โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)**. สืบค้น 28 มิถุนายน 2565, จาก https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/faq_more.php
- เฉลิมพล ภูมิรินทร์. (2550). **การพัฒนาบทเรียนผ่านเว็บแบบผสมผสานวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง อายุทางธรณีวิทยา ชากดึกดำบรรพ์ และการลำดับชั้นหินสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 4)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐกาญจน์ เสงไพบูลย์. (2564). **ความพร้อมในการเรียนออนไลน์ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม ในช่วงโควิด-19**. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยสยาม.
- ดร.ณภาพ นาคชัยฤทธิ์. (2562). **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนบนบทเรียนออนไลน์ด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบกรณีศึกษาเพื่อส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาของนักศึกษาครู**. มหาสารคาม: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ธนพรรณ ทรัพย์ธนาตล. (2554). **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนบนบทเรียนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา**. Veridian E-Journal Silpakorn University, 4(1), 652-666.
- นรภัทร พิชิตภูมิพร. (2564). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนออนไลน์ช่วงสถานการณ์ โควิด 19 ของนักศึกษาสาขาการบัญชี วิทยาลัยเทคโนโลยีฐานเทคโนโลยี**. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- ประเสริฐ เกิดมงคล, พิเชษฐ อุดมสมักร และจันทนา ฤทธิ์สมบูรณ์. (2565). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์โควิด-19 ของนักเรียนระดับมัธยม ในอำเภอแกลง จังหวัดระยอง. **วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี**, 9(1), 121-140.
- พรณรงค์ พงษ์กลาง. (2553). การเปิดรับความรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ต่อการเรียนแบบออนไลน์ (E-Learning). การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รุ่งอรุณ กระแสสินธุ์, อาจารย์ ประจวบเหมาะ, ไกลรุ่ง กระแสสินธุ์, วัทฏฐ รัตมิตต์ และสุรสิทธิ์ อุดมธนวงศ์. (2564). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น. **วารสารการบริหารนิเทศบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น**, 7(8), 237-251.
- วิทยา วาโย, อภิตี เจริญกุล, ฉัตรสุตา กานกายนันต์ และจรรยา คนใหญ่. (2563). การเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัส Covid-19: แนวคิดและการประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอน. **วารสารศูนย์อนามัยที่ 9**, 14(34), 287-290.
- วินัส ภักดิ์นรา. (2564). การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้. **วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย**, 15(1), 8-19.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2563). **ไวรัสโคโรนา COVID-19**. สืบค้น 30 มิถุนายน 2565, จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/covid-19/
- อารยา เจริญกุล และแสงเดือน พรหมแก้วงาม. (2564). ประสบการณ์การเรียนการสอนออนไลน์วิชาปฏิบัติการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ 2 ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019: กรณีศึกษา. **วารสารพยาบาลสภาวิชาชีพไทย**, 14(2), 264-282.

World Health Organization. (2022). **Coronavirus (Thailand)**. Retrieved July 5, 2022, from <https://www.who.int/thailand/health-topics/coronavirus>

การจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้ง ของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่นำไปสู่ความสุจริต และเที่ยงธรรม

The Structuring of the Organization and Mechanisms
in Election Management of the Election Commission
Towards in an Honest and Just Manner

ศุภชัย สมเจริญ^{1*} | Supachai Somcharoen

Abstract

Elections are considered as a symbolic establishment of democracy that the public representatives are selected to perform as the legislative and administrative sectors of the country. As a result, candidates and parties attempt to compete in order to be selected. Due to the competition, the members of the Election Commission who are transparent, politically neutral, brave, and open- minded, are needed to control the corruption that may be occurred. The elections of Members of the House of Representatives were conducted before the Constitution of the Kingdom of

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Doctor of Philosophy Program in Justice Administration, Faculty of Law, Thammasat University

*Corresponding author email: s-supachai@hotmail.com

รับต้นฉบับ: 22 กุมภาพันธ์ 2566 ปรับแก้ต้นฉบับ: 7 เมษายน 2566 รับลงตีพิมพ์: 18 เมษายน 2566

DOI: 10.14456/husoaru.2023.8

Thailand in 1997 which the Ministry of Interior was initially responsible since the 15th of November, 1932 until the 22nd election on the 6th January, 2001 which was under the Constitution of 1997. According to the mentioned elections, the Election Commission has been taking the responsibility to conduct the elections or referendums until the present time. However, the Constitution of the Kingdom of Thailand in 1997 was revised and added some aspects such as adding more members of Election Commission from 5 to 7, adding additional specific qualifications, and adding more powers of the Election Commission to cease, interrupt, correct, change, or perform any relevant duties on inappropriate election. In case of inappropriate issues of election, the Election Commission can investigate which based on penal code, they are equal with a senior administrative officer and a senior member of the police. Moreover, they can protect the witnesses, take some persons as the witnesses, set the budget of election management to handle with corruption, and to reward to the whistle blowers.

In case that the Election Commission submits a petition to the Supreme Court or the Court of Appeals in order to withdraw the rights to be the candidate or withdraw the rights to elect. Also, the Supreme Court or the Court of Appeals has the rights to apply the Election Commission's prior investigation into further consideration. The structuring of the organization and mechanism regarding the elections will enable the Election Commission to improve their strategic capability in the procedures of conducting transparent and fair elections, to prevent misconducts regarding the elections, thus gaining respect from all sectors. In addition, conducting the conduct fair and accountable elections from misconduct requires public participation. Electoral parties, election candidates and the government

sector should also be aware of such misconducts, and report to the Election Commission as appropriated in periods prior to the elections, during the elections, and post-elections. If misconducts related to election candidates, parties, or evidence of selling and buying votes are present including all relevant evidence of misconduct, the Election Commission should be informed as soon as possible. At the same time, the Election Commission should gather relevant information and investigate on illegal misconduct, persons involved in the election fraud and their behaviour, lobbyists, and related persons in each election area, by sending the assigned officials to investigate promptly. Most importantly, the Election Commission should conduct a list of persons who are involved in the misconducts in order to prevent future cases. In summary, if all relevant sectors collaborate and cooperate with the Election Commission in the preventing of any electoral fraud and misconduct, transparent and accountable politicians would be fairly elected as representatives of the people.

Keywords: Election Management, Election Commission, Honesty and Integrity

บทคัดย่อ

การเลือกตั้งเป็นจุดเริ่มต้นของประชาธิปไตยที่มอบอำนาจให้ผู้แทนประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารเพื่อทำหน้าที่ปกครองประเทศ ดังนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองจึงมีการแข่งขันกันทุกรูปแบบเพื่อให้ตนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเพื่อที่จะเข้าไปมีอำนาจในการปกครองประเทศในการแข่งขันดังกล่าวจึงต้องมีกรรมกรที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นกลางทางการเมืองมีความกล้าหาญและปราศจากอคติทั้งปวง มาควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ปราศจากการซื้อสิทธิขายเสียง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการเลือกตั้ง ตั้งแต่การเลือกตั้งครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 เรื่อยมาจนถึงการเลือกตั้งครั้งที่ 22 เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 เป็นการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในการเลือกตั้งดังกล่าว คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้จัดการเลือกตั้ง นับแต่นั้นมาคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้จัดการเลือกตั้ง หรือเลือก หรือออกเสียงประชามติตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้จัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ หลายประการ อาทิเช่น ได้เพิ่มจำนวนคณะกรรมการการเลือกตั้งจากห้าคนเป็นเจ็ดคน และเพิ่มคุณสมบัติให้สูงขึ้น เพิ่มอำนาจให้คณะกรรมการการเลือกตั้งแต่ละคน มีอำนาจสั่งให้ระงับ ยับยั้ง แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือสั่งให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เห็นสมควร เมื่อพบเห็นการกระทำที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม หรือเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ให้พนักงานที่คณะกรรมการการเลือกตั้งแต่งตั้งให้สืบสวนหรือไต่สวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้มีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดมาตรการคุ้มครองพยาน กันบุคคลไว้เป็นพยาน จัดตั้งงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำใดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งและพรรคการเมือง หรือจะมีผลให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม หรือมิได้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย รวมตลอดทั้งให้รางวัลแก่ผู้ชี้เบาะแสการกระทำการอันไม่สุจริตหรือเที่ยงธรรมในการเลือกตั้ง

ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาหรือศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี เพื่อสั่งเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ให้ศาลฎีกาหรือศาลอุทธรณ์นำสำนวนการสืบสวนหรือไต่สวนของคณะกรรมการการเลือกตั้งมาใช้เป็นหลักในการพิจารณา เป็นต้น การจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งดังกล่าว เพื่อให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถปฏิบัติภารกิจที่กำหนดเพิ่มขึ้นในลักษณะเชิง

รูกเกี่ยวกับการจัดหรือดำเนินการจัดการเลือกตั้ง ควบคุม ดูแลการเลือกตั้งและการเลือกให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และป้องกันการทุจริตการเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้ได้กรรมการการเลือกตั้งที่สามารถปฏิบัติหน้าที่และใช้อำนาจได้อย่างถูกต้อง เที่ยงธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ อันจะทำให้เกิดการยอมรับจากทุกภาคส่วน นอกจากนี้ การที่จะทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมปราศจากการซื้อสิทธิขายเสียงได้นั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชน พรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งและส่วนราชการในการช่วยเหลือและคอยเป็นหูเป็นตาให้แก่คณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง และภายหลังการเลือกตั้ง ในการชี้แจงแสวงหาข้อเท็จจริงของผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมือง และการขายเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หากพบเห็นการกระทำดังกล่าวหรือพบเห็นเกี่ยวกับการกระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายเลือกตั้งต้องรีบรายงานเหตุการณ์ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบพร้อมพยานหลักฐานโดยเร็ว อีกทั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องปฏิบัติงานในเชิงรุก ต้องติดตาม ตรวจสอบและหาข่าวเกี่ยวกับพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หัวคะแนนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกตั้งแต่ละพื้นที่ โดยจัดส่งผู้ตรวจการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งจากส่วนกลางและในพื้นที่ลงพื้นที่เพื่อหาข่าวในเชิงลึกแล้วรายงานพฤติกรรมของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หัวคะแนนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกตั้งดังกล่าวว่ามี การกระทำความผิดเป็นเหตุให้การเลือกตั้งไม่สุจริตและเที่ยงธรรมหรือไม่อย่างไร คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อบุคคลที่กระทำการทุจริตในการเลือกตั้ง เช่น การซื้อสิทธิขายเสียงเอาไว้เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตการเลือกตั้ง และดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดดังกล่าว เป็นต้น ดังนั้น หากทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้งในการจัดการเลือกตั้งแล้ว จะทำให้ได้นักการเมืองที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปบริหารประเทศให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

คำสำคัญ: การจัดการเลือกตั้ง, คณะกรรมการการเลือกตั้ง, ความสุจริตและยุติธรรม

บทนำ

นับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประเทศไทยมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ซึ่งหากนับจากการเลือกตั้งในครั้งนั้นจนกระทั่งก่อนการประกาศบังคับใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กระทั่งรวมมหาดไทยเป็น ผู้รับผิดชอบจัดการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่นมาโดยตลอด ประกอบกับ ที่ผ่านมานักการเมืองเข้ามามีอิทธิพลต่อผู้รับผิดชอบจัดการเลือกตั้ง ส่งผลให้การจัดการเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมได้ยาก ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้เข้ามาทำหน้าที่ในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งทุกระดับแทนกระทรวงมหาดไทย โดยกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามอย่างเข้มข้น เพื่อให้ได้ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริตเป็นที่ประจักษ์ มีความกล้าหาญและมีความรู้ความสามารถเข้ามาทำหน้าที่จัดการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การเลือกตั้งถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่แสดงออกถึงเจตนารมณ์ของประชาชน ในการตัดสินใจลงคะแนนเลือกบุคคลหรือพรรคการเมือง เพื่อมอบอำนาจ อธิปไตยของเราให้แก่ผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ในการปกป้องผลประโยชน์และดูแลทุกข์สุขของประชาชน รวมทั้งดูแลบริหารงบประมาณของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2560: 3) การเลือกตั้งจึงเป็นจุดเริ่มต้นของประชาธิปไตยที่มอบอำนาจให้ผู้แทนประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาใช้อำนาจปกครองประเทศ ผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองบางส่วน จึงมีการแข่งขันกันทุกรูปแบบเพื่อที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ประเทศไทยมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 โดยการจัดการเลือกตั้งเป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย จากข้อมูลการสำรวจการเลือกตั้งทุกครั้งตั้งแต่ปี 2492 เป็นต้นมา ปรากฏว่ามีการซื้อสิทธิขายเสียงมา

โดยตลอด โดยมีรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม ซึ่งการใช้เงินเพื่อหาเสียงในการเลือกตั้งจำนวนมาก ทำให้เกิดแรงจูงใจที่ต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะต้องหาทุนคืนทดแทนเงินที่ได้ลงทุนไป รวมทั้งการตอบแทนบุญคุณผู้ที่เคยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเงินที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง และในขณะเดียวกันพฤติกรรมการขายสิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยการรับเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ดูเหมือนจะเป็นเรื่องปกติที่เกือบจะยอมรับกันได้ทั่วไป จนกลายเป็นที่มาของคำว่า “เงินไม่มา กาไม่เป็น” ซึ่งมีแนวโน้มเรียกร้องจำนวนเงินเพิ่มขึ้นและลุกลามไปในการเลือกตั้งทุกระดับ ทำให้การเลือกตั้งเป็นประชาธิปไตยเฉพาะรูปแบบเท่านั้น แต่สาระของประชาธิปไตยไม่ได้เกิดขึ้นเลย เพราะเจตนาในการเลือกตั้งไม่ได้เป็นไปตามระบบที่ควรจะเป็น การซื้อสิทธิขายเสียงและการทุจริตเลือกตั้งในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นศัตรูบ่อนทำลายระบอบประชาธิปไตยและก่อให้เกิดวจรอุบาทว์ของระบบการเมือง คือ ปรากฏการณ์ซื้อเสียง-จัดตั้งรัฐบาล-คอร์รัปชันเพื่อถอนทุนและเตรียมเงินไว้ใช้ในการซื้อเสียงเลือกตั้งครั้งต่อไป-เกิดวิกฤตศรัทธา-รัฐบาลอายุสั้นด้วยการลาออก ยุบสภา หรือมีการรัฐประหาร-ฉีกรัฐธรรมนูญ-ร่างรัฐธรรมนูญใหม่-เลือกตั้ง แล้วก็วนกลับมาซื้อเสียง-ถอนทุนคืน แล้วก็รัฐประหารซ้ำแล้วซ้ำอีก (ศุภชัย สมเจริญ, 2558)

ดังนั้น การที่จะทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมนั้น จึงต้องมีการจัดองค์กรของคณะกรรมการการเลือกตั้งให้เหมาะสม และคณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องพัฒนารูปแบบการจัดการเลือกตั้งและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งของประเทศไทยและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งของต่างประเทศ เพื่อนำมาเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเลือกตั้งของประเทศไทยให้สุจริตและเที่ยงธรรมต่อไป (ศุภชัย สมเจริญ, 2558)

การจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ของต่างประเทศ

จากการเลือกตั้งที่ผ่านมาของประเทศไทยยังไม่ประสบผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมได้ ดังนั้น การจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและปัญหาสำคัญในการจัดการเลือกตั้ง โดยศึกษาเปรียบเทียบการจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของต่างประเทศจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเลือกตั้งของประเทศไทยให้มีความสุจริตและเที่ยงธรรมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ ดังนั้น เพื่อให้การจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของประเทศไทยเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จึงขอเสนอเกี่ยวกับการจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งของต่างประเทศ เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและปัญหาสำคัญในการจัดการเลือกตั้งของประเทศไทย จำนวน 4 ประเทศ ดังต่อไปนี้

1. การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งและกลไกในการจัดการเลือกตั้ง ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (German Federation Electoral Commission) (สถาบันพระปกเกล้า, 2564)

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการปกครองแบบสหพันธ์ การจัดโครงสร้างคณะกรรมการการเลือกตั้งชุดต่าง ๆ จึงมีลำดับขั้นที่สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองแบบสหพันธ์ และมีลักษณะที่แยกขาดจากหน่วยงานของรัฐบาล โดยรัฐบาลแต่งตั้งได้เฉพาะประธานเท่านั้น เมื่อได้รับการแต่งตั้งแล้วประธานของคณะกรรมการการเลือกตั้งแต่ละชุดก็จะแต่งตั้งกรรมการอื่น ๆ เข้ามารับผิดชอบงานในแต่ละส่วน คณะกรรมการการเลือกตั้งจะมีบทบาทในการตรวจสอบการเลือกตั้ง โดยการควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ตรวจสอบสมบัติของผู้สมัคร พิจารณาคำอุทธรณ์ การรับรองหรือไม่รับรองผลการเลือกตั้งระดับมลรัฐ และระดับเขตที่คณะกรรมการการเลือกตั้งในระดับ

นั้น ๆ ส่งมา และประกาศรับรองหรือไม่รับรองผลการเลือกตั้งทั้งในระดับประเทศ ระดับ
มลรัฐ และระดับเขต ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับสหพันธ์ มีหน้าที่รวบรวมผลการเลือกตั้ง
ทั่วประเทศ แล้วประกาศว่าบัญชีเลือกตั้งใดบ้างที่ได้รับเลือก และแต่ละบัญชีมีสิทธิส่ง
กี่ที่นั่ง พร้อมทั้งประกาศรายชื่อผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง

2) คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับรัฐ ในแต่ละรัฐจะมีคณะกรรมการการ
เลือกตั้ง 1 ชุด ทำหน้าที่รวบรวมผลการเลือกตั้งภายในรัฐของตน

3) คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับเขตเลือกตั้ง ในแต่ละเขตเลือกตั้งจะมี
คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับเขตเลือกตั้ง 1 ชุด โดยแต่ละชุดมีหน้าที่รวมคะแนน
ภายในเขตเลือกตั้งที่ตนรับผิดชอบ

4) คณะกรรมการตรวจคะแนนประจำหน่วยเลือกตั้ง แบ่งประเภทออกไปตาม
ลักษณะงานที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย

4.1) คณะกรรมการตรวจสอบคะแนนประจำหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ มีหน้าที่
พิเศษโดยจะเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล บ้านพักคนชรา หรือเรือนจำ
 เป็นต้น เพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ที่จะใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งตามสถานที่ดังกล่าว ซึ่งไม่
อาจใช้สิทธิตามปกติได้ และ

4.2) คณะกรรมการตรวจคะแนนที่ลงทางไปรษณีย์ ทำหน้าที่ตรวจนับคะแนน
ที่ลงทางไปรษณีย์ รับผิดชอบตลอดทั้งเขตเลือกตั้งซึ่งแบ่งเขตตามความเหมาะสม

5) คณะกรรมการแบ่งเขตเลือกตั้ง กฎหมายเลือกตั้งได้กำหนดให้มี
คณะกรรมการถาวรระดับสหพันธ์ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของรัฐบาลในกรณีที่จะต้อง
มีการออกกฎหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงเขตเลือกตั้งเดิม แนวความคิดในการตั้งคณะกรรมการ
แบ่งเขตเลือกตั้ง สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้รับอิทธิพลมาจาก The Permanent
Boundary Commission ของอังกฤษ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายในด้านความเป็น
กลางในทางการเมือง จึงมีส่วนช่วยให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสำเร็จลุล่วงด้วยดี

2. การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของสหรัฐอเมริกา (Federal Election Commission United State of America: FEC) (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ม.ป.ป.)

คณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติ (Federal Election Commission) เป็นหน่วยงานอิสระ มีหน้าที่บริหารจัดการและบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เงินในการเลือกตั้งระดับชาติ โดยจะเปิดเผยข้อมูลการใช้เงินในการหาเสียงเลือกตั้ง บังคับใช้กฎหมายในเรื่องข้อห้ามและการจำกัดจำนวนเงินบริจาค รวมถึงควบคุมดูแลการสนับสนุนโดยรัฐต่อการเลือกตั้งประธานาธิบดี มีสมาชิกทั้งหมดหกคน ได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีด้วยความเห็นชอบจากวุฒิสภา มีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี และจะมีการแต่งตั้งสมาชิกจำนวนสองในหกคนเข้ามาดำรงตำแหน่งในทุกสองปี และกำหนดห้ามไม่ให้กรรมการเกินกว่าสามคนเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดียวกัน การตัดสินใจดำเนินการใด ๆ จะต้องใช้เสียงอย่างน้อยสี่เสียงเพื่อให้คำตัดสินนั้นมีความเป็นกลางสำหรับการดำรงตำแหน่งประธานและรองประธานจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันทุกปี โดยกรรมการแต่ละคนจะดำรงตำแหน่งประธานได้เพียงวาระเดียว

หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติสหรัฐอเมริกา มีดังนี้

- 1) บริหารจัดการโครงการการสนับสนุนเงินโดยรัฐ (Administering the Public Funding Program) โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (Federal Election Commission United State of America: FEC) จะเป็นผู้กำหนดว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดมีคุณสมบัติที่จะสามารถรับเงินสนับสนุนจากโครงการการสนับสนุนเงินโดยรัฐ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจะเป็นผู้มีอำนาจจ่ายเงินดังกล่าว นอกจากนี้ คณะกรรมการทางการเมือง ซึ่งรับเงินสนับสนุนจากโครงการจะต้องจัดทำบันทึกรายละเอียดการใช้จ่ายเงินก่อนดังกล่าว โดยภายหลังการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะทำการตรวจสอบคณะกรรมการทางการเมืองที่ได้รับเงินสนับสนุนแต่ละชุด หากพบว่ามีการใช้จ่ายเกินกว่าปริมาณที่กำหนดหรือใช้ไปเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่ได้รับอนุญาต จะต้องชดเชยใช้คืนตามจำนวนที่เหมาะสมแก่กระทรวงการคลัง

2) อำนวยความสะดวกในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร (Facilitating Disclosure) สำนักข้อมูลสาธารณะ (Public Records Office) จะดำเนินการเกี่ยวกับเอกสารเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้ง มีการเผยแพร่รายงานทางการเงินที่จัดทำโดยคณะกรรมการทางการเมือง จะเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะภายใน 48 ชั่วโมงหลังจากที่ได้รับรายงาน นอกจากนี้ประชาชนยังสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลของคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับประเภทต่าง ๆ ของค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้ง เช่น การบริจาคเงินจำนวนมาก การบริจาคเงินของ PAC เป็นต้น อีกทั้งประชาชนยังสามารถเข้าดูฐานข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งได้ทางเว็บไซต์ของคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติสหรัฐอเมริกา [www.fec.gov/disclosure.shtml] อีกทั้งยังมีการเผยแพร่เอกสารอื่น ๆ

3. การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของสาธารณรัฐอินเดีย (Electoral Commission of the Republic of India) (สถาบันพระปกเกล้า, 2564)

คณะกรรมการการเลือกตั้งของสาธารณรัฐอินเดียเป็นหน่วยงานอิสระประกอบด้วย ประธานกรรมการหนึ่งคน และกรรมการสองคน ซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกัน ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งโดยคำปรึกษาจากนายกรัฐมนตรี มีวาระดำรงตำแหน่งห้าปี และต้องมีอายุไม่เกินหกสิบห้าปี ประธานกรรมการการเลือกตั้งจะดำรงตำแหน่งตามวาระของตนเองเป็นการถาวร ยกเว้นได้รับความเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมดให้พ้นจากตำแหน่ง

คณะกรรมการการเลือกตั้งสาธารณรัฐอินเดียมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพสามารถจัดการเลือกตั้งที่มีเขตการเลือกตั้งจำนวนมากได้อย่างเรียบร้อย ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีหน้าที่และอำนาจเพียงพอกับการจัดการดูแลการเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี ยังมีอำนาจถึงตุลาการในการตรวจสอบการเลือกตั้งได้ในกรณีที่การเลือกตั้งนั้นมีการทุจริตเกิดขึ้น การร้องเรียนและฟ้องร้องการเลือกตั้ง กล่าวคือ เมื่อมีการทุจริตการเลือกตั้งเกิดขึ้น คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจรับคำร้องเรียน และมีอำนาจตั้งคณะตุลาการการเลือกตั้ง (Election Tribunals) (Inden Calling, The Electoral System in India,

1996. Monthly Program Journal of the External Service Division, of All India Radio, Vol. 40 (MAY): No.5P.2) ซึ่งการดำเนินคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งต้องพิจารณาให้เสร็จภายใน 100-180 วัน มิฉะนั้นจะถือว่าการเลือกตั้งเป็นโมฆะ ให้มีการเลือกตั้งใหม่ ทั้งนี้ กรณีข้อพิพาทเกี่ยวกับการเลือกตั้ง คู่กรณีอาจฟ้องร้องไปที่ศาลสูงภายใน 45 วัน นับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง และหลังจากที่ศาลสูงตัดสินแล้วสามารถอุทธรณ์ไปยังศาลสูงสุดเพื่อพิจารณาตัดสินใหม่ได้ คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงมีอำนาจอย่างกว้างขวาง รวมทั้งอำนาจในการตัดสินคดีความต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติ การเลือกตั้งประธานาธิบดี และรองประธานาธิบดี หรือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การตัดสินของคณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องอยู่ภายใต้การตรวจสอบของศาลสูง แต่ศาลสูงจะได้สวนหรือตัดสินคดีเกี่ยวกับการกระทำของคณะกรรมการการเลือกตั้งก็ต่อเมื่อผู้ได้รับความเสียหายจากการตัดสินของคณะกรรมการการเลือกตั้งมาร้องเรียนต่อศาลสูง

4. การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของสาธารณรัฐเกาหลี (National Election Commission: NEC) (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ม.ป.ป.)

คณะกรรมการการเลือกตั้งสาธารณรัฐเกาหลี ประกอบด้วย สมาชิกจำนวนเก้าคน ซึ่งสมาชิกสามคนมาจากการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี สมาชิกอีกสามคนมาจากการเลือกตั้งโดยสภาแห่งชาติ และสมาชิกอีกสามคนมาจากการแต่งตั้งโดยประธานศาลฎีกา และให้กรรมการการเลือกตั้งเลือกสมาชิกหนึ่งคนเป็นประธานกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งโดยจารีตประเพณีแล้วจะเลือกผู้พิพากษาที่มาจากศาลฎีกาเป็นประธานกรรมการการเลือกตั้ง กรรมการการเลือกตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี โดยมีลักษณะต้องห้ามที่สำคัญ คือ กรรมการการเลือกตั้งจะต้องไม่เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง และไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ เพื่อเป็นหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่เพื่อมิให้ถูกแทรกแซงหรือรับผลกระทบจากภายนอก และมีความเป็นกลางทางการเมือง

คณะกรรมการการเลือกตั้งประกอบด้วยโครงสร้าง 4 ชั้น ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับเมือง/จังหวัด (16 เมือง/จังหวัด)

คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับเมือง (250 เมือง) และคณะกรรมการการเลือกตั้งระดับเมือง/หมู่บ้าน (3,571 เมือง/หมู่บ้าน) มีหน้าที่และอำนาจ 5 เรื่อง ประกอบด้วย (1) บริหารจัดการการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ (2) บริหารจัดการเกี่ยวกับพรรคการเมือง (3) บริหารจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกองทุนทางการเมือง (4) ให้การศึกษาภาคพลเมือง และ (5) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเลือกตั้งและระบบการเมืองการปกครอง

การเลือกตั้งประธานาธิบดีและสมาชิกสภาแห่งชาติใช้หลักความเสมอภาคโดยตรงและลับ โดยมีการกำหนดเขตเลือกตั้ง หลักเกณฑ์ วิธีการ กระบวนการเลือกตั้ง และเรื่องอื่น ๆ เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ให้กำหนดโดยกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งเป็นการเฉพาะ โดยรูปแบบและวิธีการเลือกตั้งมี 4 รูปแบบ คือ การเลือกตั้งล่วงหน้า การเลือกตั้งภาคพื้นทะเล การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร และการเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง สำหรับพลเมืองชาวต่างประเทศไม่มีสิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดีและการเลือกตั้งรัฐสภา แต่พลเมืองชาวต่างประเทศซึ่งลงทะเบียนเป็นผู้อาศัยถาวรอยู่ในสาธารณรัฐเกาหลีมีสิทธิในการเลือกตั้งท้องถิ่น

วิธีการนับคะแนนเลือกตั้ง (Vote counting) การนับคะแนนเลือกตั้งระดับชาติจะนับ 2 ครั้ง ครั้งแรกจะนับที่เขตเลือกตั้ง โดยนับรวมกันทั้งบัตรเลือกตั้งของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง และบัตรเลือกตั้งของผู้ที่ไม่ได้มาใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง จากนั้นจะส่งคะแนนและบัตรเลือกตั้งไปรวมกัน ณ สถานที่กลางที่จัดไว้ ส่วนการเลือกตั้งท้องถิ่นจะมีการนับคะแนนที่เขตเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว

การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของประเทศไทย

ประเทศไทยมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 โดยเป็นการเลือกตั้งทางอ้อม ซึ่งการเลือกตั้งของประเทศไทยนับจากการเลือกตั้งครั้งแรกจนถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปปี พ.ศ. 2539 กระทั่งรวมทาดไทยทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการจัดการเลือกตั้งมาโดยตลอด ต่อมาภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ พ.ศ. 2516 ได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบ

การเลือกตั้งขึ้น โดยรัฐบาลได้มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการควบคุมการเลือกตั้ง” มีศาสตราจารย์กำธร พันธุลาภ เป็นประธาน มีหน้าที่ควบคุมการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย สุจริตและยุติธรรม และในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2535 นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง “องค์กรกลาง” ซึ่งเป็นองค์กรกึ่งรัฐและเอกชน มีศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล เป็นประธาน ทำหน้าที่สอดส่องดูแลการเลือกตั้ง ซึ่งประสบผลสำเร็จระดับหนึ่ง และได้มีการดำเนินการในการเลือกตั้งครั้งต่อมา

ในสมัยรัฐบาล พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีการประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 และเมื่อมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 แล้ว จึงได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการทั่วไปของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และนายทะเบียนพรรคการเมือง

การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

การเมืองไทยในช่วงก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีลักษณะเป็นการเมืองของนักการเมือง พลเมืองเจ้าของประเทศ ซึ่งเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสติและมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย การเมืองของนักการเมืองที่เรียกในทางวิชาการว่า ระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) เพื่อเป็นการปฏิรูปการเมืองในส่วนของการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรอิสระ ทำหน้าที่ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น และจัดให้มีการออกเสียงประชามติ โดยให้มีอำนาจในการควบคุม ออกระเบียบ ข้อกำหนด วินิจฉัยชี้ขาด และสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 136 ให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้งจำนวนห้าคน ประกอบด้วย ประธานกรรมการการเลือกตั้งคนหนึ่ง และกรรมการอื่นอีกสี่คน ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความสุจริตเป็นที่ประจักษ์ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, 2540) มีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว (มาตรา 140) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, 2540)

คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม (มาตรา 144) และมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้ศาล พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนหน้าที่การสืบสวน สอบสวนหรือวินิจฉัยชี้ขาด นอกจากนี้ยังมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด จำนวนจังหวัดละไม่เกินสิบเอ็ดคน โดยให้สรรหาจากผู้มีภูมิลำเนาในจังหวัดนั้นเป็นหลัก และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว (มาตรา 12) คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการตรวจสอบและป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้ง

การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

นับแต่การทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 จนถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สถานการณ์ทางการเมืองการปกครองไม่อยู่ในภาวะปกติที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเมืองเท่าที่ควร ในช่วงยกร่างรัฐธรรมนูญได้มีกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ออกมาแสดงตน และเสนอข้อเรียกร้องทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางทุก

ขั้นตอน และสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้นำความคิดเห็นของประชาชนมาเป็นข้อคำนึงในการยกร่างและแปรญัตติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุลัทธประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทย

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนบทบาทอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาในสัดส่วนใหญ่ ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยกเว้นในส่วนของการสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ (ใบเหลือง) หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง (ใบแดง) หลังการประกาศผลการเลือกตั้ง ที่จะต้องนำขึ้นสู่ศาลฎีกาหรือศาลอุทธรณ์ และได้ปรับปรุงบทบาทอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งให้ครอบคลุมไปถึงการออกกระเปียบประกาศ รวมทั้งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการตรวจสอบและควบคุมกำกับองค์กร สถาบันหน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งแต่ละระดับอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้ได้จริง

การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 229 ให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้งจำนวนห้าคน ประกอบด้วยประธานกรรมการการเลือกตั้งคนหนึ่ง และกรรมการการเลือกตั้งอื่นอีกสี่คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้มีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ มีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว (มาตรา 232) เป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งหรือสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณีรวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม (มาตรา 235)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 14 กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด คณะอนุกรรมการ บุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมายได้ โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมีจำนวนจังหวัดละห้าคน ซึ่งแต่งตั้งจากผู้มีความเป็นกลางทางการเมืองมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ มีคุณสมบัติตามมาตรา 16 ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 17 และได้รับการสรรหาตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด มีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว (มาตรา 15)

การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีความมุ่งหมายกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรอิสระองค์กรหนึ่ง มีความเป็นอิสระและมีความเป็นกลางทางการเมือง โดยมุ่งหวังให้ทำหน้าที่ควบคุม จัดการ และตรวจสอบการเลือกตั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมถึงการควบคุมการออกเสียงประชามติ และมีกลไกในการบริหารจัดการเลือกตั้ง ควบคุมการเลือกตั้งและการสืบสวนหรือไต่สวนการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งเพื่อให้เป็นไปด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม โดยมีสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นหน่วยธุรการทำหน้าที่สนับสนุนงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย กรรมการจำนวนเจ็ดคนซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากบุคคลซึ่ง (1) เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่จะยังประโยชน์แก่การบริหารและจัดการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งได้รับการสรรหาจากคณะกรรมการสรรหาจำนวนห้าคน และ (2) เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านกฎหมาย มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีผู้พิพากษา หรือตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีอัยการมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนสองคน (มาตรา 222)

(รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560) มีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว (มาตรา 223) มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) จัดหรือดำเนินการให้มีการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น และการออกเสียงประชามติ

(2) ควบคุมดูแลการเลือกตั้งและการเลือกตั้งตาม (1) ให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และควบคุมดูแลการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย เพื่อการนี้ให้อำนาจสืบสวนหรือไต่สวนได้ตามที่จำเป็นหรือที่เห็นสมควร

(3) เมื่อผลการสืบสวนหรือไต่สวนตาม (2) หรือเมื่อพบเห็นการกระทำที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าการเลือกตั้งหรือการเลือกตั้งตาม (1) มิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม หรือการออกเสียงประชามติเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ให้อำนาจสั่งระงับ ยับยั้ง แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกการเลือกตั้งหรือการเลือก หรือการออกเสียงประชามติ และสั่งให้ดำเนินการเลือกตั้ง การเลือก หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งบางหน่วย หรือทุกหน่วย

(4) สั่งระงับการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งตาม (1) ไว้เป็นการชั่วคราวเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้นั้นกระทำการหรือรู้เห็นกับการกระทำของบุคคลอื่น ที่มีลักษณะเป็นการทุจริต หรือทำให้การเลือกตั้งหรือการเลือกมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม

(5) ควบคุมการดำเนินงานของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามกฎหมาย

(6) หน้าที่และอำนาจอื่นตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

การจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้เพิ่มจำนวนกรรมการการเลือกตั้งจากห้าคนเป็นเจ็ดคน โดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้การตรวจสอบการทุจริตในการเลือกตั้งมีความเข้มข้นขึ้น และได้กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้สูงกว่าเดิม เพราะต้องการได้ผู้มีความรู้ความสามารถ มีความเป็นกลางทางการเมือง ซื่อสัตย์สุจริต

เป็นที่ประจักษ์และมีความกล้าหาญ รวมทั้งมีอำนาจเพิ่มขึ้น เพื่อจัดการทุจริตการเลือกตั้งอย่างจริงจัง

ตารางเปรียบเทียบการจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งและกลไกในการจัดการเลือกตั้งระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

ประเทศ รายการ	ประเทศไทย	สหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมัน	สหรัฐอเมริกา	สาธารณรัฐอินเดีย
1. จำนวน คณะกรรมการ การเลือกตั้ง	7 คน	คณะกรรมการ การเลือกตั้งชุดต่างๆ ตั้งแต่ระดับประจำ หน่วยเลือกตั้ง ระดับเขตเลือกตั้ง ระดับรัฐ และระดับ สหพันธ์	9 คน	3 คน
2. ที่มาของ คณะกรรมการ การเลือกตั้ง	- การสรรหาจาก คณะกรรมการ สรรหา 5 คน - การคัดเลือกจากที่ ประชุมใหญ่ศาล ฎีกา 2 คน	รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย เป็นผู้แต่งตั้ง ประธานกรรมการ การเลือกตั้ง เมื่อได้รับการแต่งตั้ง แล้วประธานของ คณะกรรมการเลือก ตั้งแต่ละชุดจะ แต่งตั้งกรรมการ อื่น ๆ เข้ามา รับผิดชอบงาน ในแต่ละส่วน	ประธานาธิบดีเป็นผู้ แต่งตั้งคณะกรรมการ การเลือกตั้งแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา โดยความเห็นชอบ ของวุฒิสภา	ประธานาธิบดีเป็นผู้ แต่งตั้งคณะกรรมการ การเลือกตั้ง โดยคำปรึกษา จากนายกรัฐมนตรี

ตารางเปรียบเทียบการจัดองค์กรคณะกรรมการการเลือกตั้งและกลไกในการจัดการเลือกตั้งระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ (ต่อ)

ประเทศ รายการ	ประเทศไทย	สหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมัน	สหรัฐอเมริกา	สาธารณรัฐอินเดีย
3. วาระการดำรง ตำแหน่ง	7 ปี มีอายุไม่ต่ำกว่า 45 ปี แต่ไม่เกิน 70 ปี ดำรงตำแหน่ง ได้เพียงวาระเดียว	-	6 ปี โดยจะมีการ แต่งตั้งสมาชิก จำนวน 2 ใน 6 คน เข้ามาดำรงตำแหน่ง ทุก 2 ปี ประธาน และรองประธานจะ สับเปลี่ยนหมุนเวียน กันทุกปีและดำรง ตำแหน่งประธานได้ เพียงวาระเดียว	5 ปี ต้องมีอายุไม่ เกิน 65 ปี ประธาน กรรมการการ เลือกตั้งจะดำรง ตำแหน่งตามวาระ ของตนเองเป็นการ ถาวรและจะไม่ถูก โยกย้ายจาก ตำแหน่ง
4. ผู้ตรวจสอบ การเลือกตั้ง	คณะกรรมการ การเลือกตั้งและ ผู้ตรวจการเลือกตั้ง	คณะกรรมการ เลือกตั้ง	คณะกรรมการ การเลือกตั้งแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา	คณะกรรมการ การเลือกตั้ง
5. การแบ่งเขต เลือกตั้ง	คณะกรรมการ การเลือกตั้ง	คณะกรรมการแบ่ง เขตเลือกตั้งเป็นผู้ กำหนดขอบเขต พื้นที่เลือกตั้ง	-	คณะกรรมการ แบ่งเขตการเลือกตั้ง

สรุป

คณะกรรมการการเลือกตั้ง (Election Commission of Thailand) เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่และอำนาจในการควบคุมดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น และการออกเสียงประชามติ เป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปการเมืองและการเข้าสู่อำนาจของนักการเมือง เพื่อให้ได้คนดีมีความรู้ ความสามารถ เข้ามาปกครองบ้านเมืองให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและเพื่อความผาสุกของประชาชน การจัดองค์กรการเลือกตั้งของประเทศไทยเพื่อนำไปสู่ความสุจริตและเที่ยงธรรม จึงเริ่มตั้งแต่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกของประเทศไทย

สำหรับการควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจชี้ขาดในคดีทุจริตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยหรือความปรากฏต่อคณะกรรมการไม่ว่าโดยทางใด ไม่ว่าจะมีผู้แจ้งหรือผู้กล่าวหาหรือไม่ ถ้ามีหลักฐานพอสมควรหรือมีข้อมูลเพียงพอที่จะสืบสวนต่อไปว่ามีการกระทำความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งและพรรคการเมือง หรือจะมีผลให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม หรือเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย คณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่ต้องดำเนินการให้มีการสืบสวน หรือไต่สวน เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานโดยพลัน ถ้าผลการสืบสวนหรือไต่สวนปรากฏว่าไม่มีมูลความผิดให้ส่งยุติเรื่อง หากปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อว่ามีผู้กระทำการตามที่มีการสืบสวนหรือไต่สวน ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งให้ดำเนินคดีโดยเร็ว หรือในกรณีจำเป็นจะส่งระงับสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้กระทำการดังกล่าวไว้เป็นการชั่วคราวก็ได้ ก่อนที่คณะกรรมการการเลือกตั้งจะใช้อำนาจชี้ขาดคดีทุจริตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะต้องมีการแต่งตั้งเจ้าพนักงานและ/หรือ คณะกรรมการสืบสวนหรือไต่สวน รวมทั้งคณะอนุกรรมการวินิจฉัยเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนหรือกระบวนการสืบสวนหรือไต่สวนตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวน การไต่สวน และการวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. 2561 เสียก่อน เพื่อทำการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 โดยบัญญัติเปลี่ยนแปลงไปจากหลักการเดิม คือให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจสืบสวนหรือไต่สวน เพื่อให้การควบคุมดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจสืบสวนหรือไต่สวน อาจไม่แตกต่างกับการสืบสวนสอบสวนของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ผ่านมา เพียงแต่บัญญัติไว้เช่นนี้จะหลักประกันยิ่งขึ้นในแง่ของวิธีพิจารณา

เพื่อค้นหาความจริงก่อนการวินิจฉัยชี้ขาดว่าต้องใช้ระบบใดส่วนมิใช่ใช้ระบบกล่าวหาที่ให้
 ผู้วินิจฉัยชี้ขาดคดีเป็นเพียงคนกลางคอยทำหน้าที่กำกับและวินิจฉัยคดีการทุจริตการ
 เลือกตั้งเท่านั้น แต่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่และอำนาจอย่างกว้างขวางในการ
 ดำเนินการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้เองตามความเหมาะสม
 ทั้งนี้จะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่น
 นอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีได้ตามที่เห็นสมควร เพื่อประกอบการพิจารณา
 วินิจฉัยชี้ขาด

ข้อเสนอแนะ

1. ควรแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
 มาตรา 222 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง
 พ.ศ. 2560 มาตรา 8 เพื่อจัดองค์ประกอบกรรมการการเลือกตั้งเสียใหม่เป็นให้
 คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการคนหนึ่ง และกรรมการอื่นอีก
 สี่คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากบุคคลดังต่อไปนี้...
 และควรมีการมอบหมายแบ่งงานให้กรรมการการเลือกตั้งแต่ละคนกำกับดูแลงานตาม
 โครงสร้างการแบ่งส่วนงานใหม่เหมือนคณะกรรมการการเลือกตั้งชุดก่อน

2. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการ
 การเลือกตั้ง พ.ศ. 2560 ให้ยกเลิกผู้ตรวจการเลือกตั้ง และนำคณะกรรมการการเลือกตั้ง
 ประจำจังหวัดมาดำเนินการแทน เนื่องจากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเป็น
 กลไกในลักษณะแขนและขาของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อประโยชน์ในการควบคุม
 กำกับการบริหารงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หากนำ
 คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกลับมาใช้ใหม่ ควรจะกำหนดหน้าที่และอำนาจ
 ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และไม่ซ้ำซ้อนกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
 ประจำจังหวัด เน้นการส่งเสริมและการสนับสนุนการปฏิบัติงานให้แก่คณะกรรมการการ
 เลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด โดยเพิ่มเติมหน้าที่และ
 อำนาจด้านการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการเลือกตั้ง และการ

กระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งและพรรคการเมือง หรือการกระทำใดที่จะเป็นเหตุให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่และอำนาจเดิมของผู้ตรวจการเลือกตั้ง เพื่อช่วยส่งเสริมการดำเนินงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการจัดการเลือกตั้งให้สุจริตและเที่ยงธรรม

3. ควรนำเครื่องลงคะแนนมาใช้ในการเลือกตั้ง เนื่องจากปัจจุบันได้พัฒนาปรับปรุงจนสามารถป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกกว่าออกเสียงลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้ง และมีค่าใช้จ่ายที่คุ้มค่า เพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการพิมพ์บัตรเลือกตั้งจำนวนมาก แม้การลงทุนสร้างเครื่องลงคะแนนจะใช้เงินจำนวนมาก แต่ในระยะยาวแล้วการใช้เครื่องลงคะแนนจะประหยัดกว่าการออกเสียงลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้ง เพราะไม่ต้องพิมพ์บัตรเลือกตั้งทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง นอกจากนี้การใช้เครื่องลงคะแนนนี้เป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ เนื่องจากเมื่อออกเสียงลงคะแนนโดยใช้เครื่องแล้วไม่มีผู้ใดสามารถทราบได้ว่าลงคะแนนให้ผู้ใด ปัจจุบันมีหน่วยงานต่าง ๆ มาขอยืมเครื่องลงคะแนนจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งไปใช้ออกเสียงลงคะแนน เช่น การเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์ กรรมการรัฐสภา และกรรมการนักเรียนนักศึกษาตลอดมา จึงเป็นเครื่องยืนยันว่าเครื่องลงคะแนนของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีประสิทธิภาพสามารถป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้ ทั้งนี้ เครื่องลงคะแนนสร้างขึ้นมาเพื่อลดความผิดพลาดของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้ง เพื่อลดสถิติของบัตรเสีย และลดความผิดพลาดในการวินิจฉัยบัตรเลือกตั้งของคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความสะดวกในการลงคะแนน และมีความมีประสิทธิภาพในการนับคะแนน การรวมผลการนับคะแนน และการประกาศผลการนับคะแนน ในขณะเดียวกันเครื่องลงคะแนนยังสามารถลดขั้นตอนการดำเนินการ และลดปริมาณการใช้กระดาษที่ทำเป็นบัตรเลือกตั้งซึ่งเป็นขยะได้อีกด้วย

ดังนั้น การจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นต้องศึกษาแนวทางการจัดองค์กรและกลไกในการจัดการเลือกตั้งของต่างประเทศ เพื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ แล้วนำมาปรับปรุงการจัดองค์กรและ

กลไกในการจัดการเลือกตั้งของประเทศไทย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามบริบทการปกครองของประเทศไทย และนำไปสู่การเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรมต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. (2526). คณะกรรมการ: การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ. วารสารกฎหมายปกครอง, 2(1), 63-67.
- ฐานข้อมูลด้านการออกแบบการจัดการเลือกตั้งของ International IDEA. (2564). สืบค้น 20 พฤษภาคม 2564, จาก <http://www.idea.int/elections/emd/electoral-management-design-database.cfm>
- ภัทราวดี ผุดเหล็ก. (2533). การปรับปรุงโครงสร้างองค์กร: กรณีศึกษา สำนักงานอธิการบดี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540). ราชกิจจานุเบกษา, 114 (ตอน 55 ก), 1-99.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา, 134 (ตอน 40 ก), 1-90.
- วัชรารมณ์ จุ้ยลำเพ็ญ. (2560). การให้มีผู้ตรวจการเลือกตั้งแทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2564, จาก <http://library2.parliament.go.th/Ebook/content-issue/2560/hi2560-029.pdf>
- ศุภชัย สมเจริญ. (2558). การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์และเที่ยงธรรม. ใน เอกสารประกอบการสัมมนา ณ อาคารรัฐสภา วันที่ 22 กรกฎาคม 2558. [ม.ป.ท.].
- สถาบันพระปกเกล้า. (2564). ลักษณะหน่วยงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งประเทศต่าง ๆ. สืบค้น 14 พฤษภาคม 2564, จาก <http://www.kpi.ac.th/kpiuser/documents/rad/>

สมชัย ศรีสุทธียากร. (2561, 21 สิงหาคม). ประสิทธิผลแห่งกลไกผู้ตรวจการเลือกตั้ง.

มติชนสุดสัปดาห์. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2564, จาก http://www.matichonweekly.com/column/article_126152

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2560). “วิกฤต” เลือกตั้ง ส.ส.57 สู่ทียึดอำนาจ.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาตพรว.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (ม.ป.ป.). รายงานการศึกษาดูงานสาธารณรัฐเกาหลี
หลักสูตรการพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูง รุ่นที่ 8 (พตส.8).
[ม.ป.ท.].

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (ม.ป.ป.). รายงานประกอบการศึกษาดูงาน
ต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา **หลักสูตรการพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้ง
ระดับสูง รุ่นที่ 7 (พตส.7).** [ม.ป.ท.].

อนุสรณ์ ไชยทาน. (2536). การจัดองค์กรและการบริหารศูนย์อำนวยการเลือกตั้ง
ภายใต้แนวคิด 3 เขตยุทธศาสตร์: กรณีวิจัยปฏิบัติการเขตเลือกตั้ง ค
จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตร., สถาบันบัณฑิตพัฒน-
บริหารศาสตร์.

อุดม รัฐอมฤต. (2563). เจตนารมณ์ของกฎหมายในการกำหนดให้มีผู้ตรวจการเลือกตั้ง.
ใน เอกสารสรุปคำบรรยายในการอบรมพัฒนาศักยภาพผู้ตรวจการเลือกตั้ง.
[ม.ป.ท.].

เครือข่ายนโยบายสาธารณะ: ความหมาย การวิเคราะห์ เครือข่ายและกรณีศึกษา

Policy Network: Definition, Social Network Analysis, and Case Studies

นิภาพรรณ เจนสันติกุล^{1*} | Nipapan Jensantikul

Abstract

The purposes of this paper were to explain 1) the meaning of network analysis networks and 2) three case studies to illustrate the link between network analysis and network administration. The results of the analysis revealed that 1) Network was a form of coordination of individuals, groups, or organizations in which different parties have resources. 2) The results of the analysis of public policy networks with 3 case studies, namely the four-region slum network, the Don Chimplee model network, and a social network of Lao migrant women workers, It was found that the size of social groups was determined by the number of members and collective communication on public policy issues in all three case studies. A structured

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Lecturer, Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

*Corresponding author email: nipajen@kku.ac.th

working relationship between members of the network was organized, which focused on equal participation and authority in the process, and a common framework is established. Therefore, in order to successfully manage the network, the government-private partnership management model should be adopted.

Keywords: Public Policy Network, Composition, Case Studies

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายของเครือข่ายการวิเคราะห์เครือข่ายและกรณีศึกษาเพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการวิเคราะห์เครือข่ายกับการบริหารเครือข่าย ผลการวิเคราะห์ พบว่า 1) เครือข่ายเป็นรูปแบบการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์การหลาย ๆ องค์การที่ต่างฝ่ายต่างมีทรัพยากร มีเป้าหมาย และมีวิธีการทำงาน 2) ผลการวิเคราะห์เครือข่ายนโยบายสาธารณะกับกรณีศึกษาจำนวน 3 กรณี ได้แก่ เครือข่ายสลัมสี่ภาค เครือข่ายดอนฉิมพลีโมเดล และเครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่น พบว่า ทั้ง 3 กรณีศึกษามีขนาดของกลุ่มสังคมพิจารณาได้จากจำนวนสมาชิกและมีการติดต่อสื่อสารในประเด็นทางนโยบายสาธารณะร่วมกัน มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างสมาชิกในเครือข่าย มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและมีอำนาจเท่าเทียมกันในกระบวนการ มีการกำหนดกรอบการทำงานร่วมกัน ดังนั้นเพื่อให้การบริหารเครือข่ายประสบความสำเร็จควรนำรูปแบบการบริหารแบบหุ้นส่วนร่วมกันระหว่างรัฐบาลและเอกชนเข้ามาใช้

คำสำคัญ: เครือข่ายนโยบายสาธารณะ, องค์ประกอบ, กรณีศึกษา

บทนำ

เครือข่ายนโยบายสาธารณะเป็นการนำแนวคิดเครือข่ายทางสังคมมาอธิบายถึงความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลที่ตัวแสดงต่าง ๆ ในแต่ละระดับ ซึ่งเมื่อพิจารณาโครงสร้างของแต่ละสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของการรวมกลุ่ม และรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างกัน และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนแบบเฉพาะเจาะจง โดยโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญประกอบไปด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ทฤษฎีเครือข่ายจัดเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของผู้กระทำอื่น ๆ ตามบรรทัดฐาน วัฒนธรรม กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และยึดเหนี่ยวให้กลุ่มบุคคลให้เข้ามาอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้รูปแบบของโครงสร้างมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างจุดของผู้กระทำซึ่งมีความแตกต่างในทิศทางและมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ความสัมพันธ์ที่โยงใยตั้งแต่ระดับจุลภาคจนถึงระดับมหภาค ระดับบุคคล เครือญาติ กลุ่ม ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ โดยเครือข่าย คือ การจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป อาจเป็นหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร หน่วยงานพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร กลุ่มอาสาสมัครของประชาชน หรือองค์การระหว่างประเทศ เพื่อร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการกิจของสาธารณะบางประการ โดยมีองค์การภาครัฐเป็นแกนหลักของเครือข่าย ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเหล่านี้เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีเป้าหมายของความร่วมมือก็เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสาธารณะบางประการร่วมกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่องค์การใดองค์การหนึ่งมีอาจดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้โดยลำพัง (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2550: 32-35)

ทั้งนี้ในการดำเนินงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องมีความหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องและทุกหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องควรร่วมมือและมีการบริหารในรูปแบบเครือข่าย โดยรวบรวมหน่วยงานทุกระดับไว้ที่ผลประโยชน์นโยบาย

ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเฉพาะและเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน (Goodsell, 2006: 628) ดังนั้น ในการดำเนินนโยบายสาธารณะจึงมีหลายหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องและแต่ละระดับความสัมพันธ์นั้นมีการกำหนดไว้ชัดเจนตามกฎหมาย เป็นการจัดการที่มีความร่วมมือแบบข้ามหน่วยงาน เป็นการแสดงความเป็นหุ้นส่วนของภาครัฐบาลและหน่วยงานอื่น ๆ (Simo & Bies, 2007: 125) โดยต้องคำนึงถึง 1) การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ค่านิยม ทักษะ และพฤติกรรมให้มีความพร้อมกับการเผชิญสถานการณ์ฉุกเฉิน (McEntire et al., 2002: 270) และ 2) ความไว้วางใจในการทำงานร่วมกันเพื่อลดช่องว่างการทำงาน (Simo & Bies, 2007: 137)

จากความสำคัญและลักษณะของเครือข่ายข้างต้นเป็นที่มาของบทความวิชาการเรื่องเครือข่ายนโยบายสาธารณะ: ความหมาย องค์ประกอบและกรณีศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายของเครือข่าย การวิเคราะห์เครือข่ายและกรณีศึกษาเพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการวิเคราะห์เครือข่ายกับการบริหารเครือข่าย

องค์ความรู้เกี่ยวกับความหมายของเครือข่ายและคุณลักษณะของการวิเคราะห์เครือข่าย

1. ความหมายของเครือข่าย

นักวิชาการต่างให้ความหมายของเครือข่ายไว้ ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 60-61) อธิบายว่าเครือข่าย คือ รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์การหลาย ๆ องค์การ ที่ต่างฝ่ายต่างมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานเป็นของตนเอง แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์การเครือข่าย แม้ว่าองค์การเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์การเหล่านี้ก็ยังคงมีความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนของ

องค์การเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มหรือองค์การตรงที่บุคคลทุกคนในกลุ่มจะต้องเข้าร่วมในทุกอย่างพร้อมกันหมด อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน รับผิดชอบในทรัพย์สินร่วมกัน ในช่วงระยะเวลายาวนานตราบเท่าที่ยังเป็นสมาชิกอยู่ แต่การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนั้น แม้จะมีบางอย่างร่วมกัน หรือมีกฎเกณฑ์บางอย่างร่วมกัน แต่การเข้าร่วมนั้นก็ เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น หรือเป็นการเข้าร่วมเพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยที่แต่ละกลุ่มยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองเอาไว้ได้ สอดคล้องกับ นฤมล นิราทร (2543: 6) ที่อธิบายว่า เครือข่าย คือ กลุ่มของจุดต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมต่อกันด้วยเส้นจุดต่าง ๆ ที่ว่านี้ คือ บุคคลหรือกลุ่ม ส่วนเส้นที่เชื่อมต่อนี้หมายถึงความสัมพันธ์ที่บุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ มีต่อกัน เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของกลุ่ม (แต่กลุ่มไม่ใช่เครือข่ายเสมอไป)

นอกจากนี้อาจพิจารณาเครือข่ายในรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์การ เพื่อการแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์การจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตแน่นอนหรือไม่ก็ได้ องค์การเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกัน (Alter & Hage, 1993: 15; Jensantikul, 2021; Smith & Wohlstetter, 2006: 250; Starkey, 1997: 15) และเครือข่ายได้กลายเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ ถ่วงดุลและเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และตอบสนองความต้องการของประชาชน เครือข่ายที่มีความหลากหลายจะนำไปสู่การสร้างพื้นที่สาธารณะและความเป็นประชาธิปไตย ดังนั้น ในการวิเคราะห์เครือข่ายจะนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบายสาธารณะโดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ กลยุทธ์และการดำเนินการต่าง ๆ ของผู้ที่มีบทบาทในเครือข่ายและผลลัพธ์ของนโยบายตามกระบวนการของนโยบายสาธารณะ (Bevir & Richards, 2009: 3; Sandström & Carlsson, 2008: 497; Stone, 2008: 26) เพราะปัญหา นโยบายสาธารณะมีความซับซ้อน (Parag, 2006: 214)

ทั้งนี้ เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์ (2555: 22) อธิบายว่า เครือข่าย คือ แนวคิดหนึ่งที่มีการนำมาใช้ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์อย่างแพร่หลาย ซึ่งมีลักษณะแนวคิดในการนำไปใช้ 3 รูปแบบ คือ 1) การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social network analysis) เป็นแนวคิดที่มีการศึกษากันอย่างแพร่หลายในสาขาวิชาสังคมวิทยา 2) สังคมเครือข่าย

(Network society) เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายลักษณะของสังคมสมัยใหม่ที่เกิดมาจากการผลของการปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศ 3) เครือข่ายนโยบายเป็นแนวคิดที่นำไปใช้ในทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะการศึกษาการผลิตนโยบายสาธารณะ โดยใช้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลกับตัวแสดงทางสังคมอื่น ๆ

สรุปได้ว่า เครือข่าย หมายถึง รูปแบบการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์การหลาย ๆ องค์การ ที่ต่างฝ่ายต่างมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะอยู่ในระดับที่สามารถนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการดำเนินงานหรือการตัดสินใจร่วมกันระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ภายในเครือข่าย

2. คุณลักษณะของการวิเคราะห์เครือข่าย

นักวิชาการต่างให้ความหมายของคุณลักษณะของการวิเคราะห์เครือข่าย ดังนี้

Wasserman & Faust (1994: 6) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของการวิเคราะห์เครือข่ายที่เน้นความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบของความสัมพันธ์ แทนที่จะวิเคราะห์พฤติกรรมปัจเจกบุคคล ทักษะคิด และความเชื่อ การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมสนใจแก่นแท้ของสังคมหรือปฏิสัมพันธ์ของผู้แสดงกับคนอื่น การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของปัจเจกบุคคล ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการรวมกัน ประกอบกันเป็นเครือข่าย สอดคล้องกับ Reid & Smith (2009: 49) ที่กล่าวถึง คุณลักษณะของเครือข่ายว่าอาจเป็นตัวแบบที่ใช้จุดหรือปุ่มเพื่อแสดงถึงตัวแสดงในเครือข่าย และเส้นระหว่างจุดแทนความสัมพันธ์หรือสายสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง คุณลักษณะของตัวแสดงเป็นการวัดความเกี่ยวข้องกันกับปุ่มและเต็มไปด้วยชุดของคุณลักษณะของตัวแสดงที่ประกอบเป็นเครือข่ายโดย Dempwolf & Lyles (2012: 6) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าคุณลักษณะของการวิเคราะห์เครือข่ายเป็นทั้งทฤษฎีทางทฤษฎีที่ว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลที่ตัวแสดงเป็นอิสระจากโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเป็นอย่างไรและเป็นชุดเครื่องมือวิเคราะห์เพื่อวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์และโครงสร้างทางสังคมแบบเครือข่ายของปุ่ม (ตัวแสดง) และสายสัมพันธ์ (ความสัมพันธ์) (Butts, 2008: 11) เมื่อนำคุณลักษณะมาอธิบายในทาง

นโยบายสาธารณะ พบว่า พัทรี สิโรรส (2539: 263) สรุปลักษณะสำคัญของเครือข่ายนโยบายสาธารณะไว้ดังนี้

1. ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย สมาชิกมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ฉะนั้นจึงต้องพึ่งพาทรัพยากรของสมาชิกอื่น ๆ ในเครือข่าย เพื่อให้สามารถนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ได้ การพึ่งพาอาศัยกันนี้จะไม่ตายตัว สามารถปรับตามสถานการณ์และเปลี่ยนแปลงได้โดยสมาชิกที่ร่วมในความสัมพันธ์พึ่งพิงนั้น

2. กระบวนการ เครือข่ายนโยบายจะมีผู้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นตัวแสดงหลากหลาย จะไม่พบตัวแสดงคนเดียวหรือหน่วยงานเดียว หรือองค์กรเดียวโดด ๆ ที่มีศักยภาพมากพอที่จะกำหนดยุทธวิธีและการดำเนินงานของตัวแสดงอื่น ๆ แต่ละตัวแสดงจะมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายและผลประโยชน์ของตนเอง จะไม่พบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอันเดียวที่โดดเด่นที่จะเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มแรก เพราะนโยบายเป็นผลมาจากการที่ตัวแสดงต่าง ๆ มาปฏิสัมพันธ์กัน แต่ก็มิได้หมายความว่าตัวแสดงทุกตัวแสดงจะมีอำนาจเท่าเทียมกันในกระบวนการปฏิสัมพันธ์นั้น ๆ อำนาจจะขึ้นอยู่กับว่าตัวแสดงนั้นมีทรัพยากรในเครือข่ายและเห็นว่ามีค่าและเป็นที่ต้องการ

กระบวนการทำงานของเครือข่ายดำเนินไปโดยระบบการกำกับดูแลตนเอง มีความเป็นอิสระภายในขอบเขตที่จำกัดโดยหน่วยงานอื่น ๆ ภายนอก กล่าวคือ เครือข่ายมีความเป็นอิสระในการจัดระเบียบดูแลตนเองระดับหนึ่ง ไม่อยู่ภายใต้หรือเป็นส่วนหนึ่งของสายการควบคุมบังคับบัญชาใด ๆ ไม่ยอมเข้าไปอยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ของบทกฎหมาย และไม่ยอมอยู่ในกลไกการจัดระเบียบควบคุมของระบบตลาด เครือข่ายขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะหนึ่ง ๆ ภายใต้กรอบการกำกับดูแลตนเองซึ่งตั้งอยู่บนชุดความคิดของตนเอง ทรัพยากรของเครือข่าย และการปฏิสัมพันธ์ภายในเครือข่ายที่มีพลวัต ในขณะเดียวกันปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้ “กรอบการทำงานร่วมกัน” ที่เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์บรรทัดฐานการตระหนักร่วม ซึ่งสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามการเจรจาต่อรองกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ดังนั้น การทำงานของเครือข่ายหนึ่ง ๆ จึงอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองและบริบทเชิงสถาบัน (Political and institutional environment) ซึ่งอาจส่งผลเอื้ออำนวยให้การกำกับดูแลตนเองของ

เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างราบรื่น หรืออาจส่งผลจำกัดขีดความสามารถในการจัดการดูแลตนเองของเครือข่าย

3. สถาบัน เนื่องจากเครือข่ายนโยบายประกอบด้วยลักษณะความสัมพันธ์ การพึ่งพากันระหว่างตัวแสดง ซึ่งจะมีผลต่อลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยจนเป็นกระสวนและคงทนไม่สลายไปง่าย ๆ มีการสร้างกติกาการปฏิบัติที่ทำให้ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวมีความหมายและคุณค่า และช่วยทำให้กระสวนดังกล่าวคงอยู่ต่อไปได้ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นสถาบัน

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของการวิเคราะห์เครือข่าย มีลักษณะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบของความสัมพันธ์โดยใช้จุดหรือปมเพื่อแสดงถึงตัวแสดงในเครือข่าย และเส้นระหว่างจุดแทนความสัมพันธ์หรือสายสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง และเครือข่ายนโยบายสาธารณะเป็นการแสดงแบบแผนการโต้ตอบของผู้แสดงในระบบย่อยของนโยบาย การแบ่งประเภทอาศัยแนวคิดพหุนิยมที่เน้นบทบาทและการแข่งขันกันของผู้แสดง ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ

ทั้งนี้ พัทธี สิริโรส (2539: 7) กล่าวถึงชนิดของเครือข่ายนโยบายว่ามีอยู่ 8 ชนิดที่ภาครัฐและภาคสังคมจะเป็นผู้มีบทบาท โดยมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. Bureaucratic network เป็นรูปแบบที่ผู้มีบทบาทมาจากภาครัฐทั้งหมด
2. Issue network เป็นรูปแบบที่ทั้งภาครัฐและภาคสังคมมีปฏิสัมพันธ์กันโดยที่ภาคสังคมมีบทบาทสูง
3. Participatory statist network เป็นรูปแบบที่ผู้มีบทบาทเป็นภาครัฐ แต่ถูกรอบำงโดยภาคสังคมที่เข้ามาอย่างไม่เป็นทางการ
4. Pluralist network เป็นรูปแบบที่ภาครัฐมีบทบาทสูง ส่วนบทบาทของภาคสังคมเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ
5. Clientelistic network เป็นรูปแบบระบบอุปถัมภ์ที่เป็นลูกค้าประจำและรัฐมีบทบาทสูง

6. Captured network เป็นรูปแบบที่ทั้งภาครัฐและภาคสังคมเป็นผู้มีบทบาท แต่บทบาทของภาครัฐถูกภาคสังคมครอบงำ กล่าวคือ ภาคสังคมมีบทบาทในการเป็น ภาครัฐด้วย

7. Triadic network เป็นรูปแบบที่กลุ่มผู้มีบทบาททั้งสิ้น 3 กลุ่ม เป็นภาครัฐ 1 กลุ่ม และภาคสังคม 2 กลุ่ม ภาครัฐเป็นผู้คุมสถานการณ์หรือมีบทบาทสูงกว่าภาคสังคม ทั้งสอง

8. Corporatist network เป็นรูปแบบที่ทั้งภาครัฐและภาคสังคมเข้ามาอยู่ ร่วมกันในเครือข่าย โดยไม่หวังผลประโยชน์ แต่การเข้ามาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ รูปแบบ ดังกล่าวภาคสังคมเป็นผู้มีบทบาทสูงกว่าภาครัฐ สามารถคุมสถานการณ์ได้

Rhodes & Marsh (1992: 1-26) รวบรวมแนวคิดและศึกษาเครือข่ายนโยบาย เกี่ยวกับเมืองของอังกฤษ โดยพิจารณาถึงชุมชนนโยบาย (Policy community) และ เครือข่ายนโยบาย (Policy network) เพื่ออธิบายถึงกระบวนการนโยบายในประเทศ อังกฤษ ทั้งนี้เครือข่ายนโยบาย หมายถึง ความสัมพันธ์ในระดับจุลภาคระหว่างบทบาท ของกลุ่มผลประโยชน์และรัฐบาลในการกำหนดนโยบาย และในระดับมหภาค หมายถึง การกระจายอำนาจภายในสังคม (The distribution of power within contemporary society) ซึ่งจำแนกชุมชนนโยบายและเครือข่ายนโยบายตามแนวคิดของ Rhodes คือ การพิจารณาความมั่นคง การจำกัดจำนวนสมาชิก การมีความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง และการ มีข้อจำกัดของการต่อรองในแนวนอน (Rhodes & Marsh, 1992: 14)

นอกจากนี้ นันธิดา จันทรศิริ (2557-2558: 150-151) กล่าวถึง บริบทการ เปลี่ยนแปลงของการจัดการภาครัฐจากรัฐสู่ภาคส่วนสังคม เนื่องจากการบริหารจัดการ ของภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนกลไกทางการบริหารจากการเป็นรัฐรวมศูนย์ เป็นรัฐที่มีการ กระจายอำนาจสู่สังคมเพื่อร่วมกันจัดการภาคสาธารณะมากขึ้นในหลายลักษณะ การ จัดการกระบวนการนโยบายสาธารณะในเชิงเครือข่ายจึงสามารถกระทำได้ในทุก กระบวนการของนโยบายสาธารณะ เป็นการจัดการแนวใหม่ที่สนับสนุนให้เครือข่าย ประสบความสำเร็จในกระบวนการนโยบายสาธารณะ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแต่ละ กระบวนการ โดยมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญในการจัดการเครือข่าย ได้แก่ ด้านรัฐ

กำกับหรือรัฐจัดระเบียบ การสร้างความร่วมมือ การสร้างทีมงาน การสร้างภาวะผู้นำ และการเจรจาต่อรอง

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการจัดการเครือข่ายภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของเครือข่ายนั้น ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เหมาะสมในแต่ละกระบวนการนโยบายสาธารณะ เครือข่ายและการจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นการสร้างแนวทางสำหรับการนำไปสู่การปฏิบัติและพัฒนาการจัดการเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพท่ามกลางความต้องการของสังคมในการร่วมมือกันพัฒนาในทุกด้าน เครือข่ายนโยบายจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการจัดการสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนของปัญหา และเพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาอย่างมีระบบ (นันธิดา จันทร์ศิริ, 2557-2558: 152)

ลักษณะการบริหารเครือข่ายนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษา

เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการและความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางนโยบายสาธารณะ ผู้เขียนได้นำกรณีศึกษามาใช้ในการอธิบายถึงปรากฏการณ์และการรวมตัวเพื่อร่วมกันดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ผู้เขียนคัดเลือกกรณีศึกษาโดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันโดยสมัครใจและมีที่มาจากประเด็นปัญหานโยบายสาธารณะ 2) เป็นเครือข่ายที่มีการรวมกลุ่มร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนหรือผลักดันให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อกลุ่มร่วมกัน 3) เป็นเครือข่ายที่มีความเป็นอิสระในการจัดระเบียบดูแลตนเองโดยไม่อยู่ภายใต้หรือเป็นส่วนหนึ่งของสายการบังคับบัญชา และผู้เขียนนำกรณีศึกษามาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิจารณาถึงลักษณะและความสัมพันธ์ของบุคคลในเครือข่าย โดยนำแนวคิดองค์ประกอบของการพิจารณาเครือข่ายนโยบายสาธารณะของ Tumornsunthorn, Empradit & Sangkhawan (1998: 23) มาใช้ในการวิเคราะห์ มีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 เครือข่ายสลัมสี่ภาค

เครือข่ายสลัมสี่ภาคก่อตั้งขึ้นในปี 2541 เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนในชุมชนแออัดจากการตระหนักถึงสิทธิและการมีส่วนร่วมในระบบ

ประชาธิปไตย ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผู้เผชิญและประสบกับปัญหาด้วยตนเอง ทั้งเรื่องสิทธิในการเข้าถึงระบบสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ปัญหาการถูกละเมิด การจัดการปัญหาด้านที่อยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเห็นว่าการขับเคลื่อนของเครือข่ายสลัมสี่ภาคเพื่อให้รัฐแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัย เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะในด้านสังคม และถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมพัฒนานโยบายสาธารณะ และเป็นแนวทางการก่อรูปนโยบายสาธารณะที่มีลักษณะแบบล่างขึ้นบน สมาชิกของเครือข่ายสลัมสี่ภาคประกอบด้วยชุมชนประมาณ 81 ชุมชน มีประชากรกว่า 7,000 ครอบครัว โดยมีที่มาจาก 8 ฐานเครือข่ายย่อย ได้แก่ 1) ศูนย์รวมพัฒนาชุมชน 2) กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน 3) เครือข่ายชุมชนริมทางรถไฟสายใต้-ตะวันตก 4) เครือข่ายสลัมพระราม 3 5) เครือข่ายคนไร้บ้าน 6) เครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา 7) เครือข่ายฟื้นฟูประชากรสร้างสรรค์ 8) เครือข่ายสิทธิชุมชนภาคใต้ และชุมชนอื่น ๆ ที่ยังไม่สังกัดเครือข่าย และอีกหนึ่งชุมชนคือ ชุมชนทับกฤช จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งกลุ่มปัญหาที่ประสบปัญหาไร้ที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นกลุ่มปัญหาใหม่ที่เครือข่ายสลัมสี่ภาคได้ขยายพื้นที่ทำงานมาราว 2 ปี เครือข่ายสลัมสี่ภาคปัจจุบันเป็นองค์กรประชาชนที่มีการเคลื่อนไหวและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านที่อยู่อาศัยมาโดยตลอดนับตั้งแต่การก่อตั้งเครือข่าย และพบว่ามี การขับเคลื่อนประเด็นที่ประสบผลสำเร็จด้วย เช่น สิทธิการเช่าที่การรถไฟ 30 ปี ถือเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีบทบาทสำคัญต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันในการผลักดันให้เกิดโฉนดชุมชน และรณรงค์ออกกฎหมายเพื่อคนจน 4 ฉบับร่วมกับองค์กรประชาชนอื่น ๆ ถือเป็นองค์กรประชาชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน (ชนกาญจน์ พันธุ์เดิมวงศ์, 2559)

กรณีศึกษาที่ 2 เครือข่ายดอนฉิมพลีโมเดล

ในงานวิจัยของ หทัยทิพย์ นราแหวน และทวิดา กมลเวช (2561) สรุปลึงความสำเร็จของการจัดการอุทกภัยในรูปแบบของ “ดอนฉิมพลีโมเดล” พบว่า มีการเชื่อมโยงขบวนองค์กรชุมชนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างองค์กร ในการจัดการประกอบด้วยคณะกรรมการระดับตำบล อำเภอ จังหวัด โดยระดับชุมชนเน้นที่งานปฏิบัติ

เป็นหลัก และระดับจังหวัด ภาคหรือลุ่มน้ำได้มีบทบาทสำคัญในเรื่องการผลักดันนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติและการเชื่อมโยงเครือข่าย คณะกรรมการถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนงานในการบริหารจัดการน้ำอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน และพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชน มีความเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาภัยพิบัตินำไปสู่การแก้ไขปัญหาระยะยาว ความหลากหลายและความซับซ้อนของปัญหนำไปสู่การวางแผนพัฒนาชุมชนในภาพรวมในระดับตำบล และมีการเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตำบลต่อไป สะท้อนถึงการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างความร่วมมือกับการเสริมพลังอำนาจของประชาชน ย่อมเกื้อหนุนให้เกิดความไว้วางใจต่อสาธารณะ

กรณีศึกษาที่ 3 เครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในจังหวัดอุดรธานี

กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่น มีอยู่ด้วยกัน 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วมกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมเป็นการสร้างกิจกรรมทางสังคมในวงเล็ก ๆ ในฐานะคนที่รู้จักกัน คนที่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันมาก่อน และมีพัฒนาการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อแรงงานสตรีลาวที่มาทำงานด้วยกัน จนพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มแบบหลวมที่เชื่อมต่อไปหากกลุ่มสมาชิกแรงงานคนอื่นผ่านกิจกรรมทางสังคมและการทำงาน 2) การมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน เป็นการเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน การช่วยหางาน การพูดคุยแก้ไขปัญหาด้วยกัน เช่น การให้ยืมเงิน และช่วยแบ่งเบาภาระของอีกฝ่าย เมื่ออีกฝ่ายไม่สบายและยังมีของใช้บางอย่างที่สามารถแบ่งปันและใช้ร่วมกัน เช่น น้ำหอม เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ที่ชักชวนเพื่อนหรือญาติเข้ามาทำงานด้วยยังคงวางตัวเป็นพี่เลี้ยงพาเพื่อนสมาชิกด้วยกัน ผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมและการทำงาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ยังคงดำเนินควบคู่กัน 3) การประสานผลประโยชน์เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเป็นรูปธรรมที่เป็นการตอบแทนซึ่งกันและกันในรูปแบบอื่น ๆ เป็นการสร้างความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เพื่อผลประโยชน์ในภายภาคหน้าที่จะได้ช่วยเหลือกัน บางครั้งอาจอยู่ในรูปแบบของการซื้อของฝากแทนคำขอบคุณ

4) การขยายตัวของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในระยะสุดท้ายนี้ เป็นการขยายตัวจากแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในกลุ่มย่อยสู่กลุ่มอื่นจนกลายเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น เป็นการขยายตัวในแนวราบที่เกิดจากความสัมพันธ์แบบส่วนตัวเป็นหลักผ่านเครือข่ายญาติพี่น้องและเพื่อนสนิท แม้ว่าเครือข่ายทางสังคมจะขยายตัวและพัฒนาขึ้นจนกลายเป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น แต่ความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ยึดโยงกับความผูกพันระหว่างกันของแรงงานนั้น ยังเป็นเพียงเครือข่ายแบบหลวม ๆ เท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากเครือข่ายในกลุ่มย่อยของแรงงานสตรีลาวในแต่ละอาชีพที่มีความผูกพันกันอยู่ในระดับสูง (จันทะลา วรรณหงส์ และธนพลฤกษ์ ชามะรัตน์, 2561: 143-144)

บทวิเคราะห์กรณีศึกษา

จากข้อมูล 3 กรณีศึกษาข้างต้น ผู้เขียนนำแนวคิดองค์ประกอบของการพิจารณาเครือข่ายนโยบายสาธารณะของ Tumornsunthorn, Empradit & Sangkhawan (1998: 23) มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยผลการวิเคราะห์มีดังนี้

1. ขนาดของกลุ่มสังคม หมายถึง จำนวนในกลุ่มสังคมที่บุคคลมีความสัมพันธ์กัน อาจมีจำนวนน้อยหรือมากขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น อายุ วันหรือความห่างไกลทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งในกรณีศึกษาที่ 1 มีจำนวน 8 เครือข่ายที่มีการเคลื่อนไหวและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านที่อยู่อาศัย ส่วนกรณีศึกษาที่ 2 เป็นเครือข่ายระดับชุมชน และกรณีศึกษาที่ 3 เป็นเครือข่ายทางสังคมขนาดเล็กที่ขยายตัวและพัฒนาขึ้นจนกลายเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่

2. ลักษณะของความสัมพันธ์ หมายถึง ความผูกพันซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่มสังคม ซึ่งความผูกพันและคุณภาพของความสัมพันธ์นั้นมีความมากน้อยเพียงใด โดยในกรณีศึกษาที่ 1 มีจำนวน 8 เครือข่ายที่มีการเคลื่อนไหวและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านที่อยู่อาศัย ส่วนกรณีศึกษาที่ 2 เป็นเครือข่ายระดับชุมชนที่สะท้อนถึงการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างความร่วมมือกับการเสริมพลังอำนาจของประชาชนในการจัดการอุทกภัย และกรณีศึกษาที่ 3 เป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีพัฒนาการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีการขยายตัวจากแรงงานสตรีลาว

ย้ายถิ่นในกลุ่มย่อยสู่กลุ่มอื่นจนกลายเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น เป็นการขยายตัวในแนวราบที่เกิดจากความสัมพันธ์แบบส่วนตัวเป็นหลักผ่านเครือข่ายตีพี่น้องและเพื่อนสนิทที่มีความผูกพันระดับสูง

3. ระยะเวลาในการติดต่อ หมายถึง ช่วงเวลาที่บุคคลเริ่มรู้จักกันและดำเนินสัมพันธ์ภาพต่อกันเรื่อยมา ระยะเวลาที่ติดต่อกันแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงต่อกัน หากบุคคลมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นและรู้จักกันในระยะเวลานาน จะส่งผลต่อการสนับสนุนทางสังคม ทำให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้นด้วย ซึ่งจากกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณีศึกษา สมาชิกในเครือข่ายมีการแสดงออกและสื่อสารระหว่างกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

4. ความถี่ในการติดต่อ หมายถึง ความบ่อยครั้งในการติดต่อกัน ความถี่ในการติดต่อกันแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงของกลุ่มนั้นด้วย ผลจากการศึกษาทั้ง 3 กรณีศึกษาแม้ไม่ได้ระบุถึงจำนวนครั้ง ความถี่ในการสื่อสารติดต่อ แต่สมาชิกในกลุ่มในเครือข่ายสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นร่วมกันและมีการตกลงกันอย่างชัดเจนเป็นการทำให้เห็นถึงความมั่นคงของกลุ่ม

5. วิธีที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น การใช้จดหมาย โทรศัพท์ พุดคุย เป็นต้น และพบว่าการพุดคุยเป็นวิธีการที่สำคัญที่ทำให้ผู้สนทนาเข้าใจกันมากขึ้น ถ้ามีการใช้วิธีการสื่อสารด้วยวิธีที่หลากหลาย จะทำให้การสนับสนุนทางสังคมมีมากขึ้น โดยทั้ง 3 กรณีศึกษามีการสนทนาร่วมกันและพยายามสื่อสารความต้องการให้ผู้อื่นได้รับทราบปัญหาร่วมกันและค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ถึงแม้ว่าความร่วมมือของเครือข่ายภายในองค์กรจะมีกลไกการทำงานร่วมกันเพื่อส่งมอบบริการสาธารณะ การประเมินความมีประสิทธิภาพยังมีความซับซ้อนและไม่อาจละเอียดได้ เพื่อลดปัญหาดังกล่าวการประเมินเครือข่ายชุมชนควรถูกประเมินในสามระดับ ได้แก่ ระดับชุมชน ระดับเครือข่าย และระดับองค์กรหรือผู้มีส่วนร่วม (Provan & Milward, 2001: 414) โดยสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการพิจารณาเครือข่ายนโยบายสาธารณะทั้ง 3 กรณีศึกษา

องค์ประกอบของการพิจารณาเครือข่าย	ลักษณะเครือข่าย	ประสิทธิผลของการดำเนินการในรูปแบบเครือข่าย
ขนาดของกลุ่มสังคม	1. เครือข่ายสลัมสี่ภาค มี 8 เครือข่าย 1) ศูนย์รวมพัฒนาชุมชน 2) กลุ่มพัฒนาชุมชนได้สะพาน 3) เครือข่ายชุมชนริมทางรถไฟสายใต้-ตะวันตก 4) เครือข่ายสลัมพระราม 3 5) เครือข่ายคนไร้บ้าน 6) เครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา 7) เครือข่ายฟื้นฟูประชากรสร้างสรรค์ 8) เครือข่ายสิทธิชุมชนภาคใต้ 2. เครือข่ายดอนฉิมพลีโมเดล มีการเชื่อมโยงขบวนองค์กรชุมชนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา มีคณะกรรมการระดับตำบล อำเภอ จังหวัด 3. เครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่น มีการขยายตัวจากแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในกลุ่มย่อยสู่กลุ่มอื่นจนกลายเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น	ที่มาของเครือข่ายเกิดขึ้นจากการรับรู้สาธารณะถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นและมุ่งแสวงหาแนวทางแก้ไข เช่น ปัญหาเรื่องสิทธิในการเข้าถึงระบบสาธารณสุขปโคชั้นพื้นฐาน ปัญหาการถูกไล่อื้อ การจัดการปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาภัยพิบัติ จนนำไปสู่การรวมตัวของบุคคลที่เกี่ยวข้องเกิดการขยายตัวและการเจริญเติบโตของเครือข่ายสมาชิก
ลักษณะของความสัมพันธ์	ทั้ง 3 เครือข่ายมีการขับเคลื่อนร่วมกัน แก้ไขปัญหาร่วมกัน เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน	เพื่อความอยู่รอดของเครือข่าย ทั้ง 3 เครือข่ายมีการจัดการทรัพยากรทางการบริหารร่วมกัน และมีการกำหนดบทบาทการทำงานที่ชัดเจน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

องค์ประกอบของการพิจารณาเครือข่าย	ลักษณะเครือข่าย	ประสิทธิผลของการดำเนินการในรูปแบบเครือข่าย
ระยะเวลาในการติดต่อ	สมาชิกทั้ง 3 เครือข่ายมีการแสดงออกและมีการสื่อสารระหว่างกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน	ทั้ง 3 เครือข่ายมีการสื่อสารระหว่างกัน เป็นการบริหารเครือข่ายที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ ผ่านการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูล
ความถี่ในการติดต่อ	ทั้ง 3 เครือข่ายไม่ปรากฏจำนวนครั้งในการติดต่อที่ชัดเจน แต่มีการระดมความคิดเห็นร่วมกันและมีการตกลงกันอย่างชัดเจน เป็นการทำให้เห็นถึงความมั่นคงของกลุ่มผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ	ทั้ง 3 เครือข่ายร่วมกันกำหนดแนวทางการบริหารทรัพยากรวิธีการแก้ไขปัญหาเป็นการสะท้อนถึงความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ (หลายชั้น) ของเครือข่ายแต่ละเครือข่าย
วิธีที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร	ทั้ง 3 เครือข่ายใช้วิธีการพูดคุย	การพูดคุย พบปะ เป็นการบูรณาการความคิดเห็น แสดงถึงวิธีการทำงาน การประสานงานในเครือข่ายและความผูกพันของสมาชิกต่อเป้าหมายของเครือข่าย

อย่างไรก็ตาม การบริหารเครือข่ายทั้ง 3 กรณีศึกษาข้างต้นนั้น แม้จะพบว่ามีจุดแข็งในการบริหารงาน คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันและมีรูปแบบของการบริหารร่วมกันในแนวราบ มีความผูกพันต่อปัญหาและเป็นหุ้นส่วนของปัญหาร่วมกัน สมาชิกในเครือข่ายพยายามที่จะร่วมกันแก้ไข กำหนดแนวทางในการลดปัญหาร่วมกัน แต่ก็พบจุดอ่อนในกรณีที่ทรัพยากรทางการบริหารไม่เพียงพอ มีต้นทุนทางการบริหาร การจัดการสูง และสมาชิกขาดความรู้ความเชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

โดยปัจจัยเหล่านี้ผู้เขียนมีความเห็นว่ามีผลต่อการคงอยู่ของเครือข่ายในระยะยาว เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นจัดเป็นปัญหาสาธารณะที่มีความเชื่อมโยงกับบุคคลหลายฝ่าย และไม่สามารถจัดการได้เพียงองค์กรเดียวหรือการผูกขาดอำนาจอยู่ที่ภาครัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งภาคเอกชนมีศักยภาพ มีความรู้และความสามารถ สามารถระดมทุนและทรัพยากรทางการบริหารและเข้ามาเป็นหุ้นส่วนได้ (Zaharioaie, 2012: 19) ดังนั้นในการบริหารจัดการภาครัฐ การบริหารแบบเครือข่ายนโยบายสาธารณะจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการปรับบทบาทของภาครัฐต่อการตอบสนองต่อปัญหาสาธารณะ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ซึ่งความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนจัดเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าไปสู่การลดความเสี่ยงในด้านต้นทุนและเพิ่มความสามารถในการจัดการทรัพยากรทางการบริหารให้มีประสิทธิภาพในการบริหารงานของเครือข่าย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Macdonald (2012: 584) ที่แสดงให้เห็นว่ารูปแบบ PPP (Public Private Partnership) มีประสิทธิภาพมาก เมื่อนำจุดแข็งของภาครัฐบาลและภาคเอกชนมาพิจารณาร่วมกันโดยมีความสัมพันธ์กันเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยเฉพาะภาคเอกชนจะนำนวัตกรรม ความสามารถทางการเงิน การนำเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพและความเป็นผู้ประกอบการผสมผสานกับกรอบในการทำงานของภาครัฐที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม การตระหนักในสภาพแวดล้อมและความรู้ในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างความสัมพันธ์ที่เพิ่มมูลค่าด้วยการนำสมรรถนะของทั้งสองภาคส่วนมารวมกันเพื่อบรรลุผลลัพธ์ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจากการแยกตัว แต่เป็นการนำความร่วมมือแบบ PPP มาใช้เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชนในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกันด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากรที่เกิดขึ้นจากการรับรู้และตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน นำไปสู่ความไว้วางใจกัน ซึ่งความไว้วางใจทำให้เกิดการกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันได้ในประเด็นปัญหาทางนโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้น

บทสรุป

เครือข่ายนโยบายสาธารณะเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่เข้าร่วมในเครือข่ายซึ่งมีลักษณะเป็นแนวนอน โดยแต่ละตัวแสดงที่เข้ามามีความเป็นอิสระต่อกัน และมีปฏิสัมพันธ์ผ่านกระบวนการเจรจาต่อรองด้วยกระบวนการเสวนาเพื่อทำความเข้าใจ การเรียนรู้และร่วมกันศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ได้แก่ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบายสาธารณะ ทั้งช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่ายสามารถระบุประเด็นปัญหาใหม่และค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างยืดหยุ่นและมีความเป็นไปได้ โดยกระบวนการตัดสินใจมีคุณภาพเพราะมีการประเมินและตรวจสอบโดยสมาชิกในกลุ่ม สำหรับความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายนโยบายมีความไว้วางใจและรู้สึกผูกพันต่อเครือข่าย การเจรจาต่อรองเกิดขึ้นภายใต้กรอบกฎกติกาตามกฎหมาย และตามธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติ ตามการรับรู้เข้าใจ และตามจินตนาการ แต่ไม่จำเป็นต้องอยู่ในบรรยากาศที่กลมเกลียวเห็นสอดคล้องกันตลอดเวลา มีลักษณะของการกำกับดูแลตนเอง มีการสร้างกรอบกติกาของตนเองขึ้นมาในกลุ่ม จากการวิเคราะห์ 3 กรณีศึกษาข้างต้น พบว่า ด้วยข้อจำกัดทางทรัพยากรทำให้ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ตัวแสดงทุกตัวจะมีอำนาจเท่าเทียมกันในกระบวนการ มีการกำหนด “กรอบการทำงานร่วมกัน” เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์บรรทัดฐานการตระหนักรู้ร่วม ซึ่งสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามการเจรจาต่อรองกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาส์น.
- จันทะลา วรรณหงส์ และธนพฤกษ์ ชามะรัตน์. (2561). เครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในจังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 5(2), 127-148.
- ชนกาญจน์ พันธุ์เดิมวงศ์. (2559). กระบวนการและการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านที่อยู่อาศัยของเครือข่ายสลัมสี่ภาค. วารสารวิจัยสังคม, 39(1), 73-108.
- ณฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันธิดา จันทรศิริ. (2557-2558). การจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ. สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, 15(1), 145-153.
- พัชรี สีโรส. (2539). คำบรรยายวิชานโยบายสาธารณะและการวิเคราะห์นโยบาย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์. (2555). การเมืองของกระบวนการกำหนดนโยบายโดนชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- หทัยทิพย์ นราแห้ว และทวิตา กมลเวช. (2561). การบริหารจัดการอุทกภัยกรณีศึกษาเปรียบเทียบ: เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และตำบลดอนฉิมพลี จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน, 11(2), 35-82.
- Alter, C., & Hage, J. (1993). *Organizations working together*. California: Sage.
- Bevir, M., & Richards, D. (2009). Decentring policy networks: A theoretical agenda. *Public Administration*, 87(1), 3-14.

- Butts, C. T. (2008). Social network analysis: A methodological introduction. **Asian Journal of Social Psychology**, 11, 13-41.
- Dempwolf, C. S., & Lyles, L. W. (2012). The uses of social network analysis in planning: A review of the literature. **Journal of Planning Literature**, 27(1), 3-21.
- Goldsmith, S., & Eggers, W. D. (2004). **Governing by network: The new shape of the public sector**. Washington, DC.: Brookings Institution Press.
- Goodsell, C. T. (2006). A new vision for public administration. **Public Administration Review**, 66(4), 623-635.
- Jensantikul, N. (2021). Concept and elements of a network model for effective management. In **Proceedings of 16th International Conference on Humanities and Social Sciences 2021 (IC-HUSO 2021)** 18th-19th November 2021, Faculty of Humanities and Social Sciences (pp.285-294). Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Joanna, S., & Wohlstetter, P. (2006). Understanding the different faces of partnering: A typology of public- private partnerships. **School Leadership and Management**, 26(3), 249-268.
- Macdonald, R. (2012). Pinning down the moving target: The nature of public-private relationships. **Public Performance & Management Review**, 35(4), 578-594.
- McEntire D. A., Fuller, C., Johnston, C. W., & Weber, R. (2002). A comparison of disaster paradigms: The search for a holistic policy guide. **Public Administration Review**, 62(3), 267-281.

- McGuire, M. (2006). Collaborative public management: Assessing what we know and how we know it. **Public Administration Review**, 66 (Special issue), 33-43.
- Parag, Y. (2006). A system perspective for policy analysis and understanding: The policy process networks. **The Systemist**, 28(2), 212-224.
- Provan, K. G., & Milward, H. B. (2001). Do networks really work?: A framework for evaluating public sector organization network. **Public Administration Review**, 61(4), 414-423.
- Reid, N., & Smith, B. W. (2009). Social network analysis. **Economic Development Journal**, 8(3), 48-55.
- Rhodes, R. A. W., & Marsh, D. (1992). **Policy networks in British politics: A critique of existing approaches**. London: Oxford University Press.
- Sandström, A., & Carlsson, L. (2008). The performance of policy networks: The relation between network structure and network performance. **The Policy Studies Journal**, 36(4), 497-524.
- Simo, G., & Bies, A. L. (2007). The role of nonprofits in disaster response: An expanded model of cross- sector collaboration. **Public Administration Review**, 67, 125-142.
- Smith, J., & Wohlstetter, P. (2006). Understanding the different faces of partnering: A typology of public- private partnerships. **School Leadership & Management**, 26, 249-268.
- Starkey, P. (1997). **Network for development**. London, UK: International Forum for Rural Transport and Development.
- Stone, D. (2008). Global public policy, transnational policy communities, and their networks. **Policy Studies Journal**, 36(1), 19-38.

- Tumornsunthorn, N.S., Empradit, N., & Sangkhawan, D. (1998). **A study on social factors affecting AIDS patients.** Bangkok: Research Report for Committee on Social Issues Research, National Council on Social Welfare of Thailand under Royal Patronage.
- Wasserman, S., & Faust, K. (1994). **Social network analysis: Methods and applications.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Zaharioaie, M. (2012). The utility of using public-private partnership for local governments. **Journal of Public Administration, Finance and Law, 2**, 17-24.

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล

The Driving Force of Digital Economy

ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี^{1*} | Chayapadhana Loetamnatkitseri

Abstract

The digital economy was defined by Tapscott in 1996 as the application of digital technology to drive sustainable economic growth especially the global economy nowadays that is facing the volatility and changes. Recently, the digital economy is focused around the world because of its empirical impact in GDP, increasing productivity and employment, creating public convenience, and faster and more accessible services. It is causing every country to focus on a policy formulation to drive the digital economy. By this, each country needs to establish necessary structures which the first one is the fundamentals of the digital economy such as internet, information technology, computer network, and tools and devices of consumer communication. The second one is the system of big data for government agencies to provide public services. The third one is

¹ อาจารย์ ดร., หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Lecturer, Program in Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

*Corresponding author email: chayapadhana@aru.ac.th

the policy formulation and government support. The fourth one is laws and regulations that facilitate and promote the digital economy. Therefore, driving the digital economy is the main duty of government to set clear and pragmatic policies, strategies, plans, and roles to achieve competitive advantages. However, there are still issues and obstacles that must be overcome in term of budget limitation to build the infrastructure of digital economy, knowledge of people in using digital service, privacy protection, and cyber crime.

Keywords: Economic Development, Digital Economy, Digital Technology

บทคัดย่อ

เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy) ได้ถูกนิยามโดย Tapscott ในปี ค.ศ. 1996 ว่าเป็นการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้มีความยั่งยืน โดยเฉพาะเศรษฐกิจทั่วโลกที่เผชิญกับความผันผวนและเปลี่ยนแปลงอย่างที่คาดการณ์ได้ยากเช่นปัจจุบัน ทั่วโลกให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจดิจิทัลเพราะเห็นผลเชิงประจักษ์ในด้านผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศหรือ GDP การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) การจ้างงานที่เพิ่มขึ้นจากเศรษฐกิจดิจิทัล การปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการสาธารณะที่ทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกรวดเร็วและการเข้าถึงการบริการได้มากขึ้น ทำให้ทุกประเทศกำหนดนโยบายเพื่อผลักดันเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีองค์ประกอบที่เศรษฐกิจดิจิทัลต้องมี คือ 1) ปัจจัยพื้นฐานของเศรษฐกิจดิจิทัล เช่น อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสารสนเทศ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และเครื่องมือสื่อสารของผู้บริโภค 2) ระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่สำหรับหน่วยงานภาครัฐในการให้บริการสาธารณะ 3) การกำหนดนโยบาย และการสนับสนุนจากภาครัฐ 4) กฎหมายและกฎระเบียบที่เอื้อและส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล ดังนั้น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลจึงเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลในการกำหนด

นโยบาย กลยุทธ์ แผนงานและบทบาทที่ชัดเจนในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน แต่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลยังมีประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่ต้องก้าวพ้นให้ได้ เช่น งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจดิจิทัล ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการเข้าถึงและใช้บริการทางดิจิทัล การรักษาข้อมูลส่วนบุคคล การเกิดอาชญากรรมทางอิเล็กทรอนิกส์หรือการเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ เป็นต้น

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจ, เศรษฐกิจดิจิทัล, เทคโนโลยีดิจิทัล

บทนำ

โลกาภิวัตน์กำลังก้าวเข้าสู่พัฒนาการในยุคใหม่ที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ความรวดเร็วของอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเครื่องมือสื่อสารทำให้การติดต่อสื่อสารบนโลกใบนี้ถูกหลอมรวมเป็นระบบเดียวกันที่ไร้ขอบเขต ระบบเศรษฐกิจก่อเกิดรูปแบบการบริโภคใหม่ เกิดปรากฏการณ์ใหม่ในรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ทำให้โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง เป็นตัวหนุนนำให้เศรษฐกิจดิจิทัลได้รับความสนใจมากขึ้น โดยมูลค่าการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-Commerce) ของโลกในปี ค.ศ. 2013 อยู่ที่ 16.2 ล้านล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 21 เปอร์เซ็นต์ ของ GDP โลก มีการปรับเพิ่มขึ้นเป็น 19.0 ล้านล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2015 หรือประมาณ 22.5 เปอร์เซ็นต์ ของ GDP โลก (United Nations Conference on Trade and Development, 2015) อีกทั้งเศรษฐกิจดิจิทัลมีการเติบโตและพัฒนาตามการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ก้าวกระโดดของเทคโนโลยีที่ได้เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ โดยการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ เพราะภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดิจิทัลล้วนมีการเติบโตที่สูงขึ้นโดยทำหน้าที่เชื่อมโยงกับภาคของการผลิต ภาคบริการ แหล่งเงินทุน รวมถึงผู้บริโภคที่มีบทบาทใน

การเข้ามาช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการสร้างความเติบโตอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจโลกได้เกิดการผันผวนและแนวโน้มการฟื้นตัวของประเทศมหาอำนาจ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างขาดทิศทางที่ชัดเจน ซึ่งภาวะที่ผันผวนนี้ส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยที่ยังอยู่ในระยะฟื้นตัวจากผลกระทบสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา-19 และปัญหาอุทกภัย ที่ทำให้ภาคประชาชนขาดรายได้และศักยภาพในการใช้จ่าย จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจดิจิทัลได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้นในการศึกษาและขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

นิยามและขอบเขตของเศรษฐกิจดิจิทัล

Tapscott (1996) ให้คำนิยามเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy) ว่าเป็น “การนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้มีความยั่งยืน โดยมีการปรับใช้ในการติดต่อสื่อสาร การผลิต การอุปโภค บริโภค การใช้สอย การจำหน่าย การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การคมนาคมขนส่ง การโลจิสติกส์ การศึกษา การเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม การสาธารณสุข การเงินการลงทุน การภาษีอากร การบริหารจัดการข้อมูล และเนื้อหา หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมใด ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตมวลรวม หรือ GDP ของประเทศให้เข้ากับโลกในยุคปัจจุบัน และสามารถแข่งขันได้กับนานาประเทศทั่วโลก”

ต่อมาในปี ค.ศ. 1999 Lane ให้คำนิยามว่า “เศรษฐกิจดิจิทัลเป็นการรวมเอาเทคโนโลยีการสื่อสารกับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์เข้าไว้ด้วยกันในรูปแบบอินเทอร์เน็ต ทำให้การประกอบธุรกิจมีความสะดวกง่ายดายมากขึ้นจากการใช้และส่งต่อข้อมูลผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ อันก่อให้เกิดการขยายตัวของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” และยังให้คำนิยามที่พอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจดิจิทัลคือกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล การซื้อขายสินค้าและบริการผ่านทางอินเทอร์เน็ต หรือที่เรียกว่า พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่เป็นตัวขับเคลื่อนรวมถึงอุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์

ต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต คอมพิวเตอร์พกพา เป็นต้น (Bukht & Heeks, 2017; Meenu, 2018; Mesenbourg, 2001)

ในประเทศไทย สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (2558) ให้ความหมายเศรษฐกิจดิจิทัลไว้ว่า เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น การค้าขายทางอินเทอร์เน็ตที่ถือเป็นลักษณะหนึ่งของเศรษฐกิจดิจิทัล เป็นต้น

จากคำนิยามดังกล่าว สรุปความหมายของเศรษฐกิจดิจิทัลได้ว่า เป็นเศรษฐกิจที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีอินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยสำคัญสามารถนำไปใช้ในขอบเขตที่หลากหลาย เช่น การค้าปลีก การขนส่ง การศึกษา การบริการทางการเงิน จึงเป็นเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนาและมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจทั้งหมด

ความสำคัญของเศรษฐกิจดิจิทัลต่อการพัฒนาประเทศ

ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะการอุบัติขึ้นและการแพร่หลายของอินเทอร์เน็ต ก่อให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างพรมแดนทั่วโลก ประชาชนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวก ง่ายดาย ผ่านเครื่องมือสื่อสารแบบไร้สายไร้รอยต่อ เช่น คอมพิวเตอร์พกพา สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต เป็นต้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว การใช้ การรับบริการ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านเศรษฐกิจดิจิทัล ให้ความสะดวก รวดเร็ว กระทำได้โดยไร้ขอบเขตของพรมแดนมาเป็นข้อจำกัด อีกทั้งมีต้นทุนต่อการดำเนินการที่ต่ำจึงเป็นพื้นฐานและปัจจัยเริ่มต้นในการทำให้เศรษฐกิจดิจิทัลเกิดการเติบโตอย่างก้าวกระโดด (ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี, 2565) อัตราการเติบโตของเศรษฐกิจดิจิทัลในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005-2016 มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 6.2 ของ GDP ต่อปี และเมื่อปี ค.ศ. 2016 GDP ที่เกิดจากเศรษฐกิจดิจิทัลอยู่ที่ 1,209.2 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 6.5 ของ GDP ในประเทศที่ 18,624.5 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ และเมื่อปรับอัตราเงินเฟ้อจะได้มูลค่าเศรษฐกิจดิจิทัลที่แท้จริงที่ 1,302.2 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งมีอัตราการเติบโตร้อยละ

82.2 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2005 และเมื่อจำแนกประเภทเศรษฐกิจดิจิทัลในส่วนการบริการมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 30 ของเศรษฐกิจดิจิทัลทั้งหมดที่ 362.2 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (Barefoot et al., 2018) ในขณะที่องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ได้ประเมินอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ร้อยละ 6 ของ GDP และร้อยละ 8-10 ในประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีอัตราสูงมากกว่าร้อยละ 40 ของสัดส่วนการใช้บริการทั่วโลก ซึ่งมีการขยายตัวที่ร้อยละ 15 มากกว่าประเทศสหรัฐอเมริกาที่อยู่ร้อยละ 10 (Zhang & Chen, 2019) จากข้อมูลดังกล่าวของสองประเทศมหาอำนาจแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเศรษฐกิจดิจิทัลที่มีผลต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม ดังนั้น การนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตมวลรวมของประเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยระบบเศรษฐกิจดิจิทัลได้ให้ความสำคัญและส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมในหลายด้าน ดังนี้

1. ผลผลิตภาพ (Productivity) เศรษฐกิจดิจิทัลก่อให้เกิดการนำเอาเทคโนโลยีมาสนับสนุนกระบวนการผลิตที่แต่ก่อนอุตสาหกรรมต้องพึ่งพาวัตถุดิบและแรงงานเพื่อเป็นปัจจัยในการผลิตเป็นหลัก ปัจจุบันเศรษฐกิจดิจิทัลต้องอาศัยข้อมูลขนาดใหญ่และเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยในการผลิตทำให้ลดต้นทุนในแต่ละกระบวนการ ลดความผิดพลาดจากข้อมูลหรือกระบวนการที่ไม่สมดุล การประเมินกระบวนการผลิตที่เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพที่ตรงตามความต้องการของตลาด ลดค่าใช้จ่ายในการเก็บสินค้าคงคลัง ทำให้กระบวนการผลิตมีประสิทธิภาพ (กิริพัฒน์ เขียนทองกุล, วรัญญู เสนาสุ และจักรกฤษ กุมพมาศ, 2564; Jurayevich & Bulturbayevich, 2020; Li et al., 2020; Zhang & Chen, 2019)

2. การจ้างงาน (Employment) โดยเฉพาะการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดย่อม (Jurayevich & Bulturbayevich, 2020) เช่น ในแพลตฟอร์มของอาลีบาบาที่ทำให้เกิดอุตสาหกรรมขนาดย่อม (SMEs) ถึง 11 ล้านธุรกิจ 30 ล้านตำแหน่งในช่วงที่ผ่านมา (Zhang & Chen, 2019) ซึ่งยังไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทาง

การตลาดอื่น ๆ และหลังจากการระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ที่เป็นสิ่งผลักดันให้ทุกองค์กรหันมาขับเคลื่อนธุรกิจบริการออนไลน์ เช่น ธุรกิจในการจัดส่งอาหาร การให้บริการด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ (World Bank, 2019)

3. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการตลาด (Market structure) โดยการลดช่วงชั้นของการกระจายสินค้าหรือระบบห่วงโซ่อุปทาน ผู้บริโภคสามารถดำเนินธุรกรรมตรงกับผู้ผลิตโดยไม่จำเป็นต้องมีตัวกลาง อีกทั้งช่วยเพิ่มจำนวนผู้ผลิตหรือพ่อค้ารายย่อย ลดความเหลื่อมล้ำในการพึ่งพาธุรกิจขนาดใหญ่ ให้การกระจายสินค้าและบริการทำได้รวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น (บรรพต กิตินุสร, 2560; Li et al., 2020)

4. การสร้างความสมดุลใหม่ในระบบเศรษฐกิจ เศรษฐกิจใหม่นี้จะขึ้นอยู่กับความรู้ การเข้าถึงและการประยุกต์ใช้ข้อมูล เช่น การสร้างโมบายแอปพลิเคชันเพื่อตรวจจับการปล่อยคาร์บอน ทำให้สามารถลดมลพิษถึง 2.05 ล้านตัน (Zhang & Chen, 2019)

5. กระบวนการปฏิรูปการทำงานและการให้บริการประชาชนของหน่วยงานภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี (สลาংশิห์) และพระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง), 2564) การใช้ประโยชน์จากข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โปร่งใสและมีธรรมาภิบาลมากขึ้น

อนึ่ง เศรษฐกิจดิจิทัลจึงเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตมวลรวมของประเทศเป็นสำคัญ ตลอดจนการให้บริการประชาชนของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ อีกด้วย

องค์ประกอบของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล

เศรษฐกิจดิจิทัลถือว่าเป็นเรื่องใหม่ที่ทุกประเทศมุ่งเน้นผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตมวลรวมของประเทศ อีกทั้งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในการบริการโดยหน่วยงานภาครัฐที่ประชาชนจะได้ประโยชน์ แต่เศรษฐกิจ

ดิจิทัลมีองค์ประกอบที่ทุกประเทศต้องสร้างให้มีความพร้อมในการดำเนินการที่ประกอบด้วย

1. องค์ประกอบพื้นฐานของเศรษฐกิจดิจิทัล อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจดิจิทัล ตั้งแต่ในช่วงต้นทศวรรษ 1967 ที่อินเทอร์เน็ตได้ถูกคิดค้นขึ้น จนถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2563 ที่มีจำนวนประชากรเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ต 4.54 พันล้านคน จากจำนวนประชากรทั่วโลก 7.75 พันล้านคน คิดเป็นร้อยละ 59 ของประชากรโลก (Mulaydinov, 2021) สำหรับในประเทศไทย ประชาชนใช้อินเทอร์เน็ต 4.2 ชั่วโมงต่อวันซึ่งถือว่าสูงสุดในบรรดาประเทศภูมิภาคอาเซียน (World Bank, 2019) ซึ่งจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่ขยายตัวเกิดมาจากการพัฒนาเครือข่ายคอมพิวเตอร์ การพัฒนาข้อมูลสารสนเทศ อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of things) เครื่องมือและอุปกรณ์การสื่อสารของผู้บริโภค การพัฒนารูปแบบการค้าจากบุคคลต่อบุคคลมาสู่รูปแบบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในช่องทางธุรกิจต่อธุรกิจ (B2B) ธุรกิจกับผู้บริโภค (B2C) ธุรกิจระหว่างผู้บริโภค (P2P) ทำให้เศรษฐกิจโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาเติบโตเป็นตัวเลขสองหลักทั่วโลก (Bukht & Heeks, 2017) ดังนั้น โครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ทั้งผู้ให้บริการโดยรัฐเป็นผู้จัดสรรให้เอกชนดำเนินการ หรือรวมถึงกรณีรัฐเป็นผู้ดำเนินการเอง การสร้างและส่งต่อสัญญาณให้ครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่ง การให้บริการโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดหรือการให้บริการโดยไม่ค่าใช้จ่ายสำหรับกิจการบางประเภท เช่น การศึกษา การบริการสาธารณะ เป็นต้น จึงเป็นกระบวนการขั้นต้นที่ต้องดำเนินการ

2. ระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่มีข้อมูลที่จำเป็นและครบถ้วน มีการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดเตรียมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลก่อนการนำไปใช้ ทั้งการวิเคราะห์ข้อเท็จจริง การวิเคราะห์เชิงเป้าหมาย การวิเคราะห์เชิงคาดการณ์ (ชญาวัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี และนราธิป ปิติชนบท, 2564) มีการเชื่อมโยงข้อมูลภาครัฐในรูปแบบของการบูรณาการที่พร้อมในการอำนวยความสะดวกต่อการนำข้อมูลไปใช้ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับบริการสาธารณะจากรัฐได้อย่างทั่วถึง มีความยืดหยุ่น

ลดกระบวนการทำงานที่ซ้ำซ้อน สร้างความโปร่งใสให้กับภาครัฐด้วยการเปิดเผยข้อมูล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ (อภิชาติ ศิริบุญญาณ และศรุตฯ สมพอง, 2562; Bukht & Heeks, 2017; Limsarun, 2015; Meenu, 2018; Zhenlong, 2021)

3. การกำหนดนโยบายของภาครัฐและการสนับสนุนของรัฐ จากแนวโน้มการใช้เศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อการพัฒนาประเทศของนานาชาติ มีการกำหนดเกณฑ์ประเมินผล 3 ด้านของประเทศในกลุ่ม G20 ได้แก่ 1) ความพร้อมในด้านดิจิทัล หมายถึง การตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ทุนมนุษย์ ความสะดวกและง่ายในการทำธุรกิจ การลงทุนของภาคเอกชนและรัฐบาล สภาพแวดล้อม โครงสร้างทางเทคโนโลยีและการปรับใช้ 2) นวัตกรรม หมายถึง สถาบัน การวิจัยทางด้านทุนมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐาน ความซับซ้อนของตลาดและธุรกิจ ผลผลิตทางความรู้และเทคโนโลยี ผลผลิตจากความคิดสร้างสรรค์ 3) ความสามารถเชิงแข่งขันในยุค 4.0 หมายถึง สถาบัน โครงสร้าง การปรับใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจมหภาค ระบบการตลาดการเงิน ความสามารถเชิงนวัตกรรม ผลการวิจัยพบว่าประเทศในกลุ่ม G20 มีความพร้อมในการเป็นผู้นำดิจิทัลในด้านความพร้อมทางดิจิทัล นวัตกรรม และความสามารถในการแข่งขันยุค 4.0 ซึ่งทำให้นโยบายของรัฐมีความสำคัญมากขึ้นในการขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ผล (Cahydi & Magda, 2021)

4. กฎหมายและกฎระเบียบ โดยทั่วไปกฎหมายและกฎระเบียบจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นและจำเป็นที่จะต้องบังคับใช้ จึงเป็นการเกิดขึ้นตามหลัง แต่เมื่อพัฒนาการทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างก้าวกระโดด กฎหมายและกฎระเบียบจึงจำเป็นต้องกำหนดให้ครอบคลุมและสนับสนุนการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และเศรษฐกิจดิจิทัลโดยภาพรวม การรับรองเอกสารทางการค้าในรูปแบบดิจิทัล การสร้างความเชื่อมั่นต่อประชาชนในการทำธุรกรรมในรูปแบบดิจิทัล การป้องกันการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล รวมถึงการสร้างกลไกป้องกันอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพ (Bukht & Heeks, 2018)

บทบาทภาครัฐและความสามารถเชิงแข่งขันในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล

ประเทศไทยเล็งเห็นความสำคัญในการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2558 จึงได้ผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจดิจิทัลขึ้น โดยกำหนดนโยบายเศรษฐกิจดิจิทัลเป็นวาระนโยบายแห่งชาติ (กิตติพัฒน์ เขียนทองกุล, วรัญญู เสนาสู และ จักรกฤษ กุมพมาศ, 2564) เพื่อผลักดันให้เกิดการทำงานเชิงบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และมีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การเปลี่ยนกระทรวงเทคโนโลยีและการสื่อสาร เป็น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy Promotion Agency: DEPA) สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (Digital Government Development Agency: DGA) เป็นต้น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลภายใต้การนำของรัฐบาล นโยบายเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทย ก่อให้เกิดการกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่แก่หน่วยงานขับเคลื่อนหลายหน่วยงาน ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในฐานะปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทเชิงนโยบายในระดับมหภาค ดังนั้น จำนวนหน่วยงานในการขับเคลื่อนจึงสัมพันธ์กับความหลากหลายของการแสดงบทบาทภายในกลไกภาครัฐ การขับเคลื่อนนโยบายนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อให้หน่วยงานขับเคลื่อนเข้ามาร่วมแสดงบทบาทเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ (Result-oriented) (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2563; สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2561)

IMD World Competitiveness Center (2020) ได้เปรียบเทียบขีดความสามารถด้านดิจิทัลในระดับโลก พบว่า ประเทศไทยยังอยู่ในระดับกลาง โดยจัดอยู่ในอันดับที่ 39 จาก 63 ประเทศ และอันดับที่ 62 จาก 139 ประเทศ จากข้อมูล Networked Readiness Index 2016 (NRI) โดย Baller et al. (2016) ได้แสดงภาพรวมประเด็นที่มีความโดดเด่น คือ การมีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือสูง มีตลาดส่งออกสินค้าดิจิทัลที่แข็งแกร่ง และมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะภาคการเงินที่แข็งแกร่ง แต่ยังมีบางประเด็นที่ต้องพัฒนาต่อ คือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในภาคธุรกิจ และการปรับปรุงกฎหมายกฎระเบียบด้านดิจิทัล และส่วนที่อ่อนด้อยซึ่งประเทศไทยต้องเร่งแก้ไขโดยด่วน คือ ทักษะดิจิทัลของประชาชน และแรงงานด้านดิจิทัล

ที่มีในปริมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการในแต่ละอุตสาหกรรม การขาดนวัตกรรม ดิจิทัล หรือ การวิจัยและพัฒนาสินค้าและบริการที่นำเข้าสู่ตลาดได้จริง ความเสี่ยงของ การลงทุนสูง และปัญหาการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

ดังนั้น บทบาทของรัฐที่สำคัญคือต้องมีการผลักดันและส่งเสริมผ่านข้อบังคับ กฎระเบียบ หรือมาตรการเชิงนโยบายต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล ได้แก่ แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ระยะ 20 ปี ที่มีเป้าหมายและเนื้อหาสอดคล้อง ไปในทิศทางเดียวกันกับทิศทางของประเทศ โดยมีวิสัยทัศน์ในการปฏิรูปประเทศไทยสู่ ดิจิทัลไทยแลนด์ที่เน้นการสร้างสรรค์และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเต็ม ศักยภาพในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม ข้อมูล ทุนมนุษย์ และทรัพยากรอื่น ใด เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน ซึ่งมีเป้าหมาย 4 ประการ ได้แก่ 1) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันก้าวทันเวที โลก 2) สร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียม 3) พัฒนาทุนมนุษย์สู่ยุคดิจิทัล 4) ปฏิรูป กระบวนทัศน์การทำงานและการให้บริการของภาครัฐ ทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ 6 ด้าน (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565; คณินิจ คชศิลา, 2560; Bukht & Heeks, 2018) คือ

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลประสิทธิภาพสูงให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยใช้ประโยชน์จากโครงข่ายบอร์ดแบนด์ การจัดสรรคลื่นสำหรับอุปกรณ์ IoT หรืออุปกรณ์ อัจฉริยะ การออกมาตรฐานต่าง ๆ เมื่ออินเทอร์เน็ตและเครือข่ายมีความพร้อมจึงนำไปสู่ การพัฒนาเมืองที่เรียกว่า เมืองอัจฉริยะ (Smart city) รวมถึงการพัฒนาแพลตฟอร์ม ดิจิทัลต่าง ๆ

2. ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล สร้างต้นแบบในด้าน Digital transformation และทำให้ประชาชนตระหนักด้วยการประชาสัมพันธ์ จัดทำคู่มือ องค์ ความรู้เพื่อพัฒนาคน กระตุ้นให้เกิดการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลในธุรกิจทั้งภาค เกษตร อุตสาหกรรมและบริการ สร้างเขตส่งเสริมอุตสาหกรรม ส่งเสริมการตลาด การ มาตรฐานและนวัตกรรมดิจิทัล

3. สร้างสังคมคุณภาพด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ต่อยอดการพัฒนาชุมชนที่มีอยู่แล้ว เช่น สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน เน้นประชารัฐ ศูนย์ดิจิทัลชุมชน พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ให้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลตามความต้องการของชุมชน ส่งเสริมนวัตกรรมเพื่อสังคม โดยเน้นการพัฒนาสื่อที่เป็นประโยชน์และเทคโนโลยี การเรียนรู้การบริการด้านสุขภาพ เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อผู้พิการหรือด้อยโอกาส

4. ปรับเปลี่ยนภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ส่งเสริมให้เกิดการใช้บริการ Smart service ของรัฐในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดข้อมูลเปิดภาครัฐ โดยเฉพาะในภูมิภาค เพื่อรองรับการพัฒนาเป็นเมืองอัจฉริยะ

5. พัฒนากำลังคนให้พร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล สำหรับประชาชนที่เป็นผู้ใช้งาน (User) ให้เพิ่มความตระหนักและเรียนรู้ทักษะดิจิทัลพื้นฐานเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ เช่น เกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส รวมถึงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีทักษะพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รู้เท่าทัน และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบ ในกรณีที่เป็นผู้ผลิต (Producer) ให้พัฒนาทักษะ Coding/Programing เพื่อเข้าสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัลในอนาคต ตลอดจนเพิ่มคุณภาพของบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพด้านดิจิทัลของกลุ่มแรงงานทักษะสูง

6. สร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เสนอแนะปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ กติกา และแนวทางการกำกับดูแล ให้รองรับระบบเศรษฐกิจดิจิทัล สร้างระบบการป้องกันและการรักษาความปลอดภัยด้านอาชญากรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ และส่งเสริมผู้ประกอบการในการพัฒนาสินค้าและบริการด้าน Cyber security สร้างระบบที่ส่งเสริมและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาได้อย่างเหมาะสม

จะเห็นได้ว่านโยบายของประเทศไทยในภาพรวม ทั้งนโยบายด้านเศรษฐกิจ นโยบายด้านเทคโนโลยีดิจิทัล มุ่งเน้นขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของการหลุดพ้นจากกับดักการพัฒนาทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ไปสู่ความเป็นประเทศพัฒนาแล้ว โดยนัยสำคัญ

ต่อการจัดทำแผนแม่บทการส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล เพื่อแปลงเป้าหมายเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม มุ่งเน้นใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการกระตุ้นประเทศไทยให้พ้นจากกับดักรายได้ปานกลางและกับดักความเหลื่อมล้ำอย่างเป็นรูปธรรม การขับเคลื่อนนี้ต้องการความร่วมมือจากส่วนราชการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รับทราบแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย ตลอดจนเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติ เร่งวางรากฐานดิจิทัลของประเทศผ่านการลงทุน การสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลที่ทุกคนมีส่วนร่วมตามแนวทางของประชารัฐ ใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมดิจิทัลอย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างมูลค่า และขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศและการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก ทำให้สภาพแวดล้อมของการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันและที่จะเกิดในอนาคต 20 ปี เปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้เป็นทั้งเงื่อนไข ปัญหาและความท้าทายที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญในปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยก็ตระหนักถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศซึ่งเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายของประเทศไทย ที่จะแก้ไขและปรับปรุงทิศทางการขับเคลื่อนประเทศด้วยการใช้ประโยชน์สูงสุดจากเทคโนโลยีดิจิทัล ความก้าวหน้าและนวัตกรรมของเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบกระบวนการ โครงสร้างทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยตระหนักถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุกภาคส่วน โอกาสและความท้าทายของประเทศไทยที่จะต้องปรับทิศทางการดำเนินงานให้เหมาะสมและเอื้อต่อการใช้ประโยชน์สูงสุดจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดบทบาทจากภาครัฐในการขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กับภาคเอกชน

ซึ่งการขับเคลื่อนของรัฐยังมีปัญหาอีกมากในประเด็นต่อไปนี้ (ธนาชัย ชีรพัฒน์วงศ์, พรนภา เทียสุธิกุล และบุญทัน ดอกไทสง, 2561; วรรณภา ทองแดง, 2563; วัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ และเวทยา ใฝ่ใจดี, 2563; ศุภโชค นิจสุนกิจ, 2561; สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562; อัครนันท์ คิตสม และ นนทร์ วรพาณิชย์, 2558; Malisuwat, Tiamnara & Suriyakrai, 2016; Noonpakdee, Phothichai & Khunkornsiri, 2018)

ประเด็นแรก ในการจัดสรรรายจ่ายสาธารณะเพื่อส่งเสริมการลงทุนด้าน โครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตและระบบสารสนเทศ การสร้างโครงสร้าง พื้นฐานและเครือข่ายให้เข้าถึงพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล ให้อินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์ ครอบคลุมทั่วถึง เพราะงบประมาณของรัฐมีอยู่อย่างจำกัด และการดำเนินงานของแต่ละ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจดิจิทัลยังไม่สอดคล้องกันเท่าที่ควร แต่ละหน่วยงาน มีเว็บไซต์ของตนเองที่ยังไม่ได้เชื่อมต่อกับหน่วยงานอื่น การจัดเก็บฐานข้อมูลที่ยังไม่ ครบถ้วนและการเก็บข้อมูลของแต่ละหน่วยงานรัฐมีความแตกต่างกัน รวมถึงการทำงาน ที่พยายามแย่งกันทำหน้าที่เพื่อสร้างผลงานให้กับหน่วยงานตนเอง มากกว่าการคำนึงถึง ภาพรวม

ประเด็นที่สอง ระบบและการเตรียมความพร้อมในหน่วยงานภาครัฐยังไม่ สามารถปรับและก้าวทันเศรษฐกิจดิจิทัล ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ อุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ โปรแกรมที่ใช้กันยังเป็นระบบเก่าที่ไม่ทันยุคทันสมัยขาดการเชื่อมต่อข้อมูล ในแต่ละหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการประชาชนไม่สามารถพัฒนาคุณภาพ งานให้สอดคล้องกับการบริการในยุคดิจิทัล

ประเด็นที่สาม เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐยังขาดความรู้ ความสามารถ ทักษะ ในการใช้ระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งมีทัศนคติ ค่านิยมที่คุ้นเคยกับระบบการทำงาน แบบเดิม จึงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงและรองรับเศรษฐกิจดิจิทัล

ประเด็นที่สี่ ความพร้อมของประชาชนผู้ใช้บริการ ประชาชนที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้ที่อาศัยในพื้นที่ที่ห่างไกลหรือชนบท ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในประโยชน์ของ เศรษฐกิจดิจิทัล ไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือสื่อสารและยังไม่สามารถเข้าถึงการบริการ

สาธารณะที่เป็นรูปแบบดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นการใช้งานในเว็บไซต์ หรือการใช้งานผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ

ประเด็นที่ห้า กฎหมายและการบังคับใช้ ยังขาดการสนับสนุน ส่งเสริมและรับรองรูปแบบการทำธุรกรรมทางดิจิทัลอย่างครอบคลุม ทั้งการแสดงตัวตนของผู้ใช้บริการ การบูรณาการข้อมูล กระบวนการในการทำธุรกรรม

นอกจากนี้ ปัญหาที่ตามมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล คือ ภัยคุกคามด้านไซเบอร์ โลกยุคดิจิทัลที่ทำให้การใช้ชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป สามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลได้จากทั่วทุกมุมโลก ก่อปรกกับการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นรวดเร็วอย่างก้าวกระโดดนี้ได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับภัยคุกคามด้านไซเบอร์ที่เพิ่มมากขึ้นเป็นเท่าตัว ทั้งจากการระบาดของมัลแวร์และไวรัสต่าง ๆ การเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต การขโมยข้อมูล บิดเบือนข้อมูล ทำลายข้อมูล การจารกรรมข้อมูล การโจมตีอุปกรณ์ระบบควบคุม การโจมตีระบบโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศ เป็นต้น ความเสี่ยงเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล องค์กร ประเทศ และระดับโลก ซึ่งสามารถสร้างความเสียหายให้กับระบบเศรษฐกิจอย่างมหาศาล เนื่องจากความพร้อมของสภาพรวมภายในประเทศ ด้วยโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศที่ยังพึ่งพาสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสัดส่วนที่มากเกินไป เมื่อเกิดปัญหาจึงยากที่จะรับมือได้และในทางกลับกัน การที่หน่วยงาน ธุรกิจ ประชาชนทั่วไป ไม่เรียนรู้และไม่เตรียมความพร้อมเพื่อการเปลี่ยนแปลง หน่วยงานไม่สนับสนุนให้เกิดความรู้ความเข้าใจใหม่ ๆ ทำให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงาน ธุรกิจ ทำให้เกิดภาวะหยุดชะงัก ไม่สามารถไปต่อได้ รวมถึงส่งผลให้การเติบโตของประเทศไม่ได้เติบโตอย่างที่ควรจะเป็นและก้าวทันเศรษฐกิจดิจิทัลตามนานาชาติ (ธนาชัย อีร์พัฒนวงศ์, พรนภา เตียสุธิกุล และบุญทัน ดอกไธสง, 2561; วรณภา ทองแดง, 2563; วิชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ และเวทยา ใฝ่ใจดี, 2563; ศุภโชค นิจสุนกิจ, 2561; สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562; อัครนันท์ คิตสม และนรินทร์ วรพาณิช, 2558; Malisuwat, Tiamnara & Suriyakrai, 2016; Noonpakdee, Phothichai & Khunkornsiri, 2018)

แนวโน้มการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลสู่โลกอนาคต

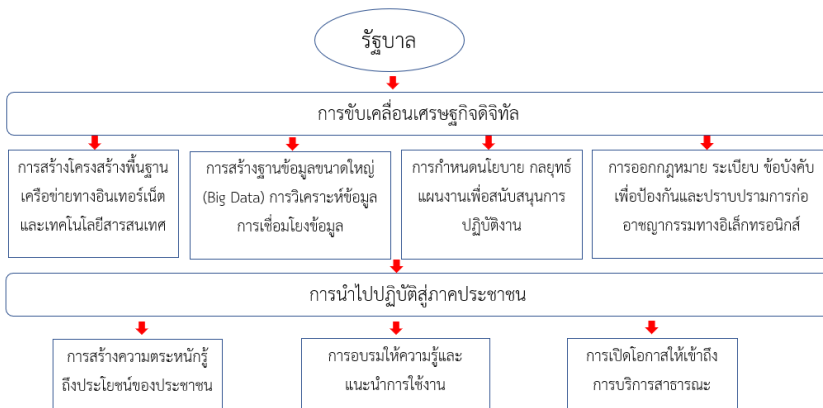
แนวโน้มการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลสู่โลกอนาคตจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นของประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนาอันเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลมีความแตกต่างกันในด้านความพร้อม การปฏิบัติและการบังคับใช้ ซึ่งประเทศที่พัฒนามีความพร้อมในอุตสาหกรรม 4.0 และกำลังสร้างนวัตกรรมเพื่อการปฏิรูปอุตสาหกรรมใหม่โดยอาศัยความชาญฉลาดของเทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ (Gupta, 2019) ได้แก่ 1) ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial intelligence: AI) ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างอัลกอริธึม (Algorithms) ข้อมูล เครือข่ายและการเรียนรู้ของเครื่องจักรกล (Machine learning) โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพให้สูงกว่าที่มนุษย์มีอยู่ในการการจำแนกแยกแยะ วิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาทางธุรกิจในทุกอุตสาหกรรม 2) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) คือ เครือข่ายรวมของอุปกรณ์ที่เชื่อมต่อถึงกันโดยอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสารระหว่างอุปกรณ์กับระบบคลาวด์ ตลอดจนระหว่างอุปกรณ์ด้วยตัวเอง โดยชิปคอมพิวเตอร์ที่อยู่ในอุปกรณ์เหล่านั้น อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่งได้ถูกนำไปพัฒนาในหลายด้าน เช่น เมืองอัจฉริยะ รถยนต์อัจฉริยะ (Smart vehicles) เป็นต้น 3) บล็อกเชน (Blockchain) เทคโนโลยีบล็อกเชนเป็นกลไกฐานข้อมูลขั้นสูงที่เปิดรับการแบ่งปันข้อมูลที่โปร่งใสภายในเครือข่ายธุรกิจ โดยฐานข้อมูลบล็อกเชนจัดเก็บข้อมูลในบล็อกที่เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ ทำให้ยากต่อการโจรกรรมข้อมูล จึงถูกพัฒนาไปใช้กับการเงินดิจิทัล เช่น สกุลเงินดิจิทัล (Cryptocurrency) บิทคอยน์ (Bitcoin) เป็นต้น และ 4) หุ่นยนต์อัจฉริยะ (Autonomous robot) เพื่อนำมาใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตที่ทดแทนกำลังงานจากมนุษย์

ส่วนประเทศที่กำลังพัฒนาดังอย่างเช่นประเทศไทย แม้ว่าจะจะมีการริเริ่มพัฒนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2558 โดยมีแนวนโยบายด้านดิจิทัลของรัฐบาลในการส่งเสริมการพัฒนาและการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ประเทศหลุดพ้นจากกับดักการพัฒนาทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม แต่ในการพัฒนานั้นยังอยู่ในกระบวนการปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินการคือการใช้เทคโนโลยีในภาคธุรกิจที่ยังขาดความพร้อมและเงินลงทุน การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน

และปราบปรามการก่ออาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์หรืออิเล็กทรอนิกส์ การพัฒนาทักษะทางดิจิทัลของประชาชน (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2566)

บทสรุป

เศรษฐกิจดิจิทัลถือเป็นเครื่องมือสำคัญของแต่ละประเทศในการผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นการสร้างศักยภาพในการแข่งขันให้กับประเทศและทุกภาคส่วนในระบบเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลมีบทบาทหลักในการดำเนินการกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ แผนงานเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม เริ่มต้นจากการสร้างพื้นฐานโครงสร้างทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องเครือข่ายคอมพิวเตอร์ การเชื่อมต่ออุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร การใช้ระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ในการวิเคราะห์ เชื่อมโยงข้อมูลหน่วยงานรัฐเพื่อการปรับปรุงการบริการสาธารณะให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งรัฐต้องทำหน้าที่ในการให้การสนับสนุนและเอื้อต่อการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจดิจิทัล โดยเฉพาะเรื่องของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการกำกับดูแลทุกภาคส่วน รวมถึงการป้องกันและปราบปรามการทำทุจริตทางคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้รัฐยังต้องมีหน้าที่ในการสร้างความตระหนักรู้ของประชาชนเกี่ยวกับประโยชน์การใช้งานและการเข้าถึงการรับบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจดิจิทัล เพื่อก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการได้เปรียบเชิงการแข่งขันของประเทศอย่างยั่งยืน ดังแผนภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). แผนแม่บทการส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล พ.ศ.2561-2565. สืบค้น 1 มกราคม 2566, จาก <https://shorturl.asia/aK6ju>
- กริพัฒน์ เขียนทองกุล, วรัญญ์ เสนาสุ และจักรกฤษ กมฺุทมาศ. (2564). นโยบายเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทย: บทวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสถาบันระหว่างหน่วยงานของรัฐ. *วารสารปาริชาติ*, 34(1), 192-205.
- คณินิจ คชศิลา. (2560). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล. *วารสารรัฐศาสตร์*, 63(1), 61-70.
- ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสี. (2565). เศรษฐกิจดิจิทัล: การเกิดและพัฒนาการ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(5), 2273-2283.
- ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสี และนราธิป ปิติชนบท. (2564). มหาวิทยาลัยอัจฉริยะในยุคข้อมูลขนาดใหญ่. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 14(2), 1-11.

- ธนาชัย อีรพัฒน์วงศ์, พรนภา เตียสุธิกุล และบุญทัน ดอกไธสง. (2561). ปัญหา
ยุทธศาสตร์เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารภาครัฐ. **วารสารวไลยอลงกรณ์
ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**, 8(1), 91-102.
- บรรพต กิตินุสร. (2560). เศรษฐกิจดิจิทัลภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐศาสตร์การคลัง
ของภาครัฐ. ใน **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 9
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม** (หน้า 1292-1300). นครปฐม: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครปฐม.
- พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี (สลางสิงห์) และพระศิลาศักดิ์ สุขเมธ (บุญทอง). (2564).
การปรับตัวองค์กรภาครัฐสู่รัฐบาลดิจิทัล. **วารสารวิชาการธรรมทศน์**,
21(3), 289-299.
- วรรณภา ทองแดง. (2563). ผลกระทบเศรษฐกิจดิจิทัล: การขยายตัวของรายจ่าย
สาธารณะด้านการศึกษาและภัยคุกคามทางไซเบอร์. **วารสารมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์**, 37(2), 345-366.
- วัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ และเวทยา ฝัใจดี. (2563). การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลของ
องค์กรภาครัฐเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศไทย.
วารสารการจัดการสมัยใหม่, 8(1), 15-22.
- ศุภโชค นิจุสนกิจ. (2561). แนวทางการนำนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปปฏิบัติใน
องค์การมหาชน. **วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ**, 9(2), 37-48.
- สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). **สรุป
สถานะการพัฒนาดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย พ.ศ.
2562**. สืบค้น 1 มกราคม 2566, จาก <https://onde.go.th/view/1/>
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2558). **Digital economy**. สืบค้น 1
มกราคม 2566, จาก [https://www.dga.or.th/document-sharing/
article/35851](https://www.dga.or.th/document-sharing/article/35851)

- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2563). **Thailand digital government 2021 (DG2021)**. สืบค้น 1 มกราคม 2566, จาก <https://www.dga.or.th/document-sharing/dg2021/>
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2561). **แผนแม่บทการส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล**. สืบค้น 1 มกราคม 2566, จาก <https://www.depa.or.th/th/master-plan-digital-economy/1st-master-plan-for-digital-economy>
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2566). **สถานการณ์เศรษฐกิจดิจิทัลประเทศไทย** สืบค้น 1 มกราคม 2566, จาก <https://www.depa.or.th/th/article-view/thailand-digital-economy-glance>
- อภิชาติ ศิริบุญญกุล และศรดา สมพอง. (2562). บทบาทของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, 8(3), 255-269.
- อัคนันท์ คิตสม และนันทน์ วรพาณิชย์. (2558). ความเต็มใจจ่ายและการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและการผลักดันเศรษฐกิจดิจิทัล จากองค์กรบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษา 3 จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย. **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร**, 12(2), 54-72.
- Baller, S., Battista, A. D., Dutta, S., & Lanvin, B. (2016). The networked readiness index 2016. In S. Baller, S. Dutta, & B. Lanvin (Eds.), **The global information technology report 2016: Innovating in the digital economy** (pp.3-38). <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GITR-2016-report.pdf>
- Barefoot, K., Curtis, D., Jolliff, W., Nicholson, J. R., & Omohundro, R. (2018). **Defining and measuring the digital economy**. Washington, DC: Bureau of Economic Analysis.

- Bukht, R., & Heeks, R. (2017). **Defining, conceptualizing and measuring the digital economy (Research report)**. Manchester: Centre for Development Informatics.
- Bukht, R., & Heeks, R. (2018). **Digital economy policy: The case example of Thailand (Research report)**. Manchester: Centre for Development Informatics.
- Cahyadi, A., & Magda, R. (2021). Digital leadership in the economies of the G20 countries: A secondary research. **Economies**, 9(32), 1-15.
- Gupta, G. (2019). Education and digital economy: Trends, opportunities and challenges. In **ICMLT 2019: Proceedings of the 2019 4th international conference on machine learning technologies** (pp.88-92). <https://doi.org/10.1145/3340997.3341013>
- IMD World Competitiveness Center. (2020). **IMD world digital competitiveness ranking 2020**. Retrieved January 1, 2023, from <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/>
- Jurayevich, M. B., & Bulturbayevich, M. B. (2020). The impact of digital economy on economic growth. **International Journal of Business, Law, and Education**, 1(1), 4-7.
- Lane, N. (1999). Advancing the digital economy into the 21st century. **Information Systems Frontiers**, 1(3), 317-320.
- Li, K., Kim, D. J., Lang, K. R., Kauffman, R. J., & Naldi, M. (2020). How should we understand the digital economy in Asia? Critical assessment and research agenda. **Electronic Commerce Research and Applications**, 44, 101004.

- Limsarun, T. (2015). The sustainability of small and medium-sized enterprises (SMEs) in a digital economy era. **Journal of Business Administration, The Association of Private Higher Education Institutions of Thailand**, 4(2), 113–124.
- Malisuwan, U., Tiamnara, N., & Suriyakrai, N. (2016). National digital economy plan to foster social and economy benefits in Thailand. **Journal of Advances in Information Technology**, 7(2), 140-145.
- Meenu, G. (2018). Digital economy and the role of information technology. **International Journal of Management and Information Technology**, 3(2), 53-58.
- Mesenbourg, T. L. (2001). **Measuring the digital economy**. Retrieved January 1, 2023, from <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/working-papers/2001/econ/umdigital.pdf>
- Mulaydinov, F. (2021). Digital economy is a guarantee of government and society development. **Elementary Education Online**, 20(3), 1474-1479.
- Noonpakdee, W., Phothichai, A., & Khunkornsiri, T. (2018). The readiness for moving toward digital Thailand – A case study. **International Journal of Information and Education Technology**, 8(4), 273-278.
- Tapscott, D. (1996). **The digital economy: Promise and peril in the age of networked intelligence**. New York: McGraw-Hill.
- United Nations Conference on Trade and Development. (2015). **Information economy report 2015: Unlocking the potential of e-commerce in developing countries**. Retrieved January 1, 2023, from https://unctad.org/system/files/official-document/ier2015_en.pdf

- World Bank. (2019). **The digital economy in Southeast Asia: Strengthening the foundations for future growth**. Washington, DC: Information and Communications for Development, World Bank.
- Zhang, L., & Chen, S. (2019). **China's digital economy: Opportunities and risks**. International Monetary Fund.
- Zhenlong, M. (2021). Digital economy value chain: Concept, model structure, and mechanism. **Applied Economics**, 53(37), 4342-4357.

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทาง
คอมพิวเตอร์: กรณีการเข้าถึงข้อมูลของบุคคลกระทำความ
ผิดเกี่ยวกับธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์
Legal Measures for Computer Crimes: In Case of
Accessing Information of offenders involving with
Online Financial Transactions

พินิจ ศรีสวัสดิ์¹ | Pinit Srisawat

พันธ์รัตน์ ศรีสุวรรณ^{2*} | Pantarat Srisuwan

Abstract

Nowadays, technology is important in human life, especially the use of online media via mobile phones for communication. News awareness including various transactions via computer, making it convenient and fast when the victim receives damages from offenses involving with online financial transactions. It was found that the law on computer crimes still

^{1, 2} อาจารย์, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา; Lecturer, Program in Law, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

*Corresponding author email: Pantarat.sr@hotmail.com

รับต้นฉบับ: 22 กุมภาพันธ์ 2566 ปรับแก้ต้นฉบับ: 7 เมษายน 2566 รับลงตีพิมพ์: 18 เมษายน 2566

DOI: 10.14456/husoaru.2023.7

could not enforce the offenders. Although the state has measures to protect individual rights as provided in the Constitution of the Kingdom of Thailand, the state should update the law and speed up the implementation. Also, a special court should be established to hear computer-related cases.

Keywords: Computer Crimes, Information Access, Electronic Transactions

บทคัดย่อ

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะการใช้สื่อออนไลน์ผ่านทางโทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสาร การรับรู้ข่าวสาร รวมถึงการทำธุรกรรมต่าง ๆ ทางคอมพิวเตอร์ทำให้ได้รับความสะดวกรวดเร็ว เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางด้านธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ พบว่ากฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ยังไม่สามารถบังคับเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้ แม้รัฐจะมีมาตรการในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไว้ ดังนั้น รัฐควรปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยและส่งผลให้ทางปฏิบัติเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และควรมีการจัดตั้งศาลพิเศษเพื่อพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โดยเฉพาะ

คำสำคัญ: ความผิดทางคอมพิวเตอร์, การเข้าถึงข้อมูล, ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะการใช้สื่อออนไลน์ผ่านทางโทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสาร การรับรู้ข่าวสาร รวมถึงการทำธุรกรรมต่าง ๆ ทางคอมพิวเตอร์ทำให้ได้รับความสะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลามากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการใช้สื่อออนไลน์ก็อาจมีอันตรายแฝงอยู่ เมื่อมีการใช้สื่อออนไลน์มากขึ้นก็เป็นการเปิดโอกาสให้มิจฉาชีพได้กระทำความผิดทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น

จากข้อมูลสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้พัฒนาระบบการรับแจ้งความออนไลน์ www.ThaiPoliceOnline.com ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการสืบสวนสอบสวนอย่างทั่วถึง นับตั้งแต่วันที่ระบบเริ่มใช้งาน 1 มีนาคม 2565 ถึง 31 ธันวาคม 2565 รวม 10 เดือน มีผู้เข้ามาแจ้งความจำนวน 163,091 คดี ได้แก่ คดีที่ผู้กระทำความผิดอยู่ในประเทศไทย เช่น การซื้อขายสินค้าหรือบริการผ่านทางออนไลน์แต่ไม่ได้รับสินค้า การปล่อยกู้ผ่านแอปพลิเคชันนอกระบบ การลงทุนแบบแชร์ลูกโซ่ เป็นต้น มีสถิติการรับแจ้งประมาณร้อยละ 40.5 คดีที่ผู้กระทำความผิดอยู่ต่างประเทศ และมีคนไทยร่วมขบวนการ โดยเดินทางไปทำงานผ่านช่องทางธรรมชาติ เพื่อไปทำหน้าที่เป็นแก๊งคอลเซ็นเตอร์หลอกลวงคนไทยผ่านทางออนไลน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มคดีที่มีมูลค่าความเสียหายมากที่สุด ประมาณร้อยละ 51 และคดีอื่น ๆ ร้อยละ 8.5 เช่น แอ็กกระบบคอมพิวเตอร์ การเรียกค่าไถ่ทางคอมพิวเตอร์ การคุกคามทางเพศ หลอกให้ไปทำงานต่างประเทศ เป็นต้น (เร่งแก้ปัญหา ‘อาชญากรรมออนไลน์’ आयदब्धुशिमाँल्लै 5.8 हमीन ब्धुशि, 2566)

การกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์มีการกระทำความผิดในรูปแบบที่แตกต่างกันและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะการกระทำความผิดทางด้านการเงินผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งปัจจุบันมีผู้เสียหายหลายรายถูกแฮ็กข้อมูลทางการเงินและถูกคนร้ายขโมยเงินผ่านแอปพลิเคชันของธนาคารจนหมดบัญชี โดยเกิดจากการที่ผู้เสียหายถูกมิจฉาชีพสร้างกลอุบายหลอกลวงให้กดลิงก์ดาวน์โหลด หรือติดตั้งแอปพลิเคชันปลอม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแอปพลิเคชันที่มีไว้สำหรับการหาคู่ แอปพลิเคชันดูไลฟ์สด ดูภาพลามกอนาจาร และแอปพลิเคชันพูดคุยยอดนิยม เช่น Viber, Sweet meet, Bumble, Snapchat, Kakao Talk และ Flower Dating เป็นต้น (ตำรวจไซเบอร์ เผยเหยื่อถูกมิจฉาชีพลวง กดลิงก์โหลดแอปฯปลอมดูดเงินเกลี้ยงบัญชี, 2566)

ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางด้านการเงินผ่านระบบออนไลน์ จึงจำเป็นที่จะต้องนำกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์มาบังคับใช้เอาผิดกับผู้กระทำความผิด โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรมที่เกิดจากการใช้วิธีการใด ๆ เข้าไปล่วงรู้

ข้อมูล แก๊ซ หรือทำลายข้อมูลของบุคคลอื่นในระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ ก่อให้เกิดความเสียหาย กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน ในทางปฏิบัติเมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางด้านการเงินผ่านระบบออนไลน์ กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์สามารถบังคับเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้มากขึ้นเพียงใด มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการนำกฎหมายไปปฏิบัติ และประชาชนผู้ได้รับความเสียหายมีกฎหมายให้หลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในเรื่องของการใช้บริการการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ได้เพียงพอหรือไม่

บทความนี้กล่าวถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักประกันสิทธิเสรีภาพในเรื่องของการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ ประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ ขั้นตอนการดำเนินคดีและหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ข้อเสนอแนะทางกฎหมายถึงแนวทางในการป้องกันการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์กรณีการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งจะได้พิจารณาเป็นลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักประกันสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับสิทธิความเป็นส่วนตัว

“สิทธิความเป็นส่วนตัว” (Right of privacy) คือ การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมโดยปราศจากการถูกรบกวน หรือการนำข้อมูลไปเปิดเผยต่อสาธารณชน ก่อให้เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต หรือสูญเสียศักดิ์ศรีในความเป็นตัวเองในการดำเนินชีวิต โดยคำนึงถึงสภาพการปกครองในสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีมาเป็นองค์ประกอบ (ทิพาพร นະมาตร์, 2550: 10)

สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวเป็นสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชนและเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ได้รับการรับรองไว้ในปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Right 1948) ในมาตรา 12 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกแทรกแซงโดยพลการในความเป็นส่วนตัว ในครอบครัวในเคหสถาน หรือในการสื่อสาร หรือจะถูกหลอกลวงเกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่

จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการลบลู่ดังกล่าวนั้น” โดยสิทธิมนุษยชนในปฏิญญาสากลฉบับนี้มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมถึงสิทธิอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น สิทธิความเป็นส่วนตัวในข้อมูลส่วนบุคคล (Information privacy) สิทธิความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย (Bodily privacy) สิทธิความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร (Communication privacy) สิทธิความเป็นส่วนตัวในอาณาเขตหรือสถานที่ของตนเอง (Territorial privacy) ซึ่งความเป็นส่วนตัวเหล่านี้กลายเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไป (ธาระวี ปุณเสรีพิพัฒน์, 2557) ซึ่งสิทธิส่วนบุคคลดังกล่าวจะต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนี้ (บรรเจิด สิงคะเนติ, นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์ และเรวดี ขวัญทองยิ้ม, 2554)

1) สิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล เป็นสิทธิส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลธรรมดาอาจเป็นทางตรงหรือโดยอ้อม อาทิ การระบุหมายเลขประชาชน หรือองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ของบุคคล เช่น ชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิด ลายพิมพ์นิ้วมือ ดีเอ็นเอ เป็นต้น ซึ่งประชาชนจะได้รับความคุ้มครองจากการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมและการบริหารจัดการข้อมูลส่วนบุคคล

2) สิทธิความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย เป็นการให้ความคุ้มครองในชีวิตร่างกายของบุคคลในทางกายภาพที่จะไม่ถูกดำเนินการใด ๆ อันละเมิดความเป็นส่วนตัว เช่น การทดลองยา การทดลองทางพันธุกรรม เป็นต้น

3) สิทธิความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร เป็นการให้ความคุ้มครองในความปลอดภัย และความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย โทรศัพท์ หรือวิธีการสื่อสารอื่นใดที่ผู้อื่นจะล่วงรู้ได้

4) สิทธิความเป็นส่วนตัวในอาณาเขตหรือสถานที่ของตนเอง เป็นการกำหนดขอบเขตหรือข้อจำกัดที่บุคคลอื่นจะรุกล้ำเข้าไปในอาณาเขตแห่งสถานที่ส่วนตัวได้

หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลนอกจากจะได้รับการคุ้มครองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Right 1948) แล้ว ยังมีการยอมรับหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในกติการะหว่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามแนวทางของ

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) โดยมีการจัดทำข้อมูลในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เรียกว่า Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Data Flows of Personal Data (นคร เสรีรักษ์, 2562) หรือ หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามแนวทางของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation: GDPR) (ปัทมา มัญจนกร, 2565) หรือ หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประเทศอังกฤษ คือ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล Data Protection Act 1998 (บุญญรัตน์ โชค บันดาลชัย, 2561) หรือ หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประเทศฝรั่งเศส คือ รัฐบัญญัติที่ 78-17 ลงวันที่ 6 มกราคม ค.ศ. 1978 ว่าด้วยข้อมูล สารสนเทศ แฟ้มข้อมูล และเสรีภาพ (The Act on Data Processing Data Files and Individual Liberties) เป็นต้น (นพตล นิมหนู, 2565)

สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้สร้างหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในเรื่องสิทธิส่วนบุคคลหรือสิทธิส่วนตัวในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

“บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ”

จากบทบัญญัติมาตรา 32 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เห็นได้ชัดว่ากฎหมายได้ให้ประกันถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลเป็นสิทธิส่วนบุคคล โดยเฉพาะกฎหมายให้หลักประกันของบุคคลในเรื่องของการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ ไม่สามารถทำได้ ซึ่งแนวคิดเรื่องความเป็นส่วนตัวเป็นหลักสากลที่ให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้

จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว และการเข้าถึงข้อมูลออนไลน์ในการทำธุรกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างง่ายดายและ

สะดวก เมื่อการทำธุรกรรมต่าง ๆ สามารถทำได้ง่ายและรวดเร็ว ส่งผลทำให้มีฉ้อฉลแฝงตัวเข้าไปกระทำละเมิดต่อประชาชนในการล่วงล้ำข้อมูลส่วนบุคคลได้ง่ายเช่นเดียวกัน ดังนั้น แนวคิดเรื่องการให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ทุกประเทศให้หลักประกันแก่ประชาชนไว้ และเป็นสิ่งที่ทุกประเทศต้องตระหนัก โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบันมีการขับเคลื่อนเป็นไปอย่างรวดเร็วและก้าวกระโดด หากไม่มีมาตรการที่เพียงพอในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลก็จะทำให้ประชาชนถูกละเมิดและก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน สังคม โดยเฉพาะความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2. ประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์

สำหรับการกระทำความผิดทางด้านธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์มาบังคับใช้ โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ที่มาและความสำคัญของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

ปัจจุบันระบบคอมพิวเตอร์ได้เป็นส่วนสำคัญของการประกอบกิจการและการดำรงชีวิตของมนุษย์ หากมีผู้กระทำด้วยประการใด ๆ ให้ระบบคอมพิวเตอร์ไม่สามารถทำงานตามคำสั่งที่กำหนดไว้หรือทำให้การทำงานผิดพลาดไปจากคำสั่งที่กำหนดไว้ หรือใช้วิธีการใด ๆ เข้าล่วงรู้ข้อมูล แก้ไข หรือทำลายข้อมูลของบุคคลอื่นในระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ หรือใช้ระบบคอมพิวเตอร์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จหรือมีลักษณะอันลามกอนาจาร ย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักถึงความปลอดภัยด้านสารสนเทศเพื่อป้องกันควบคุมการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นได้จากการใช้คอมพิวเตอร์ จึงกำหนดกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ขึ้น โดย

บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550

ต่อมา รูปแบบการกระทำความผิดที่มีความซับซ้อนมากขึ้นตามพัฒนาการทางเทคโนโลยีซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และโดยที่มีการจัดตั้งกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีภารกิจในการกำหนดมาตรฐานและมาตรการในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ รวมทั้งการเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์ด้านความมั่นคงปลอดภัยของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศ จึงมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560

2.2 นิยามความหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

“ระบบคอมพิวเตอร์” หมายความว่า อุปกรณ์หรือชุดอุปกรณ์ของคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมการทำงานเข้าด้วยกัน โดยได้มีการกำหนดคำสั่ง ชุดคำสั่ง หรือสิ่งอื่นใด และแนวทางปฏิบัติงานให้อุปกรณ์หรือชุดอุปกรณ์ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลโดยอัตโนมัติ (พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550, 2550: มาตรา 3)

“ข้อมูลคอมพิวเตอร์” หมายความว่า ข้อมูล ข้อความ คำสั่ง ชุดคำสั่ง หรือสิ่งอื่นใดบรรดาที่อยู่ในระบบคอมพิวเตอร์ในสภาพที่ระบบคอมพิวเตอร์อาจประมวลผลได้ และให้หมายความรวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วย (พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550, 2550: มาตรา 3)

ดังนั้น ข้อมูลคอมพิวเตอร์ คือ ข้อมูลทุกอย่างที่อยู่ในระบบคอมพิวเตอร์ รวมทั้งชุดคำสั่งด้วย หากอยู่ในสภาพที่ระบบคอมพิวเตอร์อาจประมวลได้ นอกจากนั้นยังให้หมายความรวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ด้วย โดยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในความหมายของข้อมูลคอมพิวเตอร์ แต่เพื่อให้ครอบคลุมถึงข้อมูลประเภทอื่น ๆ ที่อาจสร้างด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคตที่ไม่ใช่คอมพิวเตอร์ โดย **“ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์”**

หมายความว่า ข้อความที่ได้สร้าง ส่ง รับ เก็บรักษา หรือประมวลผลด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โทรเลข โทรศัพท์ หรือโทรสาร (พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พุทธศักราช 2544, 2544: มาตรา 4) อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบความผิดตามพระราชบัญญัติส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงองค์ประกอบความผิด “ข้อมูลคอมพิวเตอร์” กับ “ระบบคอมพิวเตอร์” เข้าด้วยกัน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.3 ฐานความผิด องค์ประกอบความผิดและบทกำหนดโทษ

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 บัญญัติให้การกระทำที่เป็นความผิดและกำหนดบทลงโทษไว้ในหมวด 1 ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ตั้งแต่มาตรา 5 ถึงมาตรา 16 โดยกำหนดองค์ประกอบความผิดและบทลงโทษไว้ ซึ่งการกระทำความผิดที่เกี่ยวกับความผิดทางด้านธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ ดังนี้

2.3.1 ความผิดฐานการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ

มาตรา 5 บัญญัติว่า “ผู้ใดเข้าถึงโดยมิชอบซึ่งระบบคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรการป้องกันการเข้าถึงโดยเฉพาะและมาตรการนั้น มิได้มีไว้สำหรับตน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” (พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550, 2550: มาตรา 5) โดยมีองค์ประกอบความผิด ดังนี้

องค์ประกอบความผิดประการแรก คือ “การเข้าถึง”

การเข้าถึง (Access) หมายถึง การเข้าถึงทั้งในระดับกายภาพ เช่น กรณีที่มีการกำหนดรหัสผ่านเพื่อป้องกันมิให้บุคคลอื่นใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และผู้กระทำความผิดดำเนินการด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อให้ได้รหัสผ่านนั้นมา รวมถึงการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์หรือเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์ แม้ตัวบุคคลที่เข้าถึงจะอยู่ห่างโดยระยะทางกับเครื่องคอมพิวเตอร์ แต่สามารถเจาะเข้าไปในระบบคอมพิวเตอร์หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ตนต้องการได้ (พรเพชร วิชิตชลชัย, ม.ป.ป.)

ดังนั้น เมื่อบุคคลใดได้เข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์ อาจจะเข้าเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็มีความผิดตามความหมายนี้ โดยในการเข้าถึงนั้นอาจเป็นการเข้าถึงฮาร์ดแวร์ หรือส่วนประกอบต่าง ๆ ของคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลที่บันทึกเก็บไว้ในระบบเพื่อใช้ในการส่งหรือโอนถึงบุคคลอื่น โดยวิธีการเข้าถึงนั้นรวมทุกวิธีการ ไม่ว่าจะเป็นเข้าถึงโดยผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือการเข้าถึงโดยผ่านระบบเครือข่ายด้วยกัน เช่น ระบบ LAN อันเป็นเครือข่ายที่มีการเชื่อมต่อในพื้นที่ใกล้ ๆ เข้าด้วยกัน และรวมถึงการเข้าถึงโดยการติดต่อสื่อสารแบบไร้สาย เป็นต้น

องค์ประกอบความผิดประการที่สอง คือ “โดยมิชอบ”

การกระทำจะผิดความผิดฐานเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ตามมาตรานี้ต้องเป็นการเข้าถึงโดยมิชอบ กล่าวคือ เป็นการเข้าถึงโดยปราศจากสิทธิโดยชอบธรรม หากผู้กระทำการเข้าถึงข้อมูลได้รับอนุญาตให้ทำการเข้าถึงนั้นได้เข้าถึงระบบหรือข้อมูลคอมพิวเตอร์เกินกว่าที่ตนได้รับอนุญาต ก็มีความผิดมาตรานี้เช่นกัน เช่น การเข้าถึงเพื่อดูและระบบของผู้ดูแลเว็บ เป็นต้น (พรเพชร วิชิตชลชัย, ม.ป.ป.)

องค์ประกอบความผิดประการที่สาม คือ “ระบบคอมพิวเตอร์”

ในคำนิยามของคำว่า “ระบบคอมพิวเตอร์” หมายความว่า อุปกรณ์หรือชุดอุปกรณ์ของคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมการทำงานเข้าด้วยกัน โดยได้มีการกำหนดคำสั่งชุดคำสั่ง หรือสิ่งอื่นใด และแนวทางปฏิบัติงานให้อุปกรณ์หรือชุดอุปกรณ์ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลโดยอัตโนมัติ ดังนั้น การจะกระทำความผิดตามมาตรานี้จะต้องเป็นการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบด้วยกฎหมายจึงจะมีความผิดตามมาตรานี้

องค์ประกอบความผิดประการที่สี่ คือ “ระบบคอมพิวเตอร์ที่มีวิธีการป้องกันการเข้าถึงโดยเฉพาะ”

การกระทำจะผิดความผิดฐานการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบนั้น ต้องเป็นการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ที่มีวิธีการป้องกันการเข้าถึงโดยเฉพาะ เช่น มีการกำหนดรหัสการเข้าถึงข้อมูล แต่หากเจ้าของไม่ได้วางแผนการเข้าถึงนั้นก็จะไม่มีความผิดฐานนี้

องค์ประกอบความผิดประการที่ห้า คือ “เจตนา”

นอกจากองค์ประกอบภายนอกทั้งสี่ประการที่เป็นองค์ประกอบภายนอกแล้ว การกระทำความผิดที่จะมีความผิดฐานการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบนั้น ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบภายในในเรื่อง “เจตนา” ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 ด้วย โดยมีเจตนาที่จะกระทำความผิดโดยการเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์ของบุคคลที่มีวิธีการเข้าถึงโดยเฉพาะ เมื่อบุคคลได้กระทำการเข้าไปล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคลและทำให้เกิดความเสียหาย บุคคลดังกล่าวจะมีความผิดฐานนี้ โดยในการกระทำความผิดมีหลายกรณี เช่น การเข้าเจาะระบบ (Hacking or cracking) หรือการบุกรุกทางคอมพิวเตอร์ (Computer trespass) การกระทำการเป็นการขัดขวางการใช้ระบบคอมพิวเตอร์โดยชอบของบุคคลอื่นอันอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือทำงานระบบคอมพิวเตอร์ได้โดยปกติ

จะเห็นได้ว่า จากการกระทำของมิจนาซีฟที่มีการล่วงล้ำข้อมูลของบุคคลโดยได้ทำธุรกรรมทางการเงินถอนเงินออกจากแอปพลิเคชันธนาคาร การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบความผิดและมีความผิดฐานการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ กล่าวคือ การกระทำของมิจนาซีฟเป็นการเข้าถึงโดยมิชอบ ซึ่งระบบคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรการป้องกันการเข้าถึงโดยเฉพาะจึงต้องรับโทษตามความผิดฐานนี้

2.3.2 ความผิดฐานการเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์

มาตรา 7 บัญญัติว่า “ผู้ใดเข้าถึงโดยมิชอบซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรการป้องกันการเข้าถึงโดยเฉพาะและมาตรการนั้น มิได้มีไว้สำหรับตน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

สำหรับองค์ประกอบในความผิดฐานนี้มีลักษณะเช่นเดียวกันกับความผิดฐานเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ โดยในการเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์นี้ เป็นการเข้าถึงข้อมูล ข้อความ คำสั่ง ชุดคำสั่ง หรือสิ่งอื่นใดบรรดาที่อยู่ในระบบคอมพิวเตอร์ในสภาพที่ระบบคอมพิวเตอร์อาจประมวลผลได้และให้หมายความรวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วย การกระทำความผิดฐานนี้ไม่รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นการบรรจุไว้ในแผ่นซีดี หรือแผ่นดิสก์ (พรเพชร วิชิตชลชัย, ม.ป.ป.)

2.3.3 ความผิดฐานทำให้เสียหาย ทำลาย แก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม ข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ

มาตรา 9 บัญญัติว่า “ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นโดยมิชอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” โดยมีองค์ประกอบความผิด ดังนี้

องค์ประกอบความผิดประการแรก คือ “กระทำการอันเป็นการทำให้เสียหาย ทำลาย แก้ไข เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมโดยมิชอบข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้อื่น”

การกระทำความผิดฐานนี้ได้ต้องเป็นการกระทำที่มีการเข้าไปในข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้อื่น และการเข้าไบนั้นเป็นการเข้าไปโดยมิชอบ โดยทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของข้อมูล นอกจากทำให้เจ้าของข้อมูลได้รับความเสียหายแล้ว หากเป็นการแก้ไขหรือทำลาย หรือเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมข้อมูลก็มีความผิดฐานนี้

องค์ประกอบความผิดประการที่สอง คือ “เจตนา”

นอกจากองค์ประกอบภายนอกแล้ว การกระทำความผิดที่จะมีความผิดฐานทำให้เสียหาย ทำลาย แก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบนั้น ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบภายในในเรื่อง “เจตนา” ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 ด้วย โดยการกระทำความผิดตามมาตรานี้ เช่น การป้อนข้อมูลที่มีไวรัสทำลายข้อมูลหรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ หรือการป้อน Trojan Horse เข้าไปในระบบเพื่อขโมยรหัสผ่านของผู้ใช้คอมพิวเตอร์สำหรับเพื่อเข้าไปลบ เปลี่ยนแปลงข้อมูล แก้ไขข้อมูลหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนข้อมูล

จะเห็นได้ว่า มิฉพาะผู้เข้าถึงข้อมูลจะมีการกระทำเป็นการทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของข้อมูล โดยการที่ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลทำการโหลดแอปพลิเคชันที่มีปัญหาเข้าไปในระบบคอมพิวเตอร์ โดยบุคคลดังกล่าวเข้าไปในระบบคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะขโมยรหัสผ่านของเจ้าของข้อมูล กระทำการแก้ไข หรือการกระทำการถอนเงิน อันเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของข้อมูลจึงมีความผิดฐานนี้

2.3.4 ความผิดฐานกระทำการเพื่อให้การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นไม่สามารถทำงานตามปกติได้

มาตรา 10 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดโดยมิชอบเพื่อให้การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นถูกระงับ ชะลอ ชัดขวาง หรือรบกวน จนไม่สามารถทำงานตามปกติได้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท” โดยมีองค์ประกอบความผิดดังนี้

องค์ประกอบความผิดประการแรก คือ “กระทำความผิดโดยมิชอบ”

การกระทำความผิดโดยมิชอบ หมายถึง การกระทำความผิดใด ๆ ที่มีความหมายกว้าง และการกระทำนั้นเป็นการกระทำความผิดอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่เข้าไปทำกับระบบคอมพิวเตอร์และรวมถึงการเข้าไปกระทำทางกายภาพด้วย

องค์ประกอบความผิดประการที่สอง คือ “มีเจตนาเพื่อให้การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นถูกระงับ ชะลอ ชัดขวาง หรือรบกวน จนไม่สามารถทำงานตามปกติได้”

กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนาที่จะทำให้เกิดความเสียหายและเพื่อให้การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นถูกระงับ ชะลอ ชัดขวาง หรือรบกวนจนไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อันเป็นการกระทำความผิดที่ทำให้การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ไม่สมบูรณ์หรือผิดปกติไป เช่น การป้อนโปรแกรมที่ทำให้ระบบคอมพิวเตอร์ปฏิเสธการทำงาน หรือทำให้ระบบคอมพิวเตอร์ทำงานได้ช้าลง อันเกิดผลกับระบบ

จะเห็นได้ว่า ในการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ของมิจนาซีฟที่ทำการแฮกข้อมูลของเจ้าของ ได้ทำการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์และทำให้ระบบการทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ระงับ หรือทำให้เจ้าของไม่สามารถใช้งานระบบคอมพิวเตอร์ได้ แสดงให้เห็นว่ามิจนาซีฟมีความผิดฐานนี้ด้วย เนื่องจากการกระทำโดยมิชอบ และมีเจตนาทำให้ระบบคอมพิวเตอร์ของบุคคลอื่นถูกระงับ หรือมีการรบกวนจนไม่สามารถใช้งานได้อย่างเป็นปกติ

เมื่อพิจารณาการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูลของบุคคลกระทำความผิดเกี่ยวกับธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ สามารถพิจารณาความรับผิดได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ความรับผิดทางอาญา โดยพิจารณาความรับผิดทางอาญาระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดได้เข้าไปในข้อมูลของบุคคลอื่นโดยมิชอบ ซึ่งมีมาตรการในการป้องกันคือการเข้าโดยใช้รหัสผ่านส่วนบุคคล โดยการเข้าไปถอนเงินในบัญชีแอปพลิเคชันธนาคาร ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถใช้งานดังกล่าวได้ปกติและก่อให้เกิดความเสียหายทำให้ไม่มีเงินในบัญชีเหลืออยู่ การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 334 และการกระทำความผิดดังกล่าวต้องรับโทษหนักขึ้นเนื่องจากการลักทรัพย์นั้นเป็นการแปลงตัวหรือปลอมตัวเป็นบุคคลอื่นตามมาตรา 335 (5) และยังมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 ในฐานความผิดฐานการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบตามมาตรา 5 ความผิดฐานเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์ตามมาตรา 7 ความผิดฐานทำให้เสียหาย ทำลาย แก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบตามมาตรา 9 และความผิดฐานการกระทำการเพื่อให้การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นไม่สามารถทำงานได้ปกติ ตามมาตรา 10

นอกจากนี้ศาลได้มีคำพิพากษาในคดีอาญา คดีหมายเลขดำที่ อ.912/55 คดีปรากฏว่าจำเลยบังอาจใช้ข้อมูลหมายเลข 16 หลัก ที่ปรากฏบนหน้าบัตรเอทีเอ็ม พร้อมรหัสลับที่ใช้ถอนเงินของธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ที่ออกให้แก่ลูกค้าซึ่งเป็นผู้เสียหายอีก 4 ราย แล้วจำเลยนำไปสมัครขอใช้บริการ SCB EASY NET โดยกำหนดชื่อประจำตัว และรหัสผ่านด้วยตนเองตามขั้นตอนและวิธีการที่ธนาคารฯ กำหนด เป็นเหตุให้ธนาคารฯ หลงเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้เสียหาย 4 ราย จึงออกชื่อประจำตัวผู้ใช้ให้ จากนั้นจำเลยได้นำชื่อประจำตัวของผู้เสียหาย และรหัสผ่านไปโอนเงินจากบัญชีผู้เสียหายเพื่อใช้ชำระค่าสินค้า หรือบริการทางอินเทอร์เน็ตหลายครั้ง ซึ่งเป็นร้านค้าต่างประเทศรวม 4 ครั้ง เป็นเงินจำนวน 368,800 บาท ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ปอท.) ติดตามจับกุมได้ พร้อมให้

การรับสารภาพ เหตุเกิดที่แขวงและเขตจตุจักร กทม. และที่อื่นเกี่ยวพันกัน จำเลยให้การรับสารภาพ

ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่า จำเลยกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 269/5 ประกอบมาตรา 269/7, 334, 335 พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 5, 7, 9 เป็นความผิดหลายกรรมให้ลงโทษทุกกรรม ฐานใช้บัตรเครดิตทรอนิกส์ของผู้อื่นโดยมิชอบ 5 กระทง จำคุกกระทงละ 9 เดือน เป็นจำคุก 3 ปี 9 เดือน ฐานเข้าถึงโดยมิชอบซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรการป้องกัน ทำลายแก้ไข เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม ทำให้เกิดความเสียหายฯ 4 กระทง จำคุกกระทงละ 2 ปี เป็นจำคุก 8 ปี และฐานลักทรัพย์ฯ จำคุกกระทงละ 2 ปี จำนวน 5 กระทง เป็นจำคุก 10 ปี รวมจำคุกจำเลย 21 ปี 9 เดือน คำรับสารภาพเป็นประโยชน์ลดโทษให้กึ่งหนึ่ง คงจำคุกจำเลยไว้ 10 ปี 10 เดือน 15 วัน และให้จำเลยชดใช้เงินคืนจำนวน 368,800 บาทแก่ผู้เสียหายด้วย

2) ความรับผิดชอบทางแพ่ง โดยพิจารณาความรับผิดชอบทางแพ่งระหว่างผู้เสียหาย (ผู้ฝากเงิน) กับธนาคาร (ผู้รับฝาก) กล่าวคือ เมื่อผู้เสียหายได้มีการนำเงินไปฝากเงินกับธนาคาร ซึ่งตามสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญารับฝากเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 672 บัญญัติว่า “ถ้าฝากเงิน ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินทองตราอันเดียวกับที่ฝากนั้นออกใช้ก็ได้ แต่หากจำต้องคืนเงินให้ครบจำนวนเท่านั้น แม้ว่าเงินซึ่งฝากนั้นจะได้สูญหายไปด้วยเหตุสุดวิสัยก็ตาม ผู้รับฝากก็จำต้องคืนเงินเป็นจำนวนดังว่านั้น” กล่าวคือ กรรมสิทธิ์ในการเงินที่รับฝากนั้นตกเป็นของผู้ที่รับฝากก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากหลักกฎหมายเรื่องฝากทรัพย์ วิถีเฉพาะการฝากเงิน และหลักกฎหมายทั่วไป ให้ผู้เป็นเจ้าของต้องรับบาปเคราะห์ที่เกิดแก่ตัวทรัพย์ เท่ากับว่าเมื่อผู้รับฝากต้องรับผิดชอบต่อเงินฝากที่สูญหายโดยไม่อาจอ้างเหตุสุดวิสัยมาเป็นข้อยกเว้นความรับผิดชอบได้ ตามหลัก Res Perit Domino จึงเท่ากับว่าผู้รับฝากเงินตกอยู่ในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์นั่นเอง (ปองปรีชัญ เกศาสุวรรณ, จักรพงษ์ ลิ้มสุวรรณ และสุจิตา ผิวขาว, 2562) จะเห็นได้ว่าเมื่อธนาคารเป็นผู้รับฝากเงินตามสัญญาการฝากเงิน เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด โดยมีผู้เข้าถึงระบบ

คอมพิวเตอร์เข้าไปในบัญชีของผู้เสียหายทำการถอนเงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 672 ธนาคารผู้รับฝากจึงต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าว

คำพิพากษาฎีกาที่ 6233/2564 จำเลยประกอบกิจการธนาคารพาณิชย์ และให้บริการอื่นที่เกี่ยวกับการเงิน รับฝากเงิน และให้บริการการใช้หรือโอนเงินทาง Application online ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่และคอมพิวเตอร์ จึงเป็นการรับฝากซึ่งเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขายหรืออาชีวะ จำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีวะอย่างนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 659 วรรคสาม ปรากฏว่าเงินในบัญชีเงินฝากของโจทก์ถูกโอนไปยังบัญชีเงินฝากของผู้อื่นจำนวน 3 บัญชี รวม 12 ครั้ง รวมเป็นเงิน 1,099,999 บาท การโอนเงินที่เป็นการโอนจำนวนย่อยหลายครั้งติดต่อกันในช่วงเวลาเดียวกันในเวลากลางคืน ย่อมเป็นพฤติกรรมในการทำธุรกรรมทางการเงินที่ผิดปกติ การที่จำเลยแจ้งเตือนให้แก่ลูกค้าผู้ใช้บริการต่าง ๆ ระมัดระวังอีเมลหลอกลวงจากมิจฉาชีพ หรือที่เรียกว่า Phishing email มาตลอด โดยโจทก์เป็นผู้ใช้บริการก็ได้ทำธุรกรรมทางการเงินอิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตหลายครั้ง โจทก์ย่อมมีความเข้าใจในการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านช่องทางดังกล่าว และย่อมทราบถึงคำเตือนของจำเลยตามที่ปรากฏในคดีนี้ จึงถือว่าโจทก์มีส่วนทำให้เกิดความเสียหายด้วย พฤติกรรมของโจทก์และจำเลยจึงถือว่ามีส่วนทำให้เกิดความเสียหายในคดีนี้ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน และเห็นสมควรกำหนดให้จำต้องรับผิดชอบใช้เงินให้แก่โจทก์เป็นเงิน 550,000 บาท เมื่อค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดชอบเป็นหนี้เงิน หากชำระล่าช้าย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ซึ่งค่าเสียหายของหนี้เงินตามปกติย่อมคิดกันในรูปแบบดอกเบี้ย จึงเห็นควรกำหนดให้จำเลยรับผิดชอบดอกเบี้ยดังกล่าวนับแต่วันที่อ่านคำพิพากษาฎีกาเป็นต้นไป ทั้งนี้ตามพ.พ. มาตรา 222 วรรคหนึ่ง โดยควรให้อัตราเดียวกับดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดตามมาตรา 224 วรรคหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่อัตราร้อยละ 5 ต่อปี

จากคำพิพากษาฎีกาแสดงให้เห็นว่าการที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการใช้ Application online โดนถูกถอนเงินออกจากบัญชีธนาคาร ธนาคารต้องรับผิดชอบ ธนาคารจะเคยประกาศเตือนลูกค้าแล้ว แต่เนื่องจากการเตือนดังกล่าวเกิดจากการที่

ลูกค้าได้กดลิงค์ที่ไม่ใช่ธนาคาร ได้มีการใส่ username password และ OTP เอง ดังนั้น ลูกค้าและธนาคารมีส่วนทำให้ความเสียหายจากเงิน 1,099,999 บาทโดยให้ธนาคารใช้เงิน 550,000 บาทโดยให้ผู้เสียหายรับผิดชอบร่วมด้วยในความประมาทดังกล่าว อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาศาลฎีกาได้กล่าวเป็นกรณีที่ใช้เทคนิคทางคอมพิวเตอร์โดยผู้กระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์หรือสมาร์ตโฟนของผู้เสียหายโดยมิชอบ หรือการ Hacking เพื่อให้มีการโอนเงินให้ผู้กระทำความผิด โดยมีการกระทำความผิดแต่เพียงมิชอบข้อบัญชี รหัสผ่าน และข้อมูลที่ใช้ในการโอนเงิน โดยผู้เสียหายไม่ได้ทำธุรกรรมเองแต่เป็นคนร้ายที่ทำธุรกรรม เมื่อพิจารณาความผิดอาญาไม่ถือว่าผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ผู้เสียหายจึงสามารถดำเนินคดีทางอาญากับผู้กระทำความผิดได้ เพราะฉะนั้นธนาคารควรมีหน้าที่ในการวางกลไกไม่ให้บุคคลได้เข้าถึงข้อมูลเพื่อนำเงินไปใช้โดยไม่สิทธิ และธนาคารควรที่ติดตามเงินดังกล่าวคืนจากผู้กระทำความผิดไม่ใช่ผู้เสียหาย เนื่องจากธนาคารมีศักยภาพ ทรัพยากร และอำนาจต่อรองที่ทำได้มากกว่าผู้เสียหายและเป็นสถาบันทางการเงินที่ควรสร้างความน่าเชื่อถือให้กับประชาชน

3. ขั้นตอนการดำเนินคดีและหน่วยงานผู้รับผิดชอบ

เนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550 เป็นกฎหมายอาญากล่าวคือ มีลักษณะการกำหนดความผิดและบทลงโทษทางอาญาไว้ ดังนั้น กระบวนการในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดจึงจำเป็นต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ แต่เนื่องจากเพื่อให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพจึงจะมีกระบวนการในการสอบสวนและสอบสวน และเป็นการเพิ่มให้พนักงานเจ้าหน้าที่เข้ามามีอำนาจในการสอบสวนความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ (พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550, 2550: มาตรา 18)

(1) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมาเพื่อให้ถ้อยคำส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งเอกสาร ข้อมูล หรือหลักฐานอื่นใดที่อยู่ในรูปแบบที่สามารถเข้าใจได้

(2) เรียกข้อมูลจากรางทางคอมพิวเตอร์จากผู้ให้บริการเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์หรือจากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

(3) สั่งให้ผู้ให้บริการส่งมอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการที่ต้องเก็บตามมาตรา 26 หรือ ที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมของผู้ให้บริการให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือให้เก็บข้อมูลดังกล่าวไว้ก่อน

(4) ทำสำเนาข้อมูลคอมพิวเตอร์ข้อมูลจากรางทางคอมพิวเตอร์จากระบบคอมพิวเตอร์ที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิด ในกรณีที่ระบบคอมพิวเตอร์นั้นยังมิได้อยู่ในความครอบครองของพนักงานเจ้าหน้าที่

(5) สั่งให้บุคคลซึ่งครอบครองหรือควบคุมข้อมูลคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์ที่ใช้เก็บข้อมูลคอมพิวเตอร์ส่งมอบข้อมูลคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์ดังกล่าวให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่

(6) ตรวจสอบหรือเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจากรางทางคอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์ที่ใช้เก็บข้อมูลคอมพิวเตอร์ของบุคคลใด อันเป็นหลักฐานหรืออาจใช้เป็นหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือเพื่อสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดและสั่งให้บุคคลนั้นส่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจากรางทางคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องเท่าที่จำเป็นให้ด้วยก็ได้

(7) ถอดรหัสลับของข้อมูลคอมพิวเตอร์ของบุคคลใด หรือสั่งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเข้ารหัสลับของข้อมูลคอมพิวเตอร์ทำการถอดรหัสลับ หรือให้ความร่วมมือกับพนักงานเจ้าหน้าที่ในการถอดรหัสลับดังกล่าว

(8) ยึดหรืออายัดระบบคอมพิวเตอร์เท่าที่จำเป็นเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการทราบรายละเอียดแห่งความผิดและผู้กระทำความผิด

จากอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจเพิ่มมากขึ้น การกระทำของพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อให้เป็นไปอย่างรวดเร็วจึงไม่จำเป็นต้องขออนุญาตศาลตาม (1) (2) (3) ส่วนการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 18 (4) (5) (6) (7) และ (8) ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อมีคำสั่งอนุญาตให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามคำร้อง ทั้งนี้คำร้องต้องระบุเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลใดกระทำ

หรือกำลังจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นความผิด เหตุที่ต้องใช้อำนาจ ลักษณะของการกระทำความผิด รายละเอียดเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิด เท่าที่สามารถจะระบุได้ประกอบคำร้องด้วย ในการพิจารณาคำร้องให้ศาลพิจารณาคำร้องดังกล่าวโดยเร็ว (พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550, 2550: มาตรา 19) โดยเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ โดยคำร้องต้องระบุเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลใดกระทำหรือกำลังกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ และศาลจะดำเนินการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เมื่อศาลอนุญาตแล้ว ก่อนดำเนินการตามคำสั่งของศาลให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งสำเนาบันทึกเหตุอันควรเชื่อที่ทำให้ต้องใช้อำนาจตามมาตรา 18(4) (5) (6) (7) และ (8) มอบให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองระบบคอมพิวเตอร์ไว้เป็นหลักฐาน หลังจากได้รับอนุญาตจากศาลให้ดำเนินการตามคำร้องแล้วให้สำเนาบันทึกรายละเอียดการดำเนินการและเหตุผลแห่งการดำเนินการเพื่อเป็นหลักฐาน

นอกจากเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่จะมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนแล้ว ตามพระราชบัญญัติกำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมมีอำนาจแต่งตั้งเจ้าหน้าที่กักออกกฏกระทรวงและประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ และยังมีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ได้แก่ กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ปอท.) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี สืบสวนสอบสวนปฏิบัติงานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งได้รับความเสียหายหรือพบเห็นการกระทำที่ถือเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550 โดยสามารถแจ้งเหตุหรือแจ้งเบาะแสต่อหน่วยงานดังกล่าวได้โดยตรง

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะทางกฎหมายถึงแนวทางในการป้องกันการกระทำคามผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ กรณีการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์

ปัจจุบันการใช้เทคโนโลยีผ่านระบบออนไลน์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นข้อมูลของผู้ใช้ระบบสารสนเทศทางเทคโนโลยีอาจถูกโจรกรรม หรือถูกล้วงล้าโดยเจ้าของไม่รู้ตัว หรือถูกปิดกั้นขัดขวางไม่ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ จนทำให้บุคคลได้รับความเสียหายและเกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันภัยคุกคามและปราบปรามผู้กระทำความผิด โดยการคำนึงถึงแนวคิดเรื่องการให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ทุกประเทศให้หลักประกันแก่ประชาชนไว้ และเป็นสิ่งที่ทุกประเทศต้องตระหนัก โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบันที่มีการขับเคลื่อนเป็นไปอย่างรวดเร็วและก้าวกระโดด หากไม่มีมาตรการที่เพียงพอในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลก็จะทำให้ประชาชนถูกละเมิดและก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน สังคม โดยเฉพาะความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

จากข้อเท็จจริง เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางด้านธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ จึงมีกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์มาบังคับใช้เอาผิดกับผู้กระทำความผิด โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรมที่เกิดจากการใช้วิธีการใด ๆ เข้าไปล่วงรู้ข้อมูล แก๊ซ หรือทำลายข้อมูลของบุคคลอื่นในระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบก่อให้เกิดความเสียหาย กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยผู้กระทำความผิดจะมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550 ได้แก่ การกระทำความผิดฐานการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ ตามมาตรา 5 การกระทำความผิดฐานการเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์ ตามมาตรา 7 ความผิดฐานทำให้เสียหาย ทำลาย แก๊ซ เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ ตามมาตรา 9

และการกระทำความผิดฐานกระทำการเพื่อให้การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นไม่สามารถทำงานตามปกติได้ ตามมาตรา 10

ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางด้านธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ เนื่องจากเข้าไปส่งลำข้อมูลของบุคคลอื่นและทำการถอนเงินออกจากบัญชีในระบบออนไลน์ผ่าน Application online โทรศัพท์เคลื่อนที่ ทำให้เจ้าของบัญชีได้รับความเสียหาย โดยผู้กระทำความผิดทางอาญาและมีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติความผิดไว้และสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ในทางปฏิบัติ กระบวนการในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ปฏิบัติ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดใช้บัญชีบุคคลอื่นในการรับโอนเงินทำให้เกิดอุปสรรคในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพราะบัญชีที่ใช้ในการกระทำความผิดมีหลายบัญชี (บัญชีม้า) ซึ่งเป็นบัญชีเงินฝากธนาคารของบุคคลอื่นที่ถูกคนร้ายนำมาใช้เป็นช่องทางในการรับเงินและถ่ายโอนเงินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เพื่อป้องกันไม่ให้มีพยานหลักฐานเชื่อมโยงมาถึงตัวได้ คนร้ายสามารถทำได้หลายวิธีเพื่อให้ได้มาซึ่งบัญชีม้า ทั้งจากการโจรกรรมข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อนำไปใช้เปิดบัญชีในชื่อของคนนั้น ๆ หรือจ้างให้บุคคลอื่นเปิดบัญชี หรือรับซื้อบัญชีเงินฝากธนาคารของบุคคลทั่วไปเพื่อนำไปใช้กระทำความผิด โดยบัญชีม้าเหล่านี้จะถูกรวบรวมเป็นแพ็คเกจพร้อมกับสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและซิมการ์ดโทรศัพท์ที่เจ้าของบัญชีเปิดใช้งานด้วย เพื่อให้คนร้ายที่ซื้อบัญชีม้าไปแล้วสามารถนำข้อมูลส่วนบุคคลของเจ้าของบัญชีไปผูกกับ Mobile banking เพื่อใช้ทำธุรกรรมออนไลน์ได้ทันที ซึ่งผู้กระทำความผิดจะมีบัญชีม้าหลาย ๆ บัญชี เพื่อใช้โอนส่งเงินต่อกันเป็นทอด ๆ เพื่อป้องกันการถูกตำรวจตรวจสอบหรืออายัดเงินในบัญชีม้า เช่น เมื่อผู้เสียหายถูกหลอกให้โอนเงินเข้าบัญชีม้าที่ 1 แล้ว คนร้ายก็จะโอนเงินออกจากบัญชีดังกล่าวต่อไปยังบัญชีม้าที่ 2 จากบัญชีม้าที่ 2 โอนต่อไปยังบัญชีม้าที่ 3 และที่ 4 ซึ่งบางรายมีจำนวนบัญชีม้าถึง 5 บัญชี ท้ายที่สุดคนร้ายก็จะถอนเงินของเหยื่อหรือผู้เสียหายออกไป ซึ่งการโอนเงินจากบัญชีม้าหลายทอดเช่นนี้ตั้งแต่ต้นจนจบใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีเท่านั้น และหากถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจอายัดบัญชีม้าบัญชีใด ก็จะเปลี่ยนไปใช้บัญชีม้าอื่น ๆ

ที่ยังสามารถใช้งานแทนได้ ดังนั้น ในการกระทำความผิดเป็นการกระทำอย่างเป็น ขบวนการ มีขั้นตอนและการวางแผนเป็นอย่างดี ทำให้ประชาชนไม่ได้รับการปกป้องและ ค้ำครองสิทธิเสรีภาพอย่างเป็นธรรมแม้กฎหมายจะบัญญัติความผิดไว้ก็ตาม อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการกระทำเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีเกิดขึ้น รัฐเปิดโอกาสให้ ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายสามารถแจ้งเหตุต่อกองบังคับการปราบปรามการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.) ได้โดยตรง หรือแจ้งความ ณ สถานีตำรวจท้องที่เกิดเหตุ หรือทางระบบออนไลน์ <https://tcsd.go.th/> เพื่อที่จะ สามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ทันต่อเหตุการณ์และเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

นอกจากนี้ ในทางกฎหมายแพ่ง ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6233/2564 วางหลักว่าการที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการใช้ Application online โดนถูก ถอนเงินออกจากบัญชีธนาคาร ธนาคารต้องรับผิดชอบแม้ธนาคารจะเคยประกาศเตือนลูกค้า แล้วก็ตาม เพราะฉะนั้นธนาคารควรมีหน้าที่ในการวางกลไกไม่ให้เกิดเหตุได้เข้าส่วลูกค้า ข้อมูลเพื่อนำเงินไปใช้โดยไม่มีสิทธิ และธนาคารควรติดตามเงินดังกล่าวคืนจากผู้กระทำ ความผิดไม่ใช่ผู้เสียหาย เนื่องจากธนาคารมีศักยภาพ ทรัพยากร และอำนาจต่อรองที่ทำให้ ได้มากกว่าผู้เสียหายและเป็นสถาบันทางการเงินที่ควรสร้างความน่าเชื่อถือให้กับ ประชาชน

กล่าวโดยสรุป การกระทำความผิดเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลของบุคคลเพื่อทำ ธุรกิจการเงินและถอนเงินออกจากบัญชีและเกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้น การกระทำ ความผิดของกลุ่มมิจฉาชีพเหล่านี้เป็นการกระทำที่กระทบต่อความมั่นคงของธนาคาร ผู้รับฝากเงินอันเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน และประชาชนได้รับผลกระทบอีกทางหนึ่ง ด้วย ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ยังไม่สามารถบังคับเอา ผิดกับผู้กระทำความผิดได้ทันทั่วทั้งที่ แม้รัฐจะมีมาตรการในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิส่วน บุคคลตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไว้อย่างชัดเจนแน่นอนก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่ารัฐควรมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

ประการแรก “รัฐควรมีมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลในการ ทำทางธุรกรรมทางระบบออนไลน์” เนื่องจากธนาคารเป็นหน่วยงานทางการเงินที่ได้รับ

ความเชื่อถือจากประชาชนสูงสุด โดยประชาชนมองว่าการนำเงินไปฝากไว้กับธนาคารย่อมได้รับความปลอดภัยเกี่ยวกับทรัพย์สินของตน ดังนั้นการที่ผู้กระทำความผิดได้มีการล่วงล้ำข้อมูลส่วนบุคคลเข้าไปกดถอนเงินผ่านระบบออนไลน์ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่มีมาตรการป้องกันความปลอดภัย ก็จะทำให้ประชาชนเกิดความเสียหายและอาจจะกระทบต่อเศรษฐกิจในอนาคตได้ ดังนั้น รัฐควรมีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์กำหนดให้ธนาคารวางกลไกที่มีมาตรฐานและความปลอดภัย และรับผิดชอบในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เป็นต้น

ประการที่สอง “ปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัย และส่งผลให้ทางปฏิบัติเป็นไปด้วยความรวดเร็ว” ควรมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เกิดการปกป้องคุ้มครองประชาชนได้จริงในทางปฏิบัติ แม้ว่ารัฐจะมีนโยบายเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถร้องเรียนผ่านระบบออนไลน์ได้ก็ตาม แต่เนื่องจากปัจจุบันคดีที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดทางออนไลน์มีเป็นจำนวนมาก รัฐควรให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและไม่มีกระบวนการที่ซับซ้อน

ประการที่สาม “ควรมีการจัดตั้งศาลพิเศษเพื่อพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โดยเฉพาะ” เนื่องจากคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์มีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นในการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปด้วยความรวดเร็วและเกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน จึงควรมีสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับคดีคอมพิวเตอร์ เช่นเดียวกับคดีของศาลล้มละลาย ศาลแรงงาน หรือศาลภาษี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ตำรวจไซเบอร์ เผยเหยื่อถูกมิจฉาชีพหลวง กดลิงก์โหลดแอปฯปลอมดูดเงินเกลี้ยบัญชี.

(2566). สืบค้น 10 มกราคม 2566, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1048618>

ทิพาพร นมะตร. (2550). ลิทธิความเป็นส่วนตัว: ศึกษากรณีลิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลสาธารณะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

นคร เสรีรักษ์. (2562). ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านข้อมูลส่วนบุคคล (Data privacy guideline) ตอนที่ 2. สืบค้น 28 มีนาคม 2565, จาก <https://www.fpps.or.th/>

นพดล นิมหนู. (2565). หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล: ศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 กับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 41(3), 46-67.

บรรเจิด สิงคะเนติ, นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์ และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. (2554). รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

บุญญรัตน์ โชคบัณฑิตชัย. (2561). การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประเทศไทย. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 11(2), 131-148.

ปองปรัญญ์ เกศาสุวรรณ, จักรพงษ์ ลิ้มสุวรรณ และสุธิดา ผิวขาว. (2562). ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์: ความรับผิดชอบทางกฎหมายของธนาคารผู้ให้บริการและผู้ให้บริการ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 13(1), 33-41.

ปัทมา มัญขุนากร. (2565). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในเครือข่ายสังคมออนไลน์: ศึกษากรณีผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหลายราย. วารสารรัฐศาสตร์, 16(47), 89-107.

พรเพชร วิชิตชลชัย. (ม.ป.ป.). คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550. สืบค้น 10 มกราคม 2566, จาก <https://www.agri.cmu.ac.th/2017/files/Download/49080075.pdf>

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษา, 124(ตอน 27ก), 4-18.

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พุทธศักราช 2544. (2544). **ราชกิจจานุเบกษา**, 118 (ตอน 112ก), 26-42.

ภาระวี ปุณเสรีพัฒน์. (2557). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลบนธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์: ศึกษากรณีการใช้คุกกี้บนอินเทอร์เน็ต. **วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 7(1), 166-193.

รัฐยันเร่งแก้ปัญหา ‘อาชญากรรมออนไลน์’ อายัดบัญชีมาแล้ว 5.8 หมื่นบัญชี. (2566). สืบค้น 10 มกราคม 2566, จาก <https://workpointtoday.com/policeonline/>

บทวิจารณ์หนังสือ

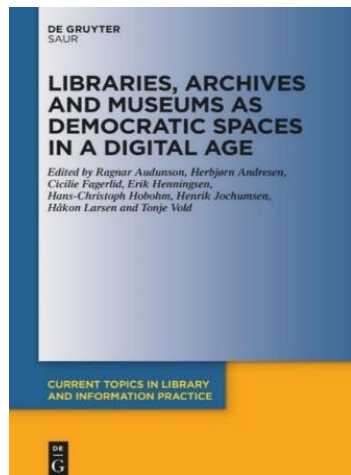
Book Review

Audunson, R., Andresen, H., Fagerlid, C., Henningsen, E., Hobohm, H., Jochumsen, H., Larsen, H., & Vold, T. (2020). **Libraries, archives and museums as democratic spaces in a digital age**. Berlin, Boston: De Gruyter Saur.

<https://doi.org/10.1515/9783110636628> (370 p.)

ISBN 9783110629545

วิไลรัตน์ ปรานศิลป์¹ | Wilairat Pransin

¹ บรรณารักษ์, สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง;

Librarian, Central Library, Ramkhamhaeng University

E-mail: wilairat.pransin@gmail.com

หนังสือเรื่อง “Libraries, Archives and Museums as Democratic Spaces in a Digital Age” เป็นหนังสือที่รวบรวมงานอภิปรายทางวิชาการเกี่ยวกับห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ (LAM) โดยบรรณาธิการหลายท่านที่เป็นสมาชิกในทีม ALM-Field, Digitalization and the Public Sphere (ALMPUB) เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมกรณีศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ LAM ความเป็นดิจิทัลและความสัมพันธ์ของ LAM กับประชาธิปไตยในหลายประเทศ นำเสนอเนื้อหาแบ่งเป็น 17 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ นำเสนอเกี่ยวกับพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือนจริงสำหรับห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑในยุคดิจิทัล เป็นการเกริ่นนำและกล่าวถึงนโยบายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ ตลอดจนอธิบายถึงการเปลี่ยนสู่ดิจิทัล หรือ Digitization

บทที่ 2 การเปรียบเทียบด้านกฎหมาย สถิติการให้บริการและการใช้งานในห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑใน 8 ประเทศ โดยนำเสนอรายงานเปรียบเทียบสถิติต่าง ๆ กฎหมายในปัจจุบันของห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑใน 8 ประเทศ ได้แก่ เดนมาร์ก นอร์เวย์ สวีเดน เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ ฮังการี โปแลนด์ และไอร์แลนด์ ตลอดจนเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างและอธิบายวิธีการจัดเก็บสถิติของแต่ละประเทศ

บทที่ 3 ความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนให้เป็นดิจิทัล โดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ เป็นการนำเสนอผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อความในเอกสารนโยบายของประเทศนอร์เวย์ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนสู่ดิจิทัล

บทที่ 4 การก้าวเข้าสู่ดิจิทัลของสถาบันต่าง ๆ เป็นการวิเคราะห์เอกสารนโยบายในประเทศสวีเดนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนสู่ดิจิทัล การศึกษาแนวคิดการเปลี่ยนสู่ดิจิทัลของสถาบันเชิงประวัติศาสตร์ในประเทศสวีเดน

บทที่ 5 นโยบายแห่งชาติของนอร์เวย์เกี่ยวกับการเปลี่ยนสู่ดิจิทัลของห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ โดยนำเสนอข้อค้นพบจากการวิเคราะห์

เอกสารและการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนวัสดุที่เป็นแอนะล็อกให้เป็นดิจิทัล และการเก็บรักษาวัตถุดิจิทัลในระยะยาว

บทที่ 6 องค์กรและเงินทุนในการปรับเปลี่ยนให้เป็นดิจิทัลของกลุ่มประเทศ Visegrád เป็นการวิเคราะห์ถึงกลุ่มประเทศ Visegrád หรือ V4 ได้แก่ เช็ก ฮังการี โปแลนด์ และสโลวาเกีย ว่ามีการตอบสนองและการดำเนินการตามคำแนะนำของ คณะกรรมาธิการยุโรปเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนให้เป็นดิจิทัลและการอนุรักษ์ดิจิทัล อย่างไร ตลอดจนเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแต่ละประเทศ

บทที่ 7 นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์ในประเทศนอร์เวย์ในช่วงปี 1999 ถึง 2019 และกล่าวถึงรัฐบาลนอร์เวย์ที่รวมหน่วยงาน ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์เป็นหน่วยงานเดียว เรียกว่า ABM-utvikling ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี 2003-2010

บทที่ 8 นำเสนอผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้าน LAM ในประเทศเดนมาร์ก สวีเดน นอร์เวย์ เยอรมนี และฮังการี โดยสอบถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลใน LAM ตลอดจนการดำเนินงานให้ได้มาตรฐาน

บทที่ 9 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์ การดำเนินงานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในสถาบัน LAM การรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ ทักษะคติและมุมมองต่อบทบาทของผู้ใช้ และแนวปฏิบัติในการจัดเตรียมและจัดระบบที่มีอยู่เพื่อรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของผู้ใช้

บทที่ 10 กล่าวถึงการใช้งานเฟซบุ๊กโดยห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์ในเมืองทროมโซ ประเทศนอร์เวย์ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลการไลค์ การแชร์ และการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊ก ความถี่ของการโพสต์ เนื้อหาและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ การศึกษาว่าโพสต์ใดในลักษณะใดที่ดึงดูดความสนใจของผู้ใช้ การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ประเภทใดพบบ่อยที่สุด ตลอดจนความเหมือนและความต่างของผู้ใช้ที่สังเกตได้

บทที่ 11 นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับห้องสมุดกับมุมมองของชีวิตและวิชาชีพ โดยเป็นผลจากการสังเกตและพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดในหมู่บ้าน Gloppen แถบชายฝั่งตะวันตกของประเทศนอร์เวย์เป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์

บทที่ 12 การใช้สถาบัน LAM ในยุคดิจิทัล เป็นการวิเคราะห์การใช้บริการดิจิทัลในสถาบัน LAM โดยสอบถามผู้ใช้งาน 6,050 คน ในประเด็นเกี่ยวกับความถี่ที่ใช้บริการ LAM ใน 6 ประเทศ ได้แก่ ฮังการี สวิสเซอร์แลนด์ เยอรมัน เดนมาร์ก สวีเดน และนอร์เวย์ ตลอดจนเปรียบเทียบความแตกต่างของรูปแบบการให้บริการดิจิทัลของสถาบัน LAM

บทที่ 13 กล่าวถึงห้องสมุดกับประชาธิปไตยในประเทศเยอรมนี โดยสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้และผู้เชี่ยวชาญใน LAM ประเทศเยอรมนี ที่เกี่ยวกับบทบาทของห้องสมุดกับประชาธิปไตยและค่านิยมต่าง ๆ

บทที่ 14 นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย และการใช้ห้องสมุดประชาชนในสถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ

บทที่ 15 กล่าวถึงการเพิ่มขีดความสามารถของห้องสมุด Biblo Tøyen ซึ่งเป็นห้องสมุดในประเทศนอร์เวย์ที่ออกแบบและเปิดให้บริการสำหรับเด็กอายุ 10-15 ปี การจัดห้องสมุดแห่งนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากห้องสมุดเด็ก TioTretton ในสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน และ Library of 100 Talents ในประเทศเนเธอร์แลนด์

บทที่ 16 ห้องสมุดและประชาชนชาวซามิในประเทศนอร์เวย์ กล่าวถึงการผานกลืนทางวัฒนธรรมและการต่อต้านทางวัฒนธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน ค.ศ.1900 ที่เกี่ยวกับประชาชนชาวซามิในประเทศนอร์เวย์ และบทบาทของห้องสมุดในการต่อสู้ระหว่างการผานกลืนทางวัฒนธรรมของชาวซามิ และการต่อต้านทางวัฒนธรรมของประชาชนชาวซามิ

บทที่ 17 นำเสนอ lokalhistoriewiki.no ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่มีความคล้ายคลึงกับวิกิพีเดียในหลายด้าน มีความเป็นเว็บไซต์ประชาธิปไตย จัดทำโดย The Norwegian Institute of Local History (NILH)

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้ที่สนใจในงานอภิปรายทางวิชาการเกี่ยวกับห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์ที่ร่วมสมัย โดยวิเคราะห์ให้ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับการศึกษาในอนาคตในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ LAM ความเป็นดิจิทัลและความสัมพันธ์ของ LAM กับประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

Audunson, R., Andresen, H., Fagerlid, C., Henningsen, E., Hobohm, H., Jochumsen, H., Larsen, H., & Vold, T. (2020). **Libraries, archives and museums as democratic spaces in a digital age**. Berlin, Boston: De Gruyter Saur. <https://doi.org/10.1515/9783110636628>

หลักเกณฑ์การส่งบทความตีพิมพ์
ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะของวารสาร

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่งานค้นคว้าวิจัยและองค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครอบคลุมสาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิเทศศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ดนตรี ภาษา วรรณกรรม คติชนวิทยา ศิลปะ วัฒนธรรม ปรัชญาและศาสนา ภูมิศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะทั่วไป

- เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือ สิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
- เนื้อหาของบทความ หรือ ข้อคิดเห็นใดๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป
- ต้นฉบับต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

- บทความวิจัย (Research articles)
- บทความวิชาการ (Articles)
- บทความปริทรรศน์ (Review articles)
- บทความวิจารณ์หนังสือ (Book review)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A5 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่ายขาวดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้นให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหารวมภาพและตาราง ไม่ควรเกิน 30 หน้า

2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin) ขนาด 0.88” หรือ 2.25 เซนติเมตร
- ระยะขอบล่าง (Bottom margin) ขนาด 0.70” หรือ 1.80 เซนติเมตร
- ระยะขอบซ้าย (Left margin) ขนาด 0.70” หรือ 1.80 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) ขนาด 0.70” หรือ 1.80 เซนติเมตร

3. การส่งต้นฉบับ ผู้เขียนจัดส่งต้นฉบับทางระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (ThaiJO) <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/husoarujournal/about/submissions> หรือ E-mail address: husoarujournal@aru.ac.th ให้แนบไฟล์ข้อมูลเรื่องเต็มรูปแบบ WORD. และ PDF. อย่างละ 1 ไฟล์

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความที่ผู้เขียนจัดส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบ ดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องภาษาไทยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 20 ตัวหนา และชื่อเรื่องภาษาอังกฤษใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 18 ตัวหนา

2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ต้องระบุครบทุกคน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 ตัวหนา และให้จัดอยู่ชิดขวาหน้ากระดาษ และกำหนดเชิงอรรถหลังชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย) ดังนี้

2.1 เชิงอรรถหมายเลข ให้ระบุตำแหน่ง หน่วยงานและที่อยู่ที่สำคัญ
ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และ E-mail

2.2 เชิงอรรถเครื่องหมายดอกจัน (ต่อจากเชิงอรรถตัวเลข) ให้ระบุ

*Corresponding author email: ของผู้เขียน

3. บทคัดย่อ และ Abstract ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 200 คำ และให้ใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 14 ตัวปกติ

4. คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 3 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่

5. เนื้อเรื่อง (Main Body) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ดังนี้

- หัวข้อใหญ่ ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
- หัวข้อย่อย ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
- เนื้อความ ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกทุกย่อหน้าเยื้อง 0.5 นิ้วของบรรทัดถัดไป ซึ่งบทความวิจัย บทความวิชาการและบทความปริทรรศน์มีส่วนเนื้อเรื่องดังนี้

5.1 บทความวิชาการและบทความปริทรรศน์ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา บทสรุป และเอกสารอ้างอิง

5.2 บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและอภิปรายผล กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

6. การเขียนเอกสารอ้างอิง (References) การอ้างอิงเอกสารให้เขียนตามแบบ APA (American Psychological Association) ดังนี้

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

กรณีเอกสารอ้างอิงปรากฏก่อนข้อความ

ชื่อและนามสกุล (ปีพิมพ์) หรือ ชื่อและนามสกุล (ปีพิมพ์: เลขหน้า)

กรณีเอกสารอ้างอิงปรากฏท้ายข้อความ

.... (ชื่อและนามสกุล, ปีพิมพ์) หรือ (ชื่อและนามสกุล, ปีพิมพ์: เลขหน้า)

2. การอ้างอิงท้ายบทความ

(1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อหนังสือ (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

(2) บทความวารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

(3) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ระดับของวิทยานิพนธ์, ชื่อมหาวิทยาลัย.

(4) เอกสารการประชุมสัมมนา

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อเอกสารการประชุมสัมมนา (เลขหน้า).
สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

(5) บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์, วันที่ เดือน). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้า.

(6) สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์. ตำแหน่ง (ถ้ามี). สัมภาษณ์, วันที่ เดือน ปี.

(7) บทความหรือเอกสารจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีพิมพ์). **ชื่อบทความ**. สืบค้น วัน เดือน ปี, จาก <http://www.x>

กรณีอ้างอิงบทความภาษาต่างประเทศให้ระบุข้อมูลการสืบค้นว่า Retrieved เดือน วัน, ปี, from <http://www.xxxxxxx>

หมายเหตุ

* การใช้คำย่อ สัญลักษณ์ คำย่อในบทความต้องมีคำเต็มเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นสามารถใช้คำย่อเหล่านั้นได้ตามปกติ หลีกเลี่ยงการใช้คำย่อที่ชื่อเรื่องและในบทคัดย่อ ไม่แนะนำให้ใช้คำย่อเกิน 4 ครั้ง ใน 1 บทความ สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความจะต้องมีการใช้คำจำกัดความหรือคำอธิบายเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความหลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบาย

** รูปภาพ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ใต้รูปภาพ ตัวอักษร ขนาด 14 ตัวปกติ

*** ตาราง จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายตารางพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตารางและใช้ตัวอักษร ขนาด 14 ตัวปกติ

ประกาศเกี่ยวกับลิขสิทธิ์

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นลิขสิทธิ์ของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ และไม่ได้เป็นทัศนะและความรับผิดชอบของ กองบรรณาธิการหรือของ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา